

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ: ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ, ПРАВО

Науковий журнал

Виходить 6 разів на рік
Заснований у січні 2010 р.
Журнал визнано МОН України
як фахове видання з економічних наук
категорії «Б»

2022
№2(121)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

МАЗАРАКІ Анатолій Антонович, д. е. н., професор, в.о. ректора ДТЕУ

Заступник головного редактора

ПРИТУЛЬСЬКА Наталія Володимирівна, д. т. н., професор,
перший проректор з науково-педагогічної роботи ДТЕУ

Відповідальний секретар

МЕЛЬНИЧЕНКО Світлана Володимирівна, д. е. н., професор,
проректор з наукової роботи ДТЕУ

Члени редакційної колегії (за галузями наук)

з економічних наук:

БСЛОСТЄЧНИК Григорій, д. е. н., професор, ректор Академії економічної освіти Молдови (Молдова).
ВОЛОСОВИЧ Світлана Василівна, д. е. н., професор, професор кафедри фінансів ДТЕУ (Україна).
ГАЙДУКЕВИЧ Агнешка, д. е. н., професор кафедри міжнародної торгівлі Краківського економічного університету (Польща).

ГОНЕТ Войчеш, д. е. н., доцент Університету природничо-гуманітарних наук у Седльце (Польща).
ГОСПОДАРОВИЧ Анджей, д. е. н., професор Вроцлавського економічного університету (Польща).
ДОБІЯ Мечислав, д. е. н., професор Краківського економічного університету (Польща).
ДУТНЕНЬ Ганна Володимирівна, д. е. н., професор, завідувач кафедри світової економіки ДТЕУ (Україна).
КАЛЮЖНА Наталія Геннадівна, д. е. н., професор кафедри світової економіки ДТЕУ (Україна).
КАНСВА Тетяна Володимирівна, д. е. н., доцент, декан факультету фінансів та обліку, Державний торговельно-економічний університет (Україна).

КОРЖ Марина Володимирівна, д. е. н., професор, професор кафедри світової економіки ДТЕУ (Україна).
ЛАПЕ Наталя, д. е. н., професор Ризького технічного університету (Латвія).

МЕЛЬНИК Тетяна Миколаївна, д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародного менеджменту ДТЕУ (Україна).

МОТОРИН Руслан Миколайович, д. е. н., професор, професор кафедри статистики та економітриї ДТЕУ (Україна).

ФЕДУН Ігор Леонідович, д. е. н., професор кафедри світової економіки ДТЕУ (Україна).

ШЛЮСАРЧИК Богуслав, д. е. н., професор Жешувського університету (Польща).

з юридичних наук:

ВАЩЕНКО Юлія Вячеславівна, д. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна).

ГУРЖІЙ Тарас Олександрович, д. ю. н., професор, завідувач кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДТЕУ (Україна).

КАВКА Інга, д. ю. н., професор Інституту права, адміністрації та економіки Краківського педагогічного університету (Польща).

ЛАНДЕ Роберт, професор права Балтиморського університету (США).

МАЗАРАКІ Наталія Анатоліївна, д. ю. н., професор, завідувач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ (Україна).

МОНТЕЙРО ФЕРНАНДЕС Антоніо, д. ю. н., професор Нового університету Лісабону (Португалія).
ОЛІЙНИК Олег Вікторович, д. ю. н., с. н. с., професор кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу ДТЕУ (Україна).

ОНДРОВА Драгоміра, д. ю. н., завідувач кафедри державної політики і теорії державного управління, факультет державного управління, Університет Павла Йозефа Шафарика у Кошиці (Словаччина).

ОСИКА Сергій Григорович, к. ю. н., професор кафедри світової економіки ДТЕУ (Україна).

ПРИМАК Володимир Дмитрович, д. ю. н., професор кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ (Україна).

ПУСТОВІТ Юлія Юрївна, к. ю. н., доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДТЕУ (Україна).

СОБАКАРЬ Андрій Олексійович, д. ю. н., професор, завідувач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (Україна).

ХМЕЛКО Ірина, д. ф. н., доцент, Університет Теннессі в Чаттануга, штат Теннессі (США).

ЯКУШЕВИЧ Адам, д. ю. н., доцент Інституту права, адміністрування та менеджменту Університету Казимира Великого в Бидгощі (Польща).

Засновник, редакція,
видавець і виготовлювач

**ДЕРЖАВНИЙ
ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ/
правонаступник
Київського національного
торгівельно-економічного
університету**

Завідувач редакції

І. В. Кривицька

Редактори: **Л. М. Сафіулліна,
Н. С. Барабаш, М. В. Дубко**
Художньо-технічний редактор
Л. В. Чернокозинська

Підписано до друку 18.04.2022.

Тираж 200 пр. Зам. 91.

Адреса редакції, видавця,
виготовлювача:
вул. Кіото, 19, м. Київ,
Україна, 02156

Телефон редакції: 531-31-16
E-mail: zt@knute.edu.ua

Свідоцтво
про державну реєстрацію
серія КВ № 22092-11992ПР
від 16.05.2016

Індекс журналу в Каталозі видань
України на 2022 рік – 09641

Надруковано на обладнанні ДТЕУ
Свідоцтво суб'єкта видавничої
справи серія ДК № 4620
від 03.10.2013

Видається за рекомендацією
Вченої ради ДТЕУ
(протокол засідання № 4
від 07.04.2022)

Статті проходять рецензування.
Передрук і переклади матеріалів,
опублікованих у журналі,
дозволяються лише зі згоди
автора та редакції

Журнал представлено в міжнародних і національних наукометричних базах: Індекс Копернікус (Index Copernicus); реферативній базі даних «Україніка наукова», а також у пошуковій системі Академії Google (Google Scholar)

© Державний торговельно-економічний університет, 2022

З М І С Т

ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІКА

МАЗАРАКІ А., БОХАН А.	Економічна та екологічна дипломатія: стратегічний контекст розвитку	4
НЕЖИВА М., МИСЮК В.	Війна в Україні: виклики для світової економіки	16
КАРАВАЄВ Т., ДУГІНЕЦЬ Г., НІКАНОРОВА О.	Авторизований економічний оператор: світовий досвід	26
ДЗЮРА М., ЯКІ А., РОСК Т.	Сталий менеджмент та перспективи інноваційно-технологічного розвитку в Польщі	38
БЄЛЯЄВА Н., БАЙ С.	Зелені робочі місця та освіта: аналітика та парадокси	52
БИЦЮРА Ю.	Транскордонні злиття та поглинання	64

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ ТА ТОРГІВЛЯ

ЧУГУНОВ І., КУЧЕР Г.	Фінанси Міжнародного Валютного Фонду	77
СТАНШИЧ Н., ЯНКОВИЧ Н.	Валютні курси та паритет купівельної спроможності: досвід країн Європи	96
БОЯР А.	Новітні імперативи трансформації бюджетної системи ЄС	107
БЄЛАСОВ Є.	Підвищення транзитної привабливості морських портів України	124

C O N T E N T

GLOBAL ECONOMY

MAZARAKI A., BOKHAN A.	Economic and environmental diplomacy: strategic context of development	4
NEZHYYA M., MYSIUK V.	War in Ukraine: challenges for the global economy	16
KARAVAYEV T., DUGINETS G., NIKANOROVA O.	Authorized economic operator: world experience	26
DZIURA M., JAKI A., ROJEK T.	Sustainable management and the prospects for innovation and technological development in Poland	38
BIELIAIEVA N., BAY S.	Green jobs and education: analytics and paradoxes	52
BYTSIURA Yu.	Cross-border mergers and acquisitions	64

INTERNATIONAL FINANCE AND TRADE

CHUGUNOV I., KUCHER G.	Finance of the International Monetary Fund	77
STANIŠIĆ N., JANKOVIĆ N.	Exchange rates and purchasing power parity: the case of Central European	96
BOIAR A.	The latest imperatives for the transformation of the EU budget system	107
BIELASHOV Ye.	Increasing the transit attractiveness of Ukrainian marine ports	124

ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Mazaraki A., Bokhan A. Economic and environmental diplomacy: strategic context of development. *Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo*. 2022. № 2. S. 4-15. Serija. Ekonomichni nauky. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)01](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)01)

UDC 330.341.1+504]:339.92=111

MAZARAKI Anatolii,
Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Acting rector
State University of Trade and Economics
Kyoto St., 19, Ukraine, 02156, Kyiv
ORCID: 0000-0003-1817-0510
rector@knute.edu.ua

DOI: 10.31617/zt.knute.2022(121)01

МАЗАРАКІ Анатолій,
д. е. н., професор, в. о. ректора
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
ORCID: 0000-0003-1817-0510
rector@knute.edu.ua

BOKHAN Alina,
Doctor of Sciences (Economics), Associate
Professor, Professor at the Department of
World Economy
State University of Trade and Economics
Kyoto St., 19, Ukraine, 02156, Kyiv
ORCID: 0000-0002-6279-4374
a.bokhan@knute.edu.ua

БОХАН Аліна,
д. е. н., доцент, професор кафедри світової
економіки
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
ORCID: 0000-0002-6279-4374
a.bokhan@knute.edu.ua

ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL DIPLOMACY: STRATEGIC CONTEXT OF DEVELOPMENT

Introduction. An important issue is to ensure the intensification of international economic relations in the context of globalization and the strengthening of environmental determinants. The use of mechanisms, models and tools of economic and environmental diplomacy will improve the competitive position and image of countries.

Problem. It is necessary to develop the potential of economic and environmental diplomacy as integrators of politics, economics and ecology, initiators of the functioning of platforms for consolidation of countries in solving global problems.

The aim of the article is to define the features of economic and environmental diplomacy in the context of strategic directions of development in

ЕКОНОМІЧНА ТА ЕКОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ: СТРАТЕГІЧНИЙ КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ

Вступ. Важливим питанням є забезпечення активізації міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації та посилення екологічних детермінантів. Використання механізмів, моделей та інструментів економічної та екологічної дипломатії, покращуватиме конкурентні позиції та імідж країн.

Проблема. Необхідно розвивати потенціал економічної та екологічної дипломатії як інтеграторів сфер політики, економіки й екології, ініціаторів функціонування платформ консолідації країн у вирішенні глобальних проблем.

Метою статті є визначення особливостей економічної та екологічної дипломатії в контексті стратегічних напрямів розвитку

© Mazaraki A., Bokhan A., 2022

The authors contribute equally.

The authors of the manuscript did not receive direct funding in the preparation of the manuscript.

the context of globalization and increasing international competition.

Methods. The methodological basis of the study are general and special methods, comprehensive analysis.

Results. The article considers topical issues of modern development of economic and environmental diplomacy, directions of policy changes in international economic relations, image formation and competitive positions. The development of the country's national economic potential on the world stage depends on new forms of diplomacy, mechanisms to protect the economic and environmental interests of countries, development of international dialogue, trade negotiations, business cooperation and intensification of business initiatives.

Conclusions. The development of economic and environmental diplomacy of Ukraine is a progressive type of activity aimed at representing and protecting the national interests of the country and assisting exporters in world markets.

Keywords: economic and environmental diplomacy, national brand, international competition, «soft power», economic globalization.

JEL Classification: F01; F02; F29; F42

Conflict of interest. The authors certify that they have no financial or non-financial interest in the subject matter or materials discussed in this manuscript; the authors have no association with state bodies, any organizations or commercial entities having a financial interest in or financial conflict with the subject matter or research presented in the manuscript. The authors are working for the institution that publishes this journal, which may cause potential conflict or suspicion of bias and therefore the final decision to publish this article (including the reviewers and editors) is made by the members of the Editorial Board who are not the employees of this institution.

Introduction. Global vector of human development accompanied by economic contradictions between the centers and peripheries of the world, the intensification of the resource crisis due to anthropogenic pressure and irrational use of nature. Socio-economic contrasts between countries may diminish with effective international policies and the use of diplomacy. Because the emergence of new problems in this area correlates with various forms of resource and environmental expansionism. The context of the reality of the problems is reflected in the words of the Secretary-General of the United Nations António Guterres: «The global community is at a critical moment in its pursuit of the Sustainable Development Goals (SDGs). The current crisis is threatening decades of development gains, further delaying the urgent transition to greener, more inclusive economies. Yet, with a surge in global solidarity and leadership from the highest political level, countries can still deliver on the 2030 Agenda and the 2015 Paris Agreement on Climate Change» [1, p. 2].

The modern space of international economy is formed on the principles of the globalization system of human activity. This area of public communication is a certain phenomenon of progressive, risky and innovative nature of activity. The peculiarities of the implementation of projects in the field of international business testify to the specific features

за умов глобалізації й посилення міжнародної конкуренції.

Методи. Методологічною базою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи, комплексний аналіз.

Результати. Розглянуто актуальні питання розвитку економічної та екологічної дипломатії, напрями змін політики у міжнародних економічних відносинах, формування іміджу й конкурентних позицій. Розвиток національного економічного потенціалу країни на світовій арені залежить від нових форм дипломатії, механізмів захисту економіко-екологічних інтересів країн, розвитку міжнародного діалогу, торговельних переговорів, ділового співробітництва й активізації ділових ініціатив.

Висновки. Розвиток економічної та екологічної дипломатії України є прогресивним видом діяльності, що орієнтовано на представлення і захист національних інтересів країни та сприяння експортерам на світових ринках.

Ключові слова: економічна та екологічна дипломатія, національний бренд, міжнародна конкуренція, «м'яка сила», економічна глобалізація.

inherent in it in comparison with other levels of its business (private, national, regional). But competition causes complication of mechanisms for mechanisms for their implementation, the state's initiative in presenting national potential in the international arena. Such popularization of countries is characterized by a wide range: cultural, economic, technological, information, etc. The most important of these is economic and environmental – the impetus to integrate all other areas of activities. This strengthens the position of the countries in the world markets and unites them to solve the global problems of humanity. In the face of globalization challenges, most countries are aware that their business interests must be correlated with social and environmental responsibility, as this is the key to competitive advantage.

Analysis of recent research and publications. Modern issues of diplomacy in scientific research include new thematic areas and combines various issues of international economic relations: the new economic diplomacy in context decision making and negotiation in international economic relations (N. Bayne N., S. Woolcock) [2]; international economic diplomacy: mutations in post-modern times (Saner R., Yiu L.) [3]; economic diplomacy as a subject and research agenda (Killian P. M. E.) [4]; environmental diplomacy in aspects of development: foreign relations and foreign policy, environmental history (Dorsey K.) [5]; global environmental diplomacy: negotiating environmental agreements for the world (Tolba M. K.) [6]; effective forms of environmental diplomacy (Nicolas L., Elie Kallab E. [7].

The aim of the article is to define the features of economic and environmental diplomacy in the context of strategic directions of development in the context of globalization and increasing international competition.

Materials and methods. In accordance with the purpose of the study in the article general and special methods, comprehensive analysis is studied. They intensify the understanding of its progressive directions, the impact on shaping the country's image and development of the potential of international competition. The informative base on this issue is a complex analysis of the renowned national and foreign scientists' investigation.

Results. A special feature of the study of economic and environmental diplomacy is its interdisciplinary content, where different aspects of international positioning of countries are present. Formation of leadership of the countries takes place with the active participation of politicians, diplomats and businessmen. This, in turn, alters the country's image construct by expanding its content, in which the ecological component is not yet sufficiently disclosed in the areas of external strategies, economic policy, and state-building of the consolidating model. International actors and countries should enlist the support of image-based economic and environmental diplomacy and be able to integrate it into the business system (*Figure 1*).

But in this area of international activity there are obstacles to establishing contact, which makes it appropriate to use a «cluster approach»

to identify a set of types of network interactions of international actors that have a dominance in the ways of their expression. The development of clusters of economic and environmental diplomacy affects the tasks of its participants, methods and mechanisms of response to economic processes. Multilateral environmental diplomacy integrates different areas of practice of international, business and public relations. Therefore, these clusters can be studied by characteristics: scale, specificity, sectors, topics, security, socialization, potential.

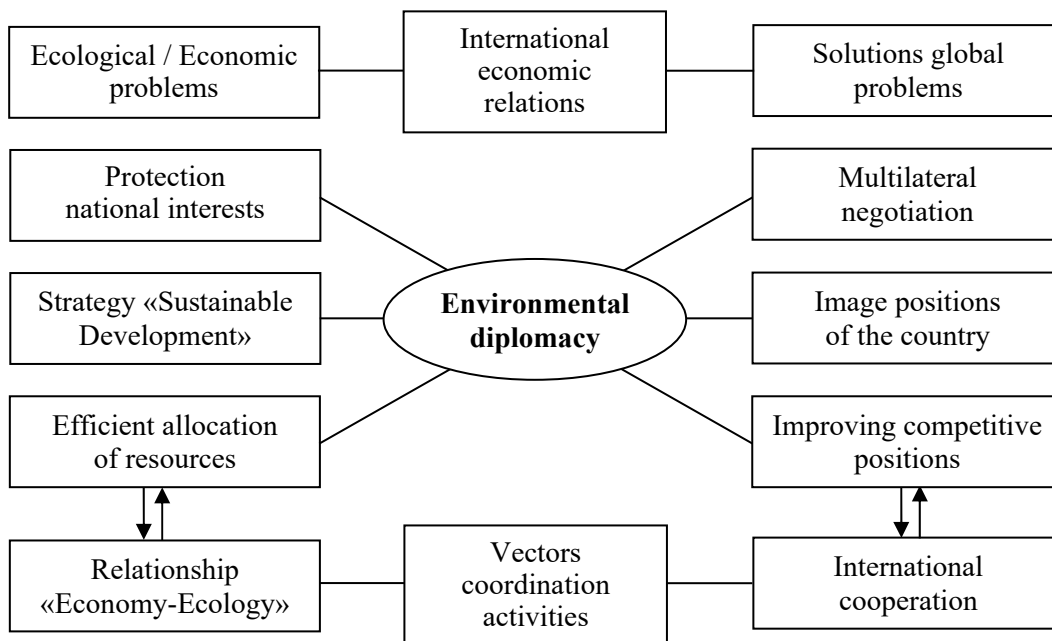

Figure 1. Aspects of the functioning of environmental diplomacy*

* Author's elaboration

The challenges of globalization and the dangers of a pandemic are changing the living environment, ways of communicating and human activities. Traditional approaches to the formation of social relations, which are usually considered rational, often acquire irrational characteristics. One of the reasons for the formation of new mechanisms of interaction between the countries is the change of priorities of the development of society both in material and cultural terms. Therefore, the economic priorities of the country's development should be included in environmental diplomacy at different levels: 1) ideological (environmental policy, improving the environment of economic cooperation); 2) strategic (international and global partnership); 3) organizational (includes an international network of diplomatic support for initiatives of countries, international platforms for environmental, economic, business and public communications); 4) integration (participation of integration associations in the peaceful resolution of resource problems, intensification of international business in order to diversify environmental activities, expanding cross-border cooperation in preventing and combating environmental conflicts, etc.).

This created the conditions for the growing interest of countries in the image aspects of economic and environmental economic diplomacy. Some of its elements are stated in such a scientific and practical field as: the international image of the country, the image of companies, the national brand, the «green» brand. These topics are presented in a number of scientific works of researchers: domestic (D. Kislov [8]; T. Tsygankova, T. Zavgorodnya [9]; G. Polishko [10] and foreign (D. Akker [11]; S. Angolt [12]; J. Fan [13] and others. In particular, in their opinion, country branding is a complex process of reconciling market actions, political efforts, business strategies, attracting investments and innovations, establishing international communications in order to form an associative model of positive perception of the country.

At the present stage, international competition and integration between states causes a change in their positioning in the world markets and the formation of leadership dominations through the renewal of national branding. One of the important aspects in this field is the consideration of greening trends in international economic relations, which have the specific implementation. They adjust countries' positions in international rankings and change the performance of the global economy. Foreign experts are paying attention to the issue of «environmental progress» in various formats of negotiations, international conferences and summits on global issues [14]. For example, the 2020 Environmental Performance Index (EPI) ranks 180 countries on 32 performance indicators in the following 11 issue categories: air quality, sanitation and drinking water, heavy metals, waste management, biodiversity and habitat, ecosystem services, fisheries, climate change, pollution emissions, agriculture, and water resources. These categories track performance and progress on two broad policy objectives, environmental health and ecosystem vitality. Leaders of this ranking: Denmark, Luxemburg, Switzerland, United Kingdom, France, Austria, Finlandia, Sweden, Norway, Germany (*table 1*).

Table 1

The country's position in the ranking EPI 2020*

Rank	Country	EPI score	10-year change	Rank	Country	EPI score	10-year change
1	Denmark	82.5	7.3	12	Japan	75.1	-0.5
2	Luxemburg	82.3	11.6	20	Canada	71.0	3.7
3	Switzerland	81.5	8.6	24	USA	69.3	2.9
4	United Kingdom	81.3	9.0	28	South Korea	66.5	2.2
5	France	80.0	5.8	37	Poland	60.9	1.1
6	Austria	79.6	5.4	60	Ukraine	49.5	0.7
7	Finlandia	78.9	6.0	94	Egypt	43.3	7.7
8	Sweden	78.9	5.3	99	Turkey	42.6	2.1
9	Norway	77.7	7.6	120	China	37.3	8.4
10	Germany	77.2	1.2	168	India	27.6	-

*Made by the author using [15]

These indicators provide a way to spot problems, track trends, understand outcomes, and identify best policy practices. Good data and fact-based analysis can also help government officials refine their policy agendas, facilitate communications with key stakeholders, and maximize the return on environmental investments. Overall EPI rankings indicate which countries are best addressing the array of environmental challenges that every nation faces. This comparative perspective can assist in understanding the determinants of environmental progress and in refining policy choices [15].

A feature of the XXI century there are obvious exacerbations to the emergence of unknown global environmental and social dangers that are initially veiled and then increase their momentum under «comfortable» conditions for them to manifest. In today's context, there is a certain perception of certain cells, territories, regions and countries of the world, where these threats can become widespread. In this case, the application by countries of the principle of «preventive» in international politics and business means a set of measures for the timely prevention of ecological hazards and conflicts, the promotion of economic modernization and balanced use of nature, the initiative to promote new eco-innovative development strategies, strengthen the social economy and strengthen the social credibility «green» international business, enhancement of ecological safety.

But even in the face of such multilateral diplomacy, precedents of «environmental polyphony» arise when some politicians discuss ways to preserve the environment and others call for the irrational forms of nature management in international business. Such statements, which are deliberately resonant, provocative or unpromising, give rise to a certain environmental image of the country by its representatives. Maintaining a high level of international order in this aspect involves the use of the forces of economic and environmental diplomacy as one of the progressive institutions. It includes an arsenal of tools to strengthen the country's authority / image in the world. International cooperation and aims diplomatic assistance aimed at the development, progress and security, covering three main areas: politics, economics, ecology.

International competition, diversification of interaction of actors, agents and market participants forms a new policy of diplomatic messages through the positioning of countries in the ratings, the development of «soft power», image, brand, cross-culture, economic growth. Prospects for the development of new types of economic and environmental diplomacy in tandem depend on their role in shaping the country's image (*table 2*).

Important indicators in this process are the achievements of countries in the «Soft Power» – strategies help enormously to create positive, lasting perceptions and thus to ensure a nation's best possible competitive positioning. Global Soft Power Index 2021 provides even more in-depth

information and analysis, with an increase in survey numbers to 75,000 people from the general public and over 750 specialists from over 100 nations. As last year, measures of soft power are expressed under three main headings – familiarity, reputation, and influence – and based on the seven Soft Power ‘Pillars’ of: «Business & Trade» (economy, business, brands, taxation, trade, investment, infrastructure, future growth); «Governance» (rule of law, human rights, crime rate, security, constitution, political elite); «International Relations» (diplomatic relations, international organizations, conflict resolution, international aid, climate action); «Culture & Heritage» (tourism, sport, food, fine arts, literature, music, film, gaming, fashion); «Media & Communication» (traditional media, social media, marketing); «Education & Science» (higher education, science, technologies); «People & Values» (values, character trust) [16].

Table 2

Diplomacy in the context of environmental issues and the formation of a positive image of the country*

Functional direction	Definition of «diplomacy»
Representation	A modern form of representation and protection of the interests of countries that declare to the international community their intentions, opportunities and degree of readiness for active actions with ecological and social effect
Interaction	Tew models of interaction in various spheres of international relations to intensification of ecological and economic contacts and business
Reaction	Measures to respond promptly, tactically and appropriately to countries in the world that reflect positive / negative environmental processes
Research	Monitoring and analysis of the potential of updating the external image of the country through a new positioning force with a focus on environmental benefits
Technologization	The use of information and ecological technologies in diplomacy to synchronize internal and external intentions in positioning the country
Political	Promotion of eco-principles in the fields of politics, economy, trade, culture as an condition for peaceful relations between countries
Resource	Sdentification of the country’s resources for solving national and global environmental problems, etc.

* Author’s elaboration

However, there are some additional questions and modifications, including a new statement about future growth potential and a survey of public opinion on nations’ handling of the COVID-19 pandemic. No nation was free from the pandemic turmoil and all nation brands have been impacted. The concept of soft power is an alternative method of foreign

policy for states to win the support of others. Ultimately, soft power is the ability to convert states rather than coerce them, or simply «getting others to want what you want», which is achieved by proving your shared values and norms. Technology, education, economic and ecology growth are becoming more significant in international power [16]. Countries are leaders in the ranking «Soft Power» are represented in the *table 3*.

For example, Ukraine's performance in the Global Soft Power Index 2021 is stable, with an overall Index score of 31.9 out of 100, up 0.2 points year-on-year. However, due to the expansion of the Index and improved relative performances of the other nations, Ukraine has dropped 15 spots, ranking 61st overall: familiarity (4.8), reputation (5.3), business & trade (2.3), governance (1.8), international relations (2.0), culture & heritage (2.4), media & communication (2.0), education & science (2.0), people & values (2.5), COVID-19 response (26). The general public perceives Ukraine as a nation with friendly and trustworthy people, with a strong educational system, and open to international business and trade. From an economic perspective, Ukraine keeps improving its identity as a nation open to international business and trade. The nation ranks well within the top half for its future growth potential and recent legislative reforms in the areas of land and finance are the key markers of readiness to realise this potential. There is space for improvement, however, with the nation perceived as less easy to do business with than last year. This correlates with the view of security and leadership in the country, given the current political and global environment [16].

Table 3

The positions of some countries in the Global Soft Power Index*

Nation	Rank 2021	Rank 2020	Index Score 2021	Index Score 2020	Index Score Change
Germany	1	2	62.2	61.9	+0.3
Japan	2	4	60.6	60.2	+0.4
United Kingdom	3	3	57.9	61.8	-3.9
Canada	4	7	57.2	54.5	+2.7
Switzerland	5	8	56.3	54.5	+1.8
United States	6	1	55.9	67.1	-11.2
France	7	6	55.4	58.5	-3.1
China	8	5	54.3	58.7	-4.4
Sweden	9	9	52.2	51.9	+0.3
Australia	10	13	52.2	48.8	+3.3
Turkey	27	30	42.3	39.4	+3.0
India	36	27	37.7	41.6	-3.9
Poland	38	35	37.0	36.6	+0.4
Ukraine	61	46	31.9	31.7	+0.2
Kazakhstan	75	58	30.2	27.7	+2.5

* Made by the author using [15]

Economic and environmental diplomacy is an integral part of the national brand, expanding the functionality of domestic and foreign diplomacy. The active development of this type of diplomacy should ensure the dynamics of business interactions. Diplomacy contributes to the management of international economic relations. This scientific parallel can also be used to develop the idea of diplomacy in world trade and international security.

For example, the Munich Security Conference is one of the most important events in world politics. In 2022, the conference was unprecedented in the history of the meeting of diplomats and government officials, where the main topic was Ukraine. Discussions included issues of military escalation in Ukraine and adverse trends for the Western allies. This conference became a platform for Ukraine to present its messages and agendas in the context of opportunities to unite the world around them. But it is possible that in the future Ukraine's image position will be announced as the main topic of the Davos Economic Forum.

Globalisation has transformed the organisation of international economic relationships around the world, affecting the economic, social and political spheres of societies and citizens. It is characterised by a complex set of interconnectivities and interdependencies with an increasing number of actors vying to influence the outcome of these relationships. They lay competing claims to resources, markets and legitimacy and are engaged in activities traditionally defined as belonging to the domain of diplomacy [2, p. 3].

The progressive direction of diplomatic activity includes issues that change the perception of tools, models and forms of action in economic globalization. Image-based economic and environmental diplomacy uses new marketing technologies: 1) determining the specific environmental and economic interests of other countries in the process of international dialogue, negotiations and cooperation; 2) expanding the network of diplomacy to present a national brand in which environmental attributes should enhance its multifaceted dimension and perception using a position in various international ratings; 3) introduction of ecological knowledge, eco-concepts, eco-innovations, eco-investments and eco-technologies into the sphere of business for presentation or promotion at international exhibitions, forums, business negotiations, etc.; 4) formation of diplomatic efforts and motives for strategic partners to develop international ecological and economic cooperation; 5) participation of politicians, diplomats and businessmen in international environmental projects based on the use of Internet resources and social networks, digital-diplomacy, twitter-diplomacy; 6) generating new diplomatic initiatives to stimulate reforms in important areas.

From this review, G7 members are partners of Ukraine, who share a common understanding of freedom, democracy, the rule of law and human rights. At their 2015 Summit in Elmau, G7 leaders have tasked their

Ambassadors in Kyiv to encourage and support the Government and citizens of Ukraine on their way towards a more secure, prosperous and resilient country. In 2022, the ambassadors of the G7 countries in Kyiv presented the priorities for this year. They will continue to encourage Ukraine to reform security and defense, taking into account the views of the government, parliament, civil society and business. The G7 ambassadors identified three groups of priorities in which they will work: fair and sustainable institutions, a prosperous economy and a secure country (*Figure 2*) [17].

Figure 2. Priorities of the support group for Ukraine in moving forward

* Made by the author using [17]

For example, «Prosperous economy» includes: 1) Economic growth (supporting a strong, independent National Bank of Ukraine; supporting Ukraine’s continued fruitful engagement with the international financial institutions; further implementation and monitoring of effective, equitable land reform; transparent privatisation of state-owned enterprises and banks, and improvement of corporate governance of those remaining under state control, in line with OECD guidelines; expansion of non-road based transport infrastructure such as inland shipping and railways and improved interoperability between them); 2) Green transition and energy reforms (implementation of energy sector reforms which promote investment, demonopolization and transparency, while ensuring the independence of energy and nuclear regulators; exploration of new energy sectors such as (green) hydrogen technologies and renewables to strengthen energy

independence and generate new sources for energy exports; reforms and actions that support Ukraine's contribution to global action on climate change, including decarbonization, clean energy development, a fair transition away from fossil fuels, and energy efficiency [17].

The realities of today also require a change in the mechanisms of diplomacy's response to force majeure: natural disasters, extremism, terrorism, hostilities. During the Russian-Ukrainian war (2022) there was a strong international, political, economic and civil consolidation in defense of Ukraine. In this situation, the ecological and economic ambassadors of Ukraine acted as a joint «front of action» based on institutional cooperation, expanded the functions of support, mobilization and protection of the country, as well as included new elements in the image of their own country.

Conclusions. Modern economic and environmental diplomacy is necessary for the development of international economic relations, which aims to unite the efforts of countries in their pursuit of progressive shifts. For Ukraine, it should be associated with new opportunities for its own presentation in the global economic space and improving the environmental level of competitiveness in the world. We are convinced that the unlocking of new levels of international business potential can also be realized through constructive decisions and practical actions by countries, conservation of ecosystems and biodiversity, protection of ecological human rights and fulfillment of obligations to improve the level of ecological safety. A positive image of the country can be created by the joint efforts of society.

REFERENCES

1. The Sustainable Development Goals Report 2021. Retrieved from <https://unstats.un.org/sdgs/report/2021/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2021.pdf> [in English].
2. Saner, R., & Yiu, L. (2003). International economic diplomacy: mutations in post-modern times. Discussion papers in diplomacy. Netherlands Institute of international Relations *Clingendael. Discussion Paper, 84*, January 2003 [in English].
3. Bayne, N., & Woolcock S. (2011). The new economic diplomacy. Decision making and negotiation in international economic relations. Farnham-Burlington. Ashgate [in English].
4. Killian, P. M. E. (2021). Economic diplomacy as a subject and research agenda: practical, conceptual and methodological issue. *Global Strategis*. (Vol. 15), 1. Retrieved from <https://e-journal.unair.ac.id/JGS/article/view/22769> [in English].
5. Dorsey, K. (2016). Environmental Diplomacy. Foreign relations and foreign policy, Environmental history. Oxford research encyclopedia of America. Apr. 2016 [in English].
6. Tolba, M. K. (2008). Global environmental diplomacy: negotiating environmental agreements for the world. *The MIT Press*. (pp. 23-35) [in English].
7. Nicolas, L., & Elie Kallab E. (2021). Effective Forms of Environmental Diplomacy. 1st Edition. Published June 11, by Routledge [in English].

8. Kislov, D. (2015). Brendynh yak vyd derzhavnykh marketynhovykh komunikatsii [Branding as a Form of Public Marketing Communications]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: Practice and Experience, 1*, 136-140 [in Ukrainian].
9. Tsigankova, T., & Zavgorodnya, T. (2011). Hlobalnyi brend krainy u suchasnykh tekhnolohiiakh torhovelnoi marketynhovoï diialnosti [The Global Brand of the Country in Modern Technologies of Trade Marketing Activity]. Retrieved from http://iepjournal.com/journals/14-15/2011_2_Tsigankova.pdf [in Ukrainian].
10. Polyshko, G. (2015). Svitovyi dosvid stvorennia natsionalnykh brendiv [World experience in creating national brands]. *BiznesInform – BusinessInform, 11*, 80-85 [in Ukrainian].
11. Akker, D. (2011). «Creation of an Umbrella Nation Branding Strategy», Doctoral Dissertations. Retrieved from <http://essay.utwente.nl> [in English].
12. Anholt, S. Nation (2009) «Branding»: Propaganda or Statecraft? Public Diplomacy, 2nd ed, (pp. 88-90). Retrieved from <http://publicdiplomacymagazine.com> [in English].
13. Fan, Y. (2010). Branding the Nation: Towards A Better Understanding», Place Branding and Public Diplomacy, 6(2), 97-103. Retrieved from <https://www.academia.edu> [in English].
14. Klyajn, N. (2016). Zminyuyet'sya vse. Kapitalizm proty klimatu [Everything changes. Climate capitalism]. per. z angl. D. Kozheduba. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
15. Environmental Performance Index 2020. Global metrics for the environment: Ranking country performance on sustainability issues Retrieved from <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/component/epi> [in English].
16. Global Soft Power Index 2021. The world's most comprehensive research Retrieved from <http://brand-finance-global-soft-power-index-2021.pdf> [in English].
17. G7 Ambassadors' Support Group for Ukraine Priorities for 2022. Retrieved from <https://kiew.diplo.de/blob/2509224/f2290f2d01ea6d5e112dbdf65df7fe40/g7-priorities-2022-data.pdf> [in English].

*The article has been received by the editors on 14.02.2022.
The article has been accepted for publication on 28.02.2022.
Online publication on 22.04.2022.*

Nezhyva M., Mysiuk V. War in Ukraine: challenges for the global economy. *Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo*. 2022. № 2. S. 16-25. Serija. Ekonomichni nauky. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)02](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)02)

UDC 355.01(477):339.9=111

NEZHYVA Mariia,

PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Financial Analysis and Audit
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0002-3008-5338

m.nezhyva@knute.edu.ua

DOI: 10.31617/zt.knute.2022(121)02

НЕЖИВА Марія,

к. е. н., доцент, доцент кафедри
фінансового аналізу та аудиту
Державного торговельно-економічного
університету

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0002-3008-5338

m.nezhyva@knute.edu.ua

MYSIUK Viktoriia,

PhD (Economics), Associate Professor
at the Department of Financial Analysis
and Audit
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0001-8931-7335

v.mysiuk@knute.edu.ua

МИСЮК Вікторія,

к. е. н., доцент кафедри фінансового
аналізу та аудиту
Державного торговельно-економічного
університету

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0001-8931-7335

v.mysiuk@knute.edu.ua

WAR IN UKRAINE: CHALLENGES FOR THE GLOBAL ECONOMY

Introduction. As the attack on Ukraine intensified, the United States and other Western countries imposed unprecedented economic sanctions on Russia and declared their support for Ukraine.

Problem. Considering the far-reaching impact of the humanitarian crisis in Ukraine on international development in the long run, it is extremely important for the international community to implement comprehensive solutions focused on development priorities.

The aim of the article is to study the impact of the war in Ukraine on inflation risks and challenges for the world economy.

Methods. The information base of the study was the study of official information and periodicals. Methodological basis of the research: analysis, synthesis, systems approach, statistical methods and abstract-logical methods.

Results. The new sanctions regime and the cost of the war are likely to push the Russian economy into a recession worse than the 1998 recession and the Russian financial crisis, accompanied by significant increases in inflation and the cost of living of Russian households. According to our preliminary estimates, Russia's real GDP will fall by 4–9 % in 2022, while growth will range from –1 % to 2.5 % in 2023. Inflation may rise to 11–17 % in 2022, fall to 6–12.03 % in 2022. A key factor in

ВІЙНА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Вступ. У міру загострення нападу на Україну США та інші західні країни запровадили безпрецедентні економічні санкції проти Росії та заявили про підтримку України.

Проблема. З огляду на далекосяжний вплив гуманітарної кризи в Україні на міжнародний розвиток у довгостроковій перспективі, для міжнародної спільноти надзвичайно важливо впроваджувати комплексні рішення, орієнтовані на пріоритети розвитку.

Метою статті є дослідження впливу війни в Україні на інфляційні ризики та виклики для світової економіки.

Методи. Інформаційною базою дослідження стало вивчення офіційної інформації та періодичних видань. Методологічна основа дослідження: аналіз, синтез, системний підхід, статистичні методи та абстрактно-логічні методи.

Результати. Новий режим санкцій і витрати на війну ймовірно підштовхнуть російську економіку до рецесії, гіршої, ніж рецесія 1998 року та російська фінансова криза, що супроводжується значним збільшенням інфляції та вартості життя російських домогосподарств. За нашими попередніми оцінками, реальний ВВП Росії впаде на 4–9 % у 2022 р., при цьому зростання коливатиметься від –1 до 2.5 % у 2023 р. Інфляція може досягти 11–17 % у 2022 р., знизитися до

© Nezhyva M., Mysiuk V., 2022

The authors contribute equally.

The authors of the manuscript did not receive direct funding in the preparation of the manuscript.

these projections is that Russia's oil and gas exports, especially to Europe, are largely continuing, but this may change if sanctions are tightened. In 2021, Russia's exports of mineral fuels, oils and distillation products amounted to 199 USD billion. USA, which accounts for 40.5 % of Russia's total exports and 11.4 % of its GDP. Depending on the duration of sanctions and the possibility of their strengthening, the world economy may be significantly affected during 2022–2023.

Conclusions. It is expected that the war in Ukraine will have a significant impact on the economy and consumers in terms of such actions: expanding the supply chain, increasing inflationary pressures, deteriorating economic prospects.

Keywords: Ukraine, war, inflation risks, global economy, GDP.

JEL Classification: F51, H83.

6–12.03 % у 2022 р. Ключовим фактором цих прогнозів є те, що російський експорт нафти і газу, особливо до Європи, в основному продовжується, але це може змінитися, якщо санкції будуть посилені. У 2021 р. російський експорт мінерального палива, олії та продуктів перегонки становив 199 млрд дол. США, або 40.5 % загального експорту Росії та 11.4 % її ВВП. Залежно від тривалості санкцій і можливості їх посилення світова економіка може зазнати значного впливу протягом 2022–2023 рр.

Висновки. Очікується, що війна в Україні матиме значний вплив на економіку та споживачів з огляду на: розширення ланцюга поставок, посилення інфляційного тиску, погіршення економічних перспектив.

Ключові слова: Україна, війна, інфляційні ризики, глобальна економіка, ВВП.

Conflict of interest. The authors certify that they have no financial or non-financial interest in the subject matter or materials discussed in this manuscript; the authors have no association with state bodies, any organizations or commercial entities having a financial interest in or financial conflict with the subject matter or research presented in the manuscript. The authors are working for the institution that publishes this journal, which may cause potential conflict or suspicion of bias and therefore the final decision to publish this article (including the reviewers and editors) is made by the members of the Editorial Board who are not the employees of this institution.

Introduction. As the attack on Ukraine intensified, the United States and other Western countries imposed unprecedented economic sanctions on Russia and declared their support for Ukraine. The main sanctions so far have included:

- freezing foreign assets of Russian banks and key leaders;
- exclusion of the seven largest Russian banks from the World Interbank Financial Telecommunication Company (SWIFT). Although Russia has developed its own domestic payment network to avoid internal disruptions, disconnecting from SWIFT significantly complicates international payments through Russian banks, severely restricting Russian imports and exports;
- sanctions against the Central Bank of Russia (CBR). These sanctions prevent the Central Bank of Russia from using most of its foreign reserves of USD 640 billion, which are held in euros and dollars and account for 60 % of the reserves, to stabilize the Russian economy. In early March, the Russian ruble fell by about 30% with a possible further decline, and there were signs of a raid on Russian financial institutions with increasing withdrawals from banks. In response, the CBR raised the key interest rate from 9.5 % to 20 %;
- more and more international companies, including in the energy and technology sectors, are closing down or leaving Russia due to its invasion of Ukraine.

In early 2022, a world of hope began to take cautious steps to recover from the *COVID-19* pandemic and economic recovery, but at this point, the world was shaken by the war in Ukraine. According to preliminary estimates by the United Nations Development Program, nine out of ten Ukrainians may face poverty and extreme economic vulnerability if the war escalates. This will push the country and the whole region back a few decades and leave deep socio-economic scars for future generations. In a broader context, the geopolitical and economic consequences of this war pose a serious threat not only to Ukraine but also to global peace and development. Effective responses to these challenges cannot be found by states alone. Planning for an effective response to the effects of hostilities on the most vulnerable, as well as global pandemics and the current climate emergency, requires strong and stable international cooperation.

Problem. Today, international development assistance is under threat. There are at least four main reasons why the war in Ukraine could lead to a crisis in multilateral and international development cooperation. First, the war in Ukraine could lead to a reduction in production worldwide, which in turn could lead to a reduction in available funds for development from public and private sources. Second, as most of the leading donor countries struggle to cope with the humanitarian crisis in Ukraine, major policy changes are taking place that could potentially have serious implications for international aid. Third, the chain reaction due to the humanitarian crisis in Ukraine, which has affected the prices of raw materials and energy, is spreading far beyond the territories where hostilities continue. Fourth, the direct and indirect consequences of the war in Ukraine worsen the state of the multilateral development system, which is already under excessive pressure.

Considering the far-reaching impact of the humanitarian crisis in Ukraine on international development in the long run, it is extremely important for the international community to implement comprehensive solutions that focus on development priorities. They should play a key, not secondary, role in the global response to the situation in Ukraine. It is equally important that the international community work with civil society and other partners to ensure that budget increases in response to hostilities, including military spending, are not funded by global development and humanitarian assistance to other regions; and solving other problems. It is time for the international community to reaffirm its commitment to global peace and development. These commitments must be based on a strong and effective multilateral system that can uphold universal values and contribute to global recovery and a sustainable future.

Analysis of recent research and publications. Theoretical and practical problems of inflation, its regulation and challenges to the global economy are revealed in the works of many researchers. A. Petryk and I. Deisan [1] considers anti-inflationary policies that are clearly based on certain rules and which constantly achieves the goals it proclaims or

explains the reasons for their rejection, is a policy based on the growth of confidence can reduce inflation and keep it low without significantly reducing production. R. Byvshev and A. Listopadov [2] studies inflationary processes in Ukraine and the EU and states that inflationary processes were caused by a number of factors and have different forms of manifestation. The critical situation in the country requires the introduction of effective measures to combat inflation, taking into account foreign experience, including: elimination of shadow activities in the country; control over money circulation; overcoming poverty; stabilization of the price level. D. Khokhych [3] focuses on inflation targeting. M. Arych, M. Korniienko, Y. Kripak, T. Didenko [4] analyze the impact of inflation on food security, represented by indicators of food exports and imports. S. Veretiuk, V. Pilinsky and M. Boguslav [5] investigates knowledge inflation, which qualitatively describes the dependence of knowledge inflation on time. Inflation of knowledge is exponential, which in turn raises the question of finding effective mechanisms for «modernization» of skills and knowledge.

T. Bohdan [6] considers global debt as an indicator of the problems of the world economy and challenges for Ukraine's financial policy. S. Ishchuk [7] investigates the influence of external factors on the indicators of socio-economic development of Ukraine. H. Kotina, M. Stepura and A. Hryhorenko [8] argue that the efficient functioning of the economy of any country is impossible without the development of fuel and energy complex, which is essential for the stable operation of industrial enterprises, the commercial sector and households. S. Rassadnykova and I. Prymachenko [9] study the modernization of the economy through the intensification of investment processes in the context of modern challenges and globalization. I. Artemieva [10] examines the main challenges and opportunities that arise in various sectors of the economy under the influence of the global spread of digital technologies. However, a number of issues remain that have become relevant in connection with the war in Ukraine.

The aim is to study the impact of the war in Ukraine on inflation risks and challenges for the global economy.

Methods. The information basis of the study included the study of official information and periodicals. The methodological basis of the study: analysis, synthesis, systematic approach, statistical methods and abstract-logical methods.

Results. The new mode of approval and war expense, probably, will urge the Russian economy into a recession, worse, than the recession of 1998 and the Russian financial crisis that is accompanied by the considerable increase in inflation and cost of living for Russians. On our preliminary expectation, the real GDP of Russia will go down to 4.0–9.0 in 2022.

The key factor of these prognoses is that the Russian export of oil and gas, especially considering export to Europe, proceeds mainly, but it can change if approvals will increase. In 2021 the Russian export of mineral

fuel, oil, and foods of distillation made 199 USD billions, which presents 40.5 % of the total export of Russia and it is 11.4 % of its GDP.

Depending on sanctions duration and the possibility of further sanctions a world economy can test the considerable consequences of conflict during 2022–2023. Our expert estimations provide for, that:

- in a world economy and key economies, probably, the annual rates of increase of the real GDP in 2022–2023 will diminish by 0.2–1.5 percent point comparatively with prognoses to encroachment;
- economies with a greater propensity to trade with Russia, including in the eurozone and China, are more attractive to side influences of war [11].

Russian’s Top 10 Export Destinations 2016 vs 2021 shown in *Figure 1*.

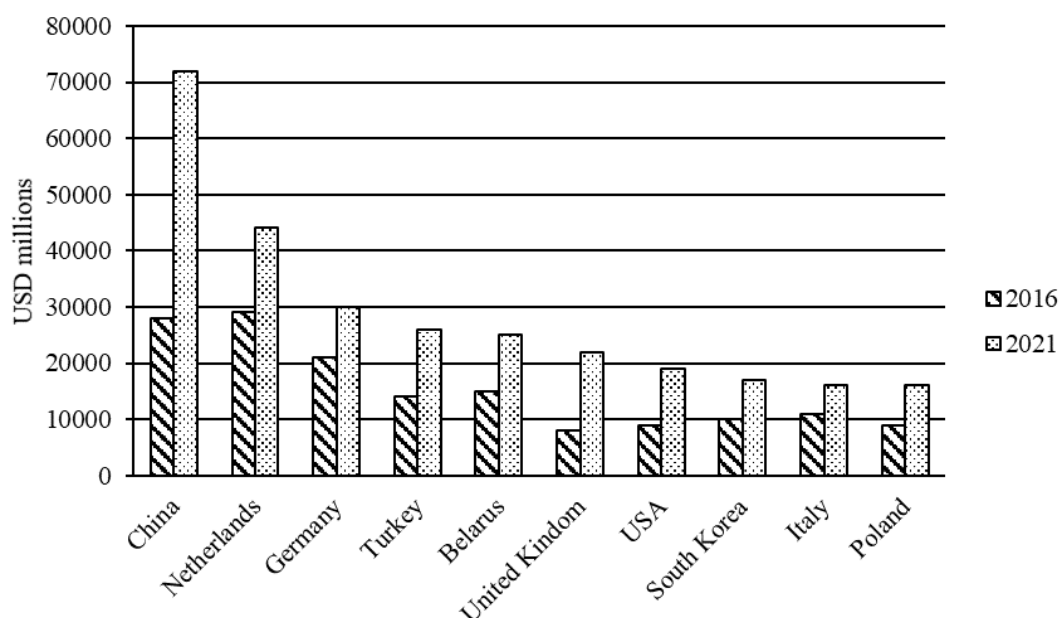

Figure 1. Russian’s Top 10 Export Destinations 2016 vs 2021, millions USD [11]

Energy and goods are the basic channels of influence, that strengthen inflationary pressure. It is possible to expect that the global economic consequences of war in Ukraine will arise through a price increase on power mediums and raw material commodities, a decline of trust private to the sector, and an increase in the effect of bonuses for the risk of financial market through high geopolitical tension and risks. Higher prices on the power mediums and raw material, war-induced and by approvals, will add and without that high inflationary pressure into that many countries run from 2021, on a background the bottlenecks of a chain of deliveries, change of consumer demand and proceeding in a global economy after a pandemic.

Russia is the world’s source of raw materials. In 2021 the export of mineral fuel laid down 8.3 % of general world volume does him one of

most exporters of oil and gas in the world. Russia is also the key supplier of different metals, including copper, nickel, palladium, and aluminum. In addition, Russia and Ukraine are the basic exporters of wheat. Two countries provided 14.7 % of the world production of wheat in 2021 (Figure 2) [11].

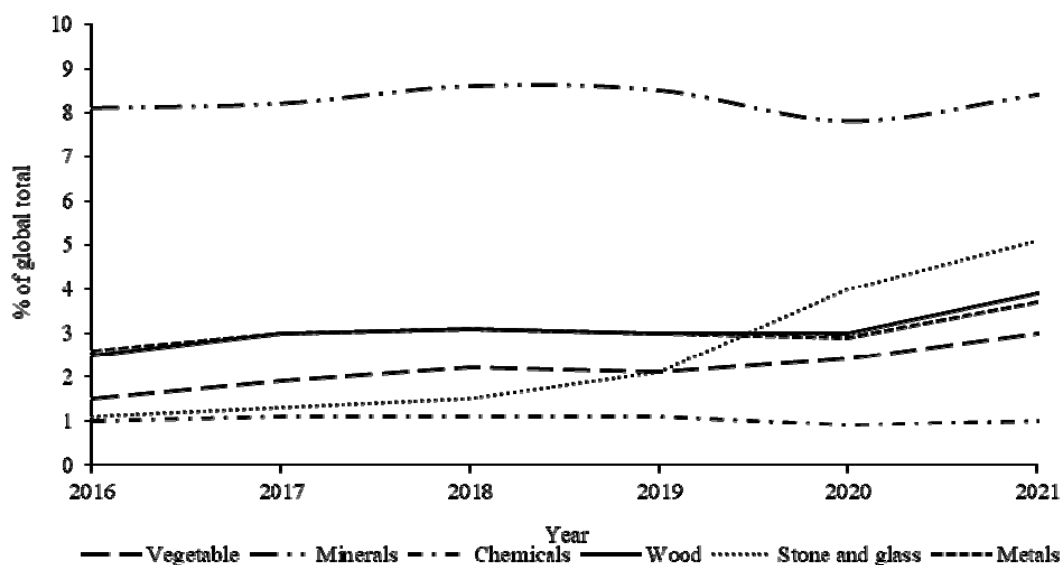

Figure 2. Russian’s share of global export by selected commodities: 2016 vs 2021 [11]

Even if trading in oil and gas will last, punitive lessening of supplies from Russia in reply to approvals, and also preventive accumulation, probably, will result in oil and gas traders in a considerable price advance on power mediums on 30–50 2022–2023. Prices on wheat can be doubled, if an export from Russia and Ukraine absolutely cease. From data of the International power agency, Europe is especially vulnerable through the dependence on Russia in the consumption of gas on 40a by data of International power agency, with a limited possibility to replace other sources of import in the short-term prospect. Coming from today’s situation, we forecast, that world inflation will be 2–3 percent points higher annually in 2022–2023, comparatively with our previous prognoses, done in January 2022. The higher estimations of influence on inflation, probably, will feel the economies of the eurozone and some growing markets.

The expected increase in energy and commodity prices would worsen tight pre-war global supply constraints and add further inflationary pressure on the global economy.

Rising energy price were already a key contributor to above-trend inflation in 2021–2022, driven by the recovery in global demand and a decumulation of oil and gas inventories during the pandemic.

The pandemic caused substantial investment cuts and perturbations in global supply chain infrastructure. COVID-19-related restrictions on

shipping and transportation facilities (especially in China and the US), and shortages of workers in the supply chain have continued to cause supply bottlenecks. Main Factors Impacting Global Inflation Outlook 2022–2023 shown in *Table*.

Table

Main Factors Impacting Global Inflation Outlook 2022–2023

Increasing factor	Decreasing factor
Higher energy and commodity prices	Shift back towards more services consumption in 2022–2023
Pandemic-driven shift from services to goods consumption	Reduction of pandemic restrictions on transport and supply chains
Lower business investment in supply infrastructure and ongoing supply chain restrictions during the pandemic	Decline in private sector confidence and demand due to war in Ukraine

Source: developed by the authors.

The pandemic has also caused a major shift from services to goods consumption, aggravating shortages for key production inputs. The combination of major shifts in consumption spending patterns, delayed supply chain investments and *COVID-19*-related disruptions to supply chain operations has resulted in large supply-demand mismatches and rising inflation rate already before the war, which are expected to continue in 2022–2023.

The war in Ukraine and sanctions on Russia are expected to dampen some of the inflationary effects of the global demand recovery, by reducing private sector confidence and spending. However, the positive impact of higher energy prices on inflation is expected to increase relative to previous forecasts.

The current baseline forecast assumes a partial continuation of flows of Russian energy supplies to advanced economies for most of 2022, and a successful switch in energy imports to other suppliers. A sharper cut in energy exports from Russia could lead to much higher energy price increases and shortages, pushing up global inflation forecasts by another 1.0–4.0 percentage points relative to the current baseline forecast.

There are also significant risks of a more prolonged war in Ukraine leading to more persistent or severe sanctions, and a risk of escalation into a Russia-NATO conflict. These risks are hard to quantify, but they could severely cut private sector confidence and raise financial market risk premia, pushing the global economy into a recession.

The global economy remains vulnerable to other pre-war risks. These include new vaccine-resistant and highly contagious *COVID-19* variants, negative effects of rising global interest rates on developing economies with high foreign debt levels, and worsening problems in China's real estate and financial markets. These factors could lead to a more pessimistic pandemic scenario, slowdowns in emerging markets or a Chinese hard landing scenario.

The global economic outlook has worsened since the start of the war in Ukraine and the imposition of major economic sanctions on Russia at the end of February 2022. In our interim economic forecasts mid-March 2022, we have downgraded global real GDP annual growth forecasts for 2022–2023 by 0.7–0.8 percentage points relative to the pre-war forecast, while global annual inflation forecasts have been raised by 2.6–2.7 percentage points. In the baseline scenario, global real GDP is predicted to increase by 3.6 % in 2022 (with a range of 2.3–4.6 %) and by 2.8 % in 2023 (with a range of 1.3–4 %), after a strong 6.0 % economic recovery in 2021 (Figure 3).

Global economic spillovers from the war in Ukraine are mainly expected energy and goods prices growth, private sector confidence decline and higher financial market risk referred to higher geopolitical tensions. The biggest short-term economic impact is likely to come from global energy and commodity prices, due to Russia’s role as one of the leading producers of energy and commodities.

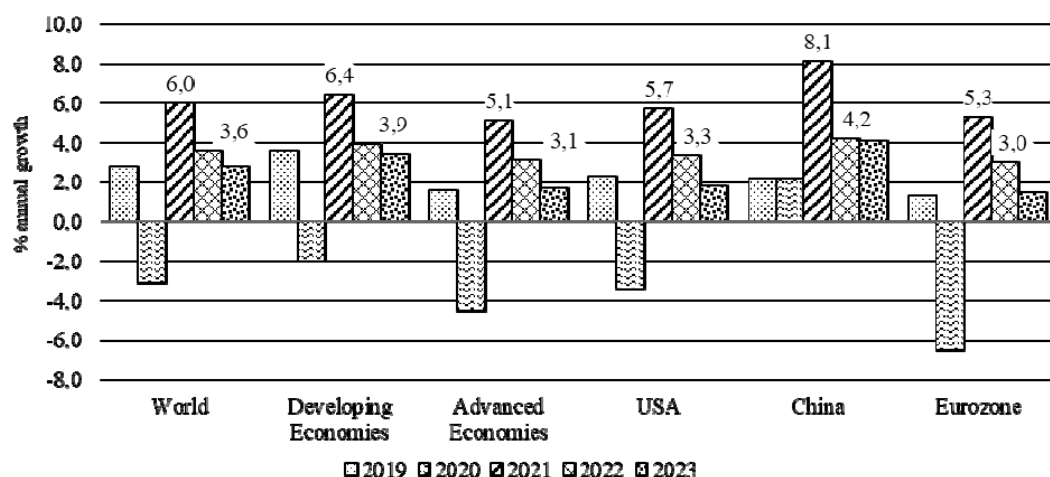

Figure 3. Global Real GDP Growth Baseline Forecast 2019–2023

Source: developed by the authors on the basis of [12].

The baseline scenario assumes that the war could last for around one to two years, or it moderates in intensity after 2023 while the global economy adapts to a partial economic decoupling from Russian energy and commodity imports. However, uncertainty around these assumptions is high and tilted towards a longer war, lower economic growth and higher inflation scenarios.

Conclusion. The war in Ukraine is set to have significant impacts on economies and consumers in terms of such detections. Extended supply chain disruptions. Global supply chains face a new round of challenges, as war and sanctions cause further disruptions to trade, commodities supply and transportation network. A wide range of industries, from food to automotive and hi-tech, will feel the negative impacts of the war and economic sanctions. Disruptions will cause further delay of a normalisation of global supply chains.

Heightened inflationary pressures. Russia's invasion of Ukraine has added volatility and upward pressures to energy and commodity prices. Even as oil and gas trade continues, the destruction of physical infrastructure and precautionary hoarding by oil and gas traders would likely lead to major energy price increases. Food prices also see upward pressure, as supply of wheat and cereal from Russia and Ukraine is disrupted. Higher energy and commodity prices will fuel global inflation in 2022 and beyond. Consumers in both developed and developing markets will increasingly feel the squeeze of rising prices. The increase of inflation compensates positive influence of higher prices on raw material for some countries that develop, guided by resources.

Worsened economic outlook. Russia's invasion of Ukraine has worsened the global economic outlook. The negative impacts mainly come from higher energy and commodity price pressure, private sector confidence decline and higher financial market risk referred to higher geopolitical tensions. European economies are likely to suffer most from energy and commodity supply shocks, while food security in some developing countries in the Middle East and Africa could be threatened. A deteriorating economic outlook will affect consumer and business confidence, weighing on private investment and consumption in the short and medium term.

REFERENCES

1. Petryk, O. I. (2018). Infljacija ta infljacijni ochikuvannja v umovah suttejvyh nevyznachenostej [Inflation and inflation expectations in conditions of significant uncertainty]. *Visnyk Universytetu bankivs'koi' spravy – Bulletin of the University of Banking*, 3, 17-24 [in Ukrainian].
2. Byvshev, R. O. (2019). Infljacija ta i'i' vplyv na ekonomiku Ukrai'ny. [Inflation and its impact on the economy of Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi' nauky Ukrai'ny – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 2, 3-7 [in Ukrainian].
3. Hohych, D. G. (2020). Infljacija ta i'i' reguljuvannja v Ukrai'ni: politekonomichnyj aspekt [Inflation and its regulation in Ukraine: political and economic aspect]. *Visnyk Kremenchuc'kogo nacional'nogo universytetu imeni Myhajla Ostrograds'kogo – Bulletin of Kremenchug National University named after Mykhailo Ostrogradsky*, (Issue 3), (pp. 32-38) [in Ukrainian].
4. Arych, M. I. (2020). Infljacija ta strahuvannja jak faktory vplyvu na bezpeku prodovol'chogo rynku: dvofaktornyj regresijnyj analiz [Inflation and insurance as factors influencing food market security: a two-factor regression analysis]. *Naukovi praci Nacional'nogo universytetu harchovyh tehnologij – Scientific works of the National University of Food Technologies*, 6, 68-81 [in Ukrainian].
5. Veretjuk, S. M. (2020). Infljacija znan' v umovah informatyzacii' ta social'no-tehnologichnyh zmin [Inflation of knowledge in the conditions of informatization and social and technological changes]. *Elektrotehnichni ta komp'juterni systemy – Electrical and computer systems*, 32, 55-65 [in Ukrainian].
6. Bogdan, T. P. (2019). Global'nyj borg jak indykator problem svitovoi' ekonomiky ta vyklyky dlja finansovoi' polityky Ukrai'ny [Global debt as an indicator of the problems of the world economy and challenges for Ukraine's financial policy]. *Finansy Ukrai'ny – Finance of Ukraine*, 9, 43-63 [in Ukrainian].

7. Ishhuk, S. O. (2019). Novitni tendencii' i vyklyky rozvytku ekonomiky Ukrainy: regional'nyj vymir [Recent trends and challenges of Ukraine's economic development: regional dimension]. *Ekonomika ta pravo – Economics and law*, 3, 79-88 [in Ukrainian].
8. Kotina, G. M. (2020). Finansovi vazheli vplyvu na energojemnist' ekonomiky: vyklyky ta perspektyvy realizacii' v Ukraini [Financial levers of influence on the energy intensity of the economy: challenges and prospects for implementation in Ukraine]. *Vcheni zapysky Tavrijs'kogo nacional'nogo universytetu imeni V. I. Vernads'kogo*. Serija: Ekonomika i upravlinnja – *Scientific notes of Tavriya National University named after V.I. Vernadsky. Series: Economics and Management*, 4(2), 89-95 [in Ukrainian].
9. Rassadnykova, S. I. (2020). Modernizacija ekonomiky Ukrainy: investycijnij aspekt ta suchasni vyklyky [Modernization of Ukraine's economy: investment aspect and current challenges]. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogo gumanitarnogo universytetu*. Serija: Ekonomika i menedzhment – *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and Management*, (Issue 43), (pp. 31-37) [in Ukrainian].
10. Artem'jeva, O. I. (2019). Vyklyky ta mozlyvosti cyfrovoi' transformacii' ekonomiky [Challenges and opportunities for digital transformation of the economy]. *Naukovyj visnyk Nacional'noi' akademii' statystyky, obliku ta audytu – Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Auditing*, 4, 66-73 [in Ukrainian].
11. Euromonitor International from national statistics, United Nations (UN), International Merchandise Trade Statistics. Retrieved from <https://www.euromonitor.com/international-merchandise-trade-statistics/report> [in English].
12. Global Economic Outlook: Impact of War in Ukraine. Retrieved from <https://www.euromonitor.com/global-economic-outlook-impact-of-war-in-ukraine/report> [in English].

*The article has been received by the editors on 21.03.2022.
The article has been accepted for publication on 04.04.2022.
Online publication on 22.04.2022.*

Karavayev T., Duginets G., Nikanorova O. Authorized economic operator: world experience. *Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo*. 2022. № 2. S. 26-37. Serija. Ekonomichni nauky. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)03](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)03)

UDC 339.54:658=111

KARAVAYEV Taras,

Doctor of Sciences (Technical), Professor,
Professor at the Department of Commodity
Science and Customs Affairs
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0003-4429-2474

t.karavayev@knute.edu.ua

DOI: 10.31617/zt.knute.2022(121)03

КАРАВАЄВ Тарас,

д. т. н., професор, професор кафедри
товарознавства та митної справи
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0003-4429-2474

t.karavayev@knute.edu.ua

DUGINETS Ganna,

Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Head of the Department of World Economy
State University of Trade and Economics

19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0003-3708-3666

g.duginets@knute.edu.ua

ДУГІНЕЦЬ Ганна,

д. е. н., професор, завідувач кафедри світової
економіки

Державного торговельно-економічного
університету

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0003-3708-3666

g.duginets@knute.edu.ua

NIKANOROVA Oksana,

Adviser of the Deputy Minister of Finance
on European Integration
Customs Reforms Coordinator of the
Reform Support Team of the Ministry
of Finance

11, Mezhygirska St., Kyiv, 04071, Ukraine

ORCID: 0000-0002-3030-4553

Drozach.oksana@gmail.com

НИКАНОРОВА Оксана,

Радник заступника міністра фінансів
з євроінтеграції, Координатор митних
реформ Команди підтримки реформ
Мінфіну

вул. Межигірська, 11, м. Київ, 04071, Україна

ORCID: 0000-0002-3030-4553

Drozach.oksana@gmail.com

**AUTHORIZED ECONOMIC
OPERATOR: WORLD EXPERIENCE**

Introduction. The AEO has become the flagship program of the Customs-Business Partnership for WTO members. Business partnership programs allow customs authorities to achieve higher results in ensuring security and safety of international trade through incentives such as reduced controls, simplified procedures, periodic reporting, deferred payments, reputational benefits and others. Analysis of world experience (namely the USA, the EU, China and other WTO countries) has shown the feasibility of implementing the AEO program, which allows authorized businesses to provide special simplification for the movement of goods through international logistics chains.

**АВТОРИЗОВАНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
ОПЕРАТОР: СВІТОВИЙ ДОСВІД**

Вступ. АЕО став флагманською програмою партнерства між митницею та бізнесом для членів СОТ. Програми партнерства з бізнесом дозволяють митниці досягти кращих результатів у гарантуванні безпеки міжнародної торгівлі за допомогою таких стимулів: зниження рівня контролю, спрощені процедури, періодична звітність, відстрочка платежів, репутаційні та інші переваги. Аналіз світового досвіду (зокрема США, країн ЄС, Китаю, інших країн СОТ) показав доцільність запровадження програми АЕО, що дає змогу надавати авторизованому бізнесу спеціальні спрощення під час переміщення товарів міжнародними логістичними ланцюгами.

© Karavayev T., Duginets G., Nikanorova O., 2022

The authors contribute equally.

The authors of the manuscript did not receive direct funding in the preparation of the manuscript.

Analysis of recent researches and publications has shown that the published up to date papers aren't systematic and can't claim to be a complete analysis of the AEO program world experience and benefits for doing business in Ukraine.

The aim of the article is to analyze the world and Ukrainian experience while implementing AEO program.

Methods. General scientific methods such as the systematic approach, theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis have been used for the research.

Results. The AEO program was launched in the EU in 2008, where today about 80% of export-import operations are carried out by companies with AEO status or individual authorizations for special simplifications. The total number of companies with AEO status in the EU is over 24,275 at the end of 2021. AEO programs have already been implemented in 97 countries, another 20 countries are in the active stages of implementation. 87 bilateral and 4 multilateral / regional MRAs on mutual recognition have been signed. 78 MRAs are under negotiation.

An unconditional positive is the launch of the AEO program in Ukraine, which is in line with leading European and world experience. The Ministry of Finance and the State Customs Service, with the support of the British Embassy, the Reform Support Office and the EU4PFM project, have developed and implemented the necessary legal framework to launch the AEO program in Ukraine.

The AEO program became important during the war between Ukraine and Russia. In this aspect, it is important to increase the number of companies with AEO status that have a certain type of simplification (AEO-C and / or AEO-B). This will speed up the customs clearance and passing goods of such companies to meet the needs of the Armed Forces and the civil population of Ukraine.

Conclusions. Today there is a significant gap in informing business representatives, young professionals and practitioners, applicants for higher education in Ukraine about the specifics of meeting the requirements for AEO authorization, the tangible benefits of AEO status for both types of business in Ukraine and at the international level. Wider implementation of the AEO program in Ukraine, in addition to the tool of business partnerships, trade facilitation, strengthening security in the field of foreign economic activity, will also be one of the tools to de-shadow business.

Keywords: Authorized Economic Operator (AEO), WTO, customs affairs, customs security and safety, business, international trade, AEO authorization, AEO status.

JEL Classification: F10, P33

Conflict of interest. The authors certify that they have no financial or non-financial interest in the subject matter or materials discussed in this manuscript; the authors have no association with state bodies, any organizations or commercial entities having a financial interest in or financial conflict with the subject matter or research presented in the manuscript. The authors are working for the institution that publishes

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що опубліковані на сьогодні праці не несуть системного характеру та не мають повноти аналізу щодо функціонування програми АЕО у світі та Україні.

Метою статті є аналіз світового та українського досвіду у запровадженні програми АЕО.

Методи. Для дослідження використано такі методи: системний підхід, теоретичне узагальнення та порівняння, аналіз і синтез.

Результати. У країнах ЄС програма АЕО стартувала у 2008 р., де на сьогодні близько 80 % експортно-імпортних операцій здійснюються за участі компаній зі статусом АЕО або окремих авторизацій на спеціальні спрощення. Загальна кількість компаній зі статусом АЕО у ЄС становить понад 24275 на кінець 2021 р. Програми АЕО вже реалізовано у 97 країнах світу, ще 20 країн знаходяться в активній стадії впровадження. Підписано 87 подвійних та 4 багатосторонніх регіональних Угод про взаємне визнання. 78 угод знаходяться на стадії укладення.

Безумовним позитивом є запуск програми АЕО в Україні, що відповідає провідному європейському та світовому досвіду. Міністерством фінансів та Держмитслужбою за підтримки Посольства Великої Британії, Офісу підтримки реформ та проекту EU4PFM розроблено та запроваджено необхідну нормативно-правову базу, якою започатковано функціонування програми АЕО в Україні.

Програма АЕО набуває значення у період війни України проти Росії. В цьому аспекті важливо збільшення кількості компаній зі статусом АЕО, які володіють певним типом спрощення (АЕО-С та/або АЕО-В). Це дозволить прискорити митне оформлення та пропуск товарів таких компаній для забезпечення потреб Збройних сил та цивільного населення України.

Висновки. На сьогодні залишається суттєва прогалина у частині інформування представників бізнесу, молодих фахівців і практиків, здобувачів вищої освіти в Україні щодо особливостей виконання вимог для отримання авторизації АЕО, відчутні переваги, які надає статус АЕО обох типів для ведення бізнесу в Україні та на міжнародному рівні. Більш широка реалізація програми АЕО, крім інструменту партнерських стосунків з бізнесом, спрощення торгівлі, посилення безпеки у сфері ЗЕД, стане також одним із інструментів детінізації бізнесу.

Ключові слова: Авторизований економічний оператор (АЕО), СОТ, митна справа, митна безпека, бізнес, міжнародна торгівля, авторизація АЕО, статус АЕО.

this journal, which may cause potential conflict or suspicion of bias and therefore the final decision to publish this article (including the reviewers and editors) is made by the members of the Editorial Board who are not the employees of this institution.

Introduction. The Authorized Economic Operator (AEO) has become the flagship program of the Customs-Business Partnership for WTO members, enabling Customs to share its security responsibilities with the private sector on a partnership basis, providing it with a number of customs simplifications and benefits. Business partnership programs allow customs to achieve more with less effort and aim to ensure sustainable and long-term compliance through incentives such as reduced controls, simplified procedures, periodic reporting, deferred payments, reputational benefits, and benefits from Mutual Recognition Agreements.

The AEO programme is widely acknowledged as a key driver for a solid Customs-Business Partnership; a secure, transparent and predictable trading environment; and, in a wider context, enhanced economic prosperity.

The WCO strongly recommends the implementation of the AEO programme, as well as supports various Customs compliance programmes and Authorized Operator schemes under Article 7.7 of the World Trade Organization (WTO) Agreement on Trade Facilitation (TFA) as stepping stones towards implementation of a fully-fledged AEO programme.

It is worth noting that the number of Mutual Recognition Arrangements/Agreements (MRAs) signed and currently being negotiated has considerably increased during the past year, and these positive dynamics demonstrate greater engagement by all relevant stakeholders and also provide a basis for a harmonized approach to achieving bilateral and multilateral/regional MRAs.

During 2019–2020, Ukraine adopted the entire legal framework for the implementation of the Authorized Economic Operator (AEO) program, which is in line with EU norms and practices. This will allow Ukraine to conclude bilateral agreements with other countries on mutual recognition of AEOs, and for Ukrainian AEOs to enjoy significant advantages in customs clearance, which opens new prospects for Ukrainian business.

Analysis of recent research and publications. Problems related to determining the nature and mechanism of both obtaining the Authorized Economic Operator status as well as its functioning have been addressed by both foreign and domestic scholars. Noteworthy are the results of a study by European scientists Thierry Houé, Eileen Murphy on how the certificate of authorized economic operator (AEO) affects the creation of competitive advantages for the exporter [1]. The authors identified two specific groups of resources that contribute to the creation of competitive advantages. The first category is made up of resources of the technological type, obtained through AEO certification, which lead to more formalized and better executed processes. The second concerns the knowledge, know-how

and skills of the freight forwarder. The fundamental work of a group of South Korean scientists is devoted to the analysis of research trends in the AEO certification system using SNA analysis [2]. They provided a thorough description of existing research related to the AEO system. Also relevant are the developments of Jan Lukasz Szczepkowski, who studied the AEO in the context of world trade, identified the role of EU institutions and concluded that the European AEO program occupies a leading position among global customs security institutions [3]. AEO's automated supply chain security platform has been the subject of scientific research by Jeyoun Dong, Kiduk Kim, and Kiyoun Moon. The formation of AEO in Ukraine has been studied by such scientists and practitioners as O. Verbytsky, O. Dombrovska, G. Tikhosova, O. Boyarska [5], V. Turzhansky [6], I. Mesecha [7] and others.

The aim of the article is to analyze the world and Ukrainian experience while implementing AEO program.

Materials and methods. General scientific methods such as the systematic approach, theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis have been used in the research.

Materials and methods. The research was conducted using general scientific methods: system approach, theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis. The information base is the official websites of international organizations, national customs administrations, regulations, scientific articles, statistics.

Analysis of world experience in implementing the AEO program and providing special simplifications in international trade

The starting point in the development of partnership programs in this area is the US Customs-Trade Partnership Against Terrorism (STRAT) program, which allows creating conditions for safe trade by providing exceptional benefits to companies that fulfill specifically established security requirements. This program began to function in 2001 after the tragic events of September 11; it can be considered the first project in this area. Any company can become a participant in the program, without needing to make any financial contributions or resort to the help of an intermediary (for more details, see [8]).

To become a participant, the company must apply, pass a minimum-security criteria check, agree to voluntary participation, install a special application and pass a risk assessment, as the program's participants are immediately classified into the «low risk» group [8].

Benefits that a STRAT member gains include reduced USCBP screening activities, reduced border waiting times, access to supply chain security specialists, priority in reopening business after a natural disaster or a terrorist attack, the ability to enjoy additional benefits of being recognized as a trusted trading partner by foreign customs administrations that have signed a Mutual Recognition Agreement with the United States, and so on. The participant is excluded from the program in case of detection of facts

of smuggling or providing false information; however, the possibility of renewal of membership is provided.

The main goal of the program is still to ensure the security of the supply chain of goods, and this goal is successfully fulfilled, since STRAT allows to track and conduct a detailed overview of the entire supply chain of the program's participants through modern information technologies. Since the STRAT program has demonstrated a successful experience of interaction between the customs administration and the business community, other states have followed suit.

For example, the European program of Authorized Economic Operator (AEO) appeared on this foundation in 2005, with the adoption of EU Regulation No 648/2005 [9]; however, it actually began to operate in 2008, when the Customs Code of the European Union solidified the procedure for acquiring AEO status. At the moment, three types of AEOs are covered: «economic operators authorized for customs simplification (AEOC), security and safety (AEOS), or a combination of both (AEOF)» [10].

AEOs of the first type enjoy such privileges as minimization of customs control and priority passage, the possibility of customs control in a requested place. AEOs of the second type can receive prior notifications of the planned control and enjoy mutual recognition with third countries (if there is a corresponding agreement) [11].

Any participant of foreign economic activity (including small businesses and even individuals) can obtain AEO status if they meet certain criteria, including: financial solvency, compliance with security measures, record keeping, compliance with customs laws and taxation rules and the absence of criminal offenses related to economic activity etc. The implementation of an AEO's activities in the European Union is based on appropriate authorization, which does not have an expiration date, but can be suspended, revoked, or annulled if the foreign trader ceases to meet the established criteria.

Based on the Framework of Safety Standards, programs similar to AEO are also operating in the Asian region. For example, one of the safest countries in the world, Singapore, uses the Secure Trade Partnership (STP) program, which is a voluntary certification program (for more details, see [12]). As part of this project, participating companies must apply more stringent measures to ensure the security of their supplies. Among the benefits that a company receives in exchange for complying with the developed security manual are, e.g., reduced likelihood of cargo inspection, being classified as a low-risk company, expedited clearance etc. [12]. In addition, there is also the STP-Plus program, which, among other benefits, offers mutual recognition of status in partner countries. To be certified, a company must be in good standing with Singapore Customs and pass a security check.

China has the AEO program of China Customs, which is based on state control taking into account the creditworthiness of the company; its main feature is that the level of creditworthiness of legal entities that

commit offenses is reduced, while state control over their activities, on the contrary, is strengthened. Legal entities that have been accredited under the Program are recognized as Advanced Certified Enterprise (ACE) and General Certified Enterprise (GCE). Certified enterprises receive the right to use 49 simplifications provided by government agencies, including the Chinese customs service [13].

AEO programs operating in many countries around the world are most often based on the principles of the World Customs Organization (WCO) Security Framework of Standards. A complete list of such programs and planned projects can be found on the WCO official website or using the Compendium of AEO, 2020 edition (for more details, see [14]).

It should be noted that each of the countries participating in the WCO can make superior adjustments within the framework of national legislation; thus, the application of the AEO program in different countries acquires various distinct features (*table 1*).

Table 1

Comparison of various AEO program implementations

EU	China	World Customs Organization
Members		
Any economic operator who is a person, in the course of his or her business, is involved in activities covered by the customs legislation	An enterprise with at least a specific level of creditworthiness	Participants in customs activities such as: exporters, importers, distributors, declarants, brokers, consolidators, intermediaries.
Classifications		
Three levels of AEO; a company chooses which type of operator it needs to carry out its activities.	Three types of authorized economic enterprises: high, standard and ordinary.	Classification by type of activity.
Specific traits		
Requirements for potential AEOs are formed in accordance with the Safety Framework.	The AEO system has been created on the basis of an assessment of the company's creditworthiness.	Mutual recognition of AEO status in WCO member countries.
	Enterprises that have received AEO status are divided into standard and high.	The main goal of the AEO is to ensure economic security.
Mutual Recognition of AEO Status Based on the MRA	The AEO Institute does not comply with the WCO Safety Framework.	Efficient customs control.

Source: Compiled by the authors based on [10; 13; 23].

Peculiarities of the AEO program implementation in Ukraine

The Authorized Economic Operator (AEO) program was introduced in Ukraine in order to approximate Ukraine's customs legislation to

.....

European standards. The operation of AEO simplifies and facilitates international trade and ensures the participation of Ukrainian enterprises in the development of secure supply chains, increases their competitiveness in both domestic and foreign markets [15].

The necessary regulatory framework for AEO was developed in Ukraine during 2015–2020 by the Ministry of Finance and the State Customs Service of Ukraine with the support of the British Embassy, the Reform Support Office and the EU Public Finance Management Program in Ukraine (EU4PFM) and business associations. The main ones are the Law of Ukraine dated 02.10.2019 № 141-IX, Resolution of CMU dated 29.07.2020 № 665 and others [16–21]. The legal framework is updated by the Association Agreement with the EU (Annex XV Approximation of Customs Legislation).

The Law of Ukraine of October 2, 2019 № 141-IX amended the Customs Code of Ukraine (CCU) on some issues of functioning of authorized economic operators. The document provides for the provision of significant simplifications of customs formalities for enterprises with the appropriate degree of confidence; establishing preconditions for future recognition of the authorized economic operators status, granted by the customs authorities of Ukraine, authorized bodies of the EU, and the participation of Ukrainian AEOs in the formation of secure supply chains in accordance with WCO Safe Framework of Standards; increasing the competitiveness of Ukrainian enterprises in foreign and domestic markets. It should be noted, that all key provisions and norms included in the CCU comply with the EU Customs Code as for AEO functioning.

According to the law, any resident enterprise involved in the international supply chain (manufacturer, exporter, importer, customs representative, carrier, freight forwarder, warehouse keeper) to obtain the AEO status must pass the authorization procedure in accordance with the CCU.

In Ukraine, the following types of AEO authorization are used:

1) on granting the right to apply special simplifications (hereinafter – AEO-C), which corresponds to the type of AEOC (customs simplification) in the EU countries;

2) on confirmation of safety and reliability (hereinafter – AEO-B) – AEOB (security and safety) in the EU countries.

At the same time, the company can obtain both types of authorization AEO-C and AEO-B, which essentially corresponds to the European authorization AEOF. This status is currently stated as a combined certification, businesses cannot actually apply for an AEOF certificate. Both AEOC and AEOB will need to be applied for separately if a business wishes to obtain both certifications.

The company independently chooses the type of authorization, the procedure for confirming compliance with which it wishes to pass. AEO authorization is recognized throughout Ukraine.

Recognition by customs administrations of foreign states of AEO authorization obtained by resident enterprises is carried out in accordance with international agreements of Ukraine.

The following criteria are used to grant AEO authorization:

- 1) compliance with the requirements of customs and tax legislation of Ukraine, as well as the absence of facts of criminal prosecution;
- 2) proper system of accounting, commercial and transport documentation;
- 3) stable financial condition;
- 4) ensuring practical standards of competence or professional qualification of the enterprise's responsible official;
- 5) compliance with safety and reliability standards.

In this case, the authorization of AEO-C (granting the right to apply special simplifications) is granted subject to confirmation of the enterprise compliance with the criteria specified in paragraphs 1–4 above. Authorization of AEO-B (on confirmation of safety and reliability) is provided subject to confirmation of the enterprise compliance with criteria 1, 2, 3 and 5.

Authorization of AEO-C or AEO-B, provided that its validity is not suspended or such authorization is not revoked, is a confirmation of the enterprise compliance with the conformity criteria which is the condition for granting such authorization.

AEO authorization is provided free of charge and is valid indefinitely. AEO authorization can be suspended or revoked.

Thus, Ukraine has created all the legal prerequisites and the appropriate basis for the full functioning of the AEO program, which is in line with leading international experience.

Advantages of AEO authorization for Ukrainian business

The State Customs Service of Ukraine has created and maintains the Unified State Register of Authorized Economic Operators. The register is published on the official website of the State Customs Service by the link: [https://customs.gov.ua/deiaki-pitannia-funktsionuvannia-avtorizovanikh-ekonomichnikh-operatoriv/AEO register](https://customs.gov.ua/deiaki-pitannia-funktsionuvannia-avtorizovanikh-ekonomichnikh-operatoriv/AEO%20register) [15].

At the beginning of April 2022, only PJSC JT International Ukraine (Kremenchuk, Poltava Region) was entered into the register, which received the first and so far only AEO-C certificate on March 18, 2021. Analysis of the status of conformity assessment and the number of registered applications of companies for authorization shows that one company withdrew the application for authorization, and another 7 companies refused to conduct conformity assessment of AEO.

The AEO program became important during Ukraine's war against Russia. During March 2022, the Cabinet of Ministers and the Verkhovna Rada of Ukraine introduced a number of amendments to regulation documents relating to the reduction of customs payments on import of certain goods, simplified customs control and clearance of humanitarian aid goods, etc. These and other changes are aimed at filling the domestic market of Ukraine with goods critical to providing the Armed Forces of Ukraine to counter Russian military aggression, as well as the civilian population with essential goods and prevent a humanitarian catastrophe in the temporarily occupied territories of Ukraine. This requires strict

observance of the customs legislation by the subjects of foreign economic activity when moving goods across the customs border of Ukraine. In this aspect, it is important to increase the number of companies with AEO status that meet established requirements and have a certain type of simplification (AEO-C and / or AEO-B). This will speed up the customs clearance and passage of such companies' goods to meet the needs of the Armed Forces and the population of Ukraine.

The main factor that hinders Ukrainian companies in preparing for AEO status is the inconsistency of the stable financial condition criterion.

The reasons for the inconsistency of the stable financial condition criterion are certain «shadow» schemes used by business: the practice of taking profits abroad with subsequent pseudo-lending of enterprise assets, the use of individual entrepreneur to «optimize» income tax and more. Thus, the AEO program is not only a tool for partnerships with business, trade facilitation, strengthening security in the field of foreign economic activity, but also a tool for de-shadowing business.

Other reasons for low business activity in the AEO program are the need for a comprehensive assessment of compliance with internal processes of safety and reliability, as well as poor business awareness of the conditions and requirements for obtaining AEO authorization.

This state of affairs suggests that one of the possible problems is the lack of transparency of Ukrainian business for customs and tax authorities, the difficulty of passing all relevant procedures. This, in turn, is due to the low awareness of business representatives (exporters, importers, freight forwarders and other entities involved in global international trade chains) about the benefits and features of obtaining the status of AEO.

The answer to this question will provide an analysis of international experience. In the EU countries, where the AEO program was launched in 2008, now about 80% of export-import operations are carried out with the participation of companies with AEO status or individual authorizations for special simplifications. The total number of companies in the EU that have passed the procedure and obtained AEO status was more than 24,275 at the end of 2021 [22].

AEO programs have already been implemented in 97 countries, another 20 countries are in the active stage of implementation, in addition, in the world 87 bi-lateral and 4 plurilateral / regional MRAs concluded and 78 MRAs under negotiation [14, 23]. An unconditional positive is the launch of the AEO program in Ukraine, which is in line with leading European and world experience.

Conclusions and prospects for further research. Thus, today in Ukraine the Ministry of Finance and the State Customs Service of Ukraine, with the support of the British Embassy, the Reform Support Office and the EU4PFM project, has developed and implemented the necessary legal framework to launch the AEO program in Ukraine. The developed and updated legal framework is in line with the International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures, the Safe Framework Standards of WCO, current EU customs legislation, and the Association Agreement between Ukraine and the EU.

However, today there is the significant gap in informing companies involved in global international trade chains about the peculiarities of the AEO program in Ukraine, compliance with AEO authorization requirements, tangible benefits of AEO status for doing business on Ukrainian and international market.

The AEO program became important during the war Ukraine against Russia. In this aspect, it is important to increase the number of companies with AEO status that meet established requirements and have a certain type of simplification (AEO-C and / or AEO-B). This will speed up the customs clearance and passing goods of such companies to meet the needs of the Armed Forces and the civil population of Ukraine.

This is especially relevant given the entry into force in November 2022 of legislative changes regarding the need for mandatory presentation of goods to customs. This can significantly slow down the logistics processes of companies that do not have the status of AEO. In turn, such innovations should significantly increase Ukrainian enterprises motivation to obtain the appropriate simplifications provided by the AEO authorization.

One of the ways to intensify this process is to improve the information of the general public, business representatives, young professionals and practitioners involved in global chains of international trade, students of HEI in Ukraine on the specifics of meeting the requirements for AEO authorization, tangible benefits of both types AEO status for doing business on Ukrainian and international level. Extensive implementation of the AEO program, in addition to the tool of business partnerships, trade facilitation, strengthening security in the field of foreign economic activity, will also be one of the tools to de-shadow business.

REFERENCES

1. Houé, T. & Murphy, E. (2018). The AEO status as a source of competitive advantage. *European Business Review*, (Vol. 30), 5, 591-606. DOI: 10.1108/EBR-06-2017-0127 [in English].
2. Kim, J. W., Yang, T. H., Kim, D. M., & Yeo, G. T. (2020). A Study on the Research Trend Analysis of AEO Certification System through SNA Analysis. *Journal of Digital Convergence*, 18(2), 47-56 [in English].
3. Szczepkowski, J. L. (2017). AEO in EU CUSTOMS regulations as the trade facilitation. Contemporary Issues and Challenges in Customs Management: Theses of Reports of the 2nd International Student Conference – Baku: State Customs Committee of the Republic of Azerbaijan, 279-292. Retrieved from http://incu-documents.s3.amazonaws.com/Conference+and+Event+Materials/INCU+International+Student+Conference+2017/Papers/PUBLICATION_FINAL_NEW.pdf#page=279 [in English].
4. Dong, J., Kim, K., & Moon, K. (2018). AEO (Authorized Economic Operator) Automated Platform for Supply Chain Security. In *2018 International Conference on Information and Communication Technology Convergence (ICTC)*, (pp. 1077-1079). IEEE [in English].

5. Verbyc'kyj, O. M. (2021). Stan zaprovadzhennja v Ukrai'ni instytutu avtoryzovanogo ekonomichnogo operatora. O. M. Verbyc'kyj, O.P. Dombrovs'ka, G. A. Tihosova, O. V. Bojars'ka [Status of introduction of the institute of authorized economic operator in Ukraine / O.M. Verbytskyi, O.P. Dombrovska, G.A. Tikhosova, O.V. Bojarska]. *Visnyk HNTU – Bulletin of KhNTU*, 1(76), 20-26 [in Ukrainian].
6. Konceptualizacija instytutu upovnovazhenyh ekonomichnyh operatoriv: problemy zabezpechennja balansu bezpeky ta sproshhennja mizhnarodnoï torgivli: monografija; za zag. red. I. V. Nestoryshena ta V. A. Turzhans'kogo [Conceptualization of the institute of authorized economic operators: problems of ensuring the balance of security and simplification of international trade: monograph; by the gen. ed. of I.V. Nestoryshen and V.A. Turzhanskyi]. (2017). Irpin'-Hmel'nyc'kyĭ [in Ukrainian].
7. Mesecha, I. (2019). AEO v Ukraïni: na shljahu do vstanovlennja partners'kyh vidnosyn biznesu i mytnyci [AEO in Ukraine: on the way to establishing partnerships between business and customs]. *Visnyk. Oficiĭno pro podatky – Herald. Officially about taxes*, 39, 48-56 [in Ukrainian].
8. U. S. Customs and Border Protection / CTPAT: Customs Trade Partnership Against Terrorism. Retrieved from <https://www.cbp.gov/border-security/ports-entry/cargo-security/ctpat> [in English].
9. Regulation (EC) No 648/2005 of the European Parliament and of the Council of 13 April 2005. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005R0648:en:HTML> [in English].
10. Authorised Economic Operator (AEO) Retrieved from https://ec.europa.eu/taxation_customs/authorised-economic-operator-aeo_en [in English].
11. Taxation and Customs Union. Authorised Economic Operator (AEO) Retrieved from https://ec.europa.eu/taxation_customs/general-information-customs/customs-security/authorised-economic-operator-aeo/authorised-economic-operator-aeo_en#what_is [in English].
12. Singapore Customs. Secure Trade Partnership (STP) & STP-Plus. Retrieved from <https://www.customs.gov.sg/businesses/customs-schemes-licences-framework/secure-trade-partnership-stp> [in English].
13. General administration of Customs People's Republic of China. Official website. Retrieved from <http://english.customs.gov.cn> [in English].
14. Compendium of Authorized Economic Operator Programmes. Retrieved from <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/aeo-compendium.aspx> [in English].
15. Pytannja funkcionuvannja avtoryzovanyh ekonomichnyh operatoriv [Issues of functioning of authorized economic operators]. Retrieved from <https://customs.gov.ua/deiaki-pitannia-funktsionuvannia-avtorizovanykh-ekonomichnykh-operatoriv> [in Ukrainian].
16. Mytnyj Kodeks Ukraïny : Zakon Ukraïny vid 13.03.2012 № 4495-VI (zi zminyamy) [Customs Code of Ukraine: Law of Ukraine of March 13, 2012 № 4495-VI (as amended)]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4495-17>.
17. Pro vnesennja zmin do Mytnogo kodeksu Ukraïny shhodo dejakyh pytan' funkcionuvannja avtoryzovanyh ekonomichnyh operatoriv: Zakon Ukraïny vid 2 zhovtnja 2019 roku № 141-IX [On Amendments to the Customs Code of Ukraine on certain issues of functioning of authorized economic operators: Law of Ukraine of October 2, 2019 № 141-IX]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-IX#Text> [in Ukrainian].
18. Dejaki pytannja funkcionuvannja avtoryzovanyh ekonomichnyh operatoriv: Postanova Kabinetu Ministriv Ukraïny vid 29.07.2020 № 665 (zi zminyamy) [Some issues of functioning of authorized economic operators: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 29, 2020 № 665 (as amended)]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2020-p#Text> [in Ukrainian].

19. Pro zatverdzhennja Porjadku vedennja Jedynogo derzhavnogo rejestru avtoryzovanyh ekonomichnyh operatoriv: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 27.01.2021 № 50 [On approval of the Procedure for maintaining the Unified State Register of authorized economic operators: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 27, 2021 № 50]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/50-2021-п#Text> [in English].
20. Pro zatverdzhennja formy, opysu ta pravyl vykorystannja nacional'nogo logotypa avtoryzovanogo ekonomichnogo operatora ta formy sertyfikata avtoryzovanogo ekonomichnogo operatora: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 03.02 2021 № 70 [On approval of the form, description and rules of use of the national logo of the authorized economic operator and the form of the certificate of the authorized economic operator: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 03.02 2021 № 70]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2021-п#Text> [in Ukrainian].
21. Pro zatverdzhennja form zajavy pidprijemstva pro nadannja dozvolu na zastosuvannja special'nogo sproshhennja ta dozvolu na zastosuvannja special'nogo sproshhennja: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 24.02.2021 № 139 [On approval of the application forms of the enterprise for granting permission for the use of special simplification and permission for the use of special simplification: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 24.02.2021 № 139]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/139-2021-п#Text> [in Ukrainian].
22. Authorised Economic Operator (AEO). URL: Retrieved from https://ec.europa.eu/taxation_customs/authorised-economic-operator-aeo_en [in English].
23. World Customs Organization (WCO) Retrieved from <http://www.wcoomd.org> [in English].

*The article has been received by the editors on 14.02.2022.
The article has been accepted for publication on 18.03.2022.
Online publication 22.04.2022.*

Dziura M., Jaki A., Rojek T. Sustainable management and the prospects for innovation and technological development in Poland . *Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo*. 2022. № 2. S. 38-51. Serija. Ekonomichni nauky. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)04](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)04)

UDC 005;330.341.1(438)=111

DZIURA Marek,
PhD, Assistant Professor
Cracow University of Economics, Poland
27 Rakowicka, Kraków, 31-510 Poland
ORCID: 0000-0002-4889-2883
markhole@interia.pl

DOI: 10.31617/zt.knute.2022(121)04

ДЗЮРА Марек,
к. е. н., доцент
Краківського економічного університету
вул. Раковицька, 27, м. Краків, 31-510, Польща
ORCID: 0000-0002-4889-2883
markhole@interia.pl

JAKI Andrzej,
PhD, DSc, Associate Professor
Cracow University of Economics, Poland
27 Rakowicka, Kraków, 31-510 Poland
ORCID: 0000-0002-4799-4343
jaki@uek.krakow.pl

ЯКІ Анджей,
д. е. н., професор
Краківського економічного університету
вул. Раковицька, 27, м. Краків, 31-510, Польща
ORCID: 0000-0002-4799-4343
jaki@uek.krakow.pl

ROJEK Tomasz,
PhD, Assistant Professor
Cracow University of Economics, Poland
27 Rakowicka, Kraków, 31-510 Poland
ORCID: 0000-0002-2977-4312
rojekt@uek.krakow.pl

РОЕК Томас,
к. е. н., доцент
Краківського економічного університету,
вул. Раковицька, 27, м. Краків, 31-510, Польща
ORCID: 0000-0002-2977-4312
rojekt@uek.krakow.pl

**SUSTAINABLE MANAGEMENT
AND THE PROSPECTS FOR
INNOVATION AND TECHNOLOGICAL
DEVELOPMENT IN POLAND**

Introduction. Science and technology policy should be the most dynamic policy domains in Poland. The strong political interest in science and technology reflects a wide recognition of the relevance of scientific research and technological development in relation to industrial competitiveness and societal problems. In preparing for the challenges our country faces in the 21st Century, research and development are regarded as vital, whether they concern aging, transportation and mobility issues or sustainable development.

Analysis of recent researches and publications has shown that the published up to date papers aren't systematic and can't claim to be a complete analysis in the chosen field.

The aim of the article is to present a recent prospective technological study aimed at reconciling technological development with the long-term goal of achieving sustainable development.

**СТАЛИЙ МЕНЕДЖМЕНТ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНО-
ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ
В ПОЛЬЩІ**

Вступ. Науково-технічна політика має бути найдинамічнішим напрямом політики в Польщі. Сильний політичний інтерес до науки і техніки відображає широке визнання актуальності наукових досліджень і технологічного розвитку стосовно конкурентоспроможності промисловості та суспільних проблем. Готуючись до викликів, з якими стикається наша країна в XXI ст., дослідження та розробки є життєво важливими, незалежно від того, чи стосуються вони старіння, транспорту та мобільності чи сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що сучасні статті не є систематичними і не можуть претендувати на повний аналіз в обраній галузі.

Метою статті є представлення нещодавнього перспективного технологічного дослідження, яке безпосередньо спрямоване на узгодження технологічного розвитку з довгостроковою метою досягнення сталого розвитку.

© Dziura M., Jaki A., Rojek T., 2022

The authors contribute equally.

The authors of the manuscript did not receive direct funding in the preparation of the manuscript.

Methods. General scientific methods such as the systematic approach, theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis have been used in the research.

Results. The aim of the long-term strategies for sustainable development of the state is to provide information and analysis necessary to maintain the leading position in the field of technological development and innovation in the foreseeable future. Currently, a significant method of supporting this activity is technology foresight. In Poland technology foresight activities play an important role in targeting science and technology towards present and future societal needs. Technology foresight is regarded as the most upstream element of the identification of prospects for innovation and technological development. It provides inputs for the formulation of technology policies and strategies that guide the development of the technological infrastructure. In addition, technology foresight provides support to innovation, and incentives and assistance to enterprises in the domain of technology management and technology transfer, leading to enhanced competitiveness and growth. The technology foresight initiative also provides suitable methodologies to promote sustainable and innovative development, fostering economic, environmental and social benefits at national and regional levels. Its outcomes are policies and programs that deal with innovation, industrial growth and competitiveness.

Conclusions. The main conclusion of the technology foresight study (especially in their ecological aspects) is that technology offers opportunities for sustainable development. But alignment of technological developments with sustainability is necessary. The secondary effects like shifting the burden from environment to space should be counteract. Also, more attention is needed for system innovations. The government is an important player on different levels (regulation, stakeholder) and should start the dialogue with relevant parties. The system approach and societal needs offer a useful conceptual framework to bring parties together. The technology foresight study could form a basis for this dialogue.

Keywords: sustainable development, foresight research, innovation and technological development.

JEL Classification: O33, P50

Conflict of interest. The authors certify that they have no financial or non-financial interest in the subject matter or materials discussed in this manuscript; the authors have no association with state bodies, any organizations or commercial entities having a financial interest in or financial conflict with the subject matter or research presented in the manuscript.

Introduction. Science and technology policy should be of the most dynamic policy domains in Poland. The strong political interest in science and technology reflects a wide recognition of the relevance of scientific research and technological development in relation to industrial competitiveness and societal problems. In preparing for the challenges our country faces in the 21st Century, research and development are regarded as vital,

Методи. У дослідженні використано системний підхід, теоретичне узагальнення та методи порівняння, аналізу й синтезу.

Результати. Метою довгострокових стратегій сталого розвитку держави є надання інформації та аналізу, необхідного для збереження лідируючих позицій у сфері технологічного розвитку та інновацій для огляду майбутньому. У Польщі діяльність технологічного передбачення відіграє важливу роль у орієнтації науки та техніки на сучасні й майбутні потреби суспільства. Технологічний форсайт розглядається як основний елемент визначення перспектив інновацій і технологічного розвитку. Він надає дані для формування технологічної політики та стратегій, які керують розвитком технологічної інфраструктури. Крім того, технологічне передбачення забезпечує підтримку інновацій, а також стимулює та допомагає підприємствам у сфері управління технологіями та передачі технологій, що веде до підвищення конкурентоспроможності та зростання. Ініціатива технологічного форсайту також забезпечує відповідні методології для сприяння сталому та інноваційному розвитку, сприяючи економічній, екологічній та соціальній вигоді на національному та регіональному рівнях. Його результатами є політика та програми, які стосуються інновацій, промислового зростання та конкурентоспроможності.

Висновки. Основний висновок дослідження технологічного форсайту (особливо в їх екологічних аспектах) полягає в тому, що технологія відкриває можливості для сталого розвитку. Але узгодження технологічних розробок зі стійкістю необхідно. Варто протидіяти вторинним ефектам, зокрема перенесення тягаря з навколишнього середовища на простір. Також більше уваги потрібно приділяти системним інноваціям. Уряд є важливим гравцем на різних рівнях і має розпочати діалог з відповідними сторонами. Системний підхід і потреби суспільства пропонують корисну концептуальну основу для об'єднання сторін. Технологічне передбачення може стати основою для цього діалогу.

Ключові слова: сталий розвиток, форсайт-дослідження, інновації та технологічний розвиток.

whether they concern ageing, transportation and mobility issues or sustainable development [39].

Analysis of recent research and publications. *Technology Foresight in Poland – theoretical background.* Although the importance of science and technology is recognized, it is far from evident that scientific research and technological development are attuned to societal needs [5, 9, 13]. Traditionally, science and technology policy in most industrialized countries focused mainly on the supply side of the innovation process, hardly taking the societal needs into account. However, during the last years, stimulated forcefully by the government reports on technology foresight, the focus of Polish science and technology policy is to strengthen the interaction between the supply of and demand for knowledge [5, 27]. The Polish government has attempted to gain an understanding of the possibility's technology presents to reduce current technological problems. Evidently there are a large number of technological options that could contribute to economic growth and ecological sustainability. However, encouraging technological development is no guarantee of environmental improvement. For example, new technology can lead to new forms of pollution [1, 36]. In other words: technology implies threats as well as opportunities. A policy on technology from the viewpoint of sustainable development should serve to strengthen the opportunities where possible and mitigate any threats [3, 22, 24].

The representatives of the Polish ministries commissioned all organizations to perform a technology foresight study that was explicitly meant to re-align technological development with the long-term goal of achieving sustainable development. The objective of this foresight was to find handles for policy aiming to selectively stimulate technological systems, with the intention of increasing the environmental efficiency of products, processes and activities [5, 27].

The concept of «environmental efficiency» is a key concept in Polish environmental policy. It refers to a societal development in which economic growth, an increase in competitive strengths and employment goes hand in hand with a decrease in the pressure on the environment and the use of non-renewable raw materials. Technological development is regarded as one of the key elements in realizing radical improvements in environmental efficiency [23].

This environment-oriented foresight studies focuses on a period of 10 years for the purpose of including more radical innovations within the scope of study [2, 16, 19, 20, 23, 38]. One important notion is that it is meaningful to obtain an understanding of the environmental effects of new technological systems in advance of the implementation. The opportunity to intervene early on in the development trajectory may have greater effect on the eventual technology. Also, it seems better to identify potential undesired side effects of new technologies, in order to prevent them from occurring.

The article presents a recent prospective technological study aimed at reconciling technological development with the long-term goal of achieving sustainable development.

Material and methods. *A systems approach.* An important new element in this technology foresight study is that we did not focus on separate technologies, but took a systems approach to technological development. Also, we combined a broadly-based inventory of the technological supply with an analysis of dynamism in society's demand [9, 11, 15].

This technological foresight study takes a very wide field into consideration. It is impossible to describe the technological developments in detail. And more importantly, a detailed analysis of technological components would overlook the relation between these components: it is only in combination that they perform their specific function (transportation, communication) [36, 39]. Therefore, the study focuses on the identification and analysis of developments at system level. The notion of «technological system» was introduced for the combination of technical means and the human skills and knowledge to make these means perform a specific, societal function.

The study focuses on technological systems which might possibly be used in Poland over the next 10 years [28]. When assessing the environmental relevance of these systems we made a distinction in terms of the sphere of application for which they are developed. We chose a breakdown into societal functions. This, far more than a classification into branches of industry, provided us with the opportunity to do justice to the social dynamism over the next few decades. These functions will not change quickly; the way in which these functions are fulfilled will.

The term «societal function» is seen in the broad sense. It covers the function fulfilment for the end consumer, as well as for the industrial suppliers. The different functions are based on Michael Porter's often-used categories of economic goods and services [3, 6, 14, 32, 37]. In analogy with Porter's classification, a distinction is made between:

- generic functions that feed all the other functions, such as the supply of energy and (raw) materials.
- intermediate functions that create the essential conditions for all other functions, such as movement (transport and infrastructure), communication and business services.
- end-use functions that fulfil the needs of the consumer, namely: nourishment; housing, care and recreation.

If we focus on innovation processes at the system level, we should distinguish between innovation taken one step at a time and radical innovation. Step-by-step innovation is based on existing systems; radical innovation often focuses on new systems to replace existing ones. We make a distinction here between three ideal kinds of innovation: optimization, redesign and function innovation of technological systems [1, 25, 29].

Optimization focuses on improving existing products, processes or infrastructure. The main concern here is to modify systems which already have a commercial use. In this type of improvement, the system concept

is not essentially modified but the efficiency of the system is increased by making slight modifications only.

In the second kind of innovation, redesign, the actual design of existing products, processes or infrastructure is partly changed. Specific features of the system are changed, for instance by choosing to use materials that can be made suitable for reuse in the disposal stage. In redesign, the system concept remains largely unchanged [12].

More far-reaching improvements can be achieved by departing from the system concept and by developing new systems which perform the same function better. This can result in a radical change as to how the function is fulfilled. This kind of innovation is called function-oriented innovation or in short: *function innovation*.

Optimization, redesign and function innovation are indicative of ideal types within a continuum. The degree of freedom in this continuum becomes progressively higher. Whereas for optimization the system concept is in essence still a given factor, for function innovation only the system's function is important. In many cases, function innovation is linked with shifts in the associated socio-economic system. This is because new parties enter the market and established market positions come under pressure. In addition to the required R&D effort, it is because of this socio-economic dimension that function innovations need considerably more time to be realized than optimization of existing systems [29, 31].

This distinction also shows that the difference between these different kinds of innovation is important from the viewpoint of the environment. Improving existing systems can lead to substantial improvements in efficiency, but at some point, the existing concept becomes fully developed and the ceiling will have been reached in terms of environmental efficiency. Only by changing the design, or by introducing a completely new system concept it would become possible to break through this ceiling. In the long run a greater leap in efficiency may be expected from the development of new systems than from optimizing existing ones. How great that leap will be obviously depends on the system and the function. It only gives a general indication in this respect.

In terms of methodology, two ways were followed in the environmental technology foresight systems:

- mapping out the technological developments that could lead to a significant change in environmental impact in the next 10 years (positive, or negative).
- investigating the main societal driving forces which are decisive for the resulting developments [25, 29, 30].

First an overview was compiled of all the currently known technological developments which over the next 10 years could lead to a substantial reduction in today's environmental problems or, conversely, to the advent of new environmental problems. This overview was based on the findings of numerous technology foresight studies describing future trends and expectations in a wide variety of technological fields.

Subsequently, a systematic assessment was made of the potential consequences of adopting new or upgraded technological systems in terms

of changes in environmental efficiency (both positive and negative). Extent of changes in the consumption of energy, scarce raw materials and in the release of emissions and waste were analyzed when making this assessment. Also, the use of space was taken into account. All changes were assessed on the basis of unit of output (product or service), implying that any potential developments in production volume or amount of consumption were not taken into account. Nor were behavioral changes, which could either increase or neutralize the environmental pay-off of improvements in environmental efficiency taken into consideration when carrying out this assessment [3, 23, 35, 40].

The second route consisted of a scenario analysis of the main societal driving forces and obstacles that are decisive for the rate and direction of technological development, and thus determine how fast new technological systems penetrate the market. On the one hand, the specific features of the systems themselves, such as the technological barriers that need to be overcome before a system becomes ripe for the market, were taken into consideration. On the other hand, the driving forces and obstacles of a cultural, social and economic nature were also analyzed. Among other things this relates to the pace of economic growth, the interaction between the societal demand and the technological supply, society's acceptance of technological innovation and the price we are prepared to pay for resolving collective problems. These analyses were based on future scenarios drawn up by the Polish Ministry of Economy and the Ministry of the Environment (see *Table 1*). The resulting information on driving forces and obstacles was used to identify handles for policy.

Table 1

Relevant differences between the potential scenarios for Poland

Balanced growth	European Renaissance	Global shift
<ul style="list-style-type: none"> • dominant market perspective is balanced perspective • open market correction 	<ul style="list-style-type: none"> • dominant market perspective is co-ordination perspective • forming of trade blocs 	<ul style="list-style-type: none"> • dominant market perspective is open market perspective • trade liberalisation
<ul style="list-style-type: none"> • strong economic growth • strong growth in labour and capital resources productivity and material productivity 	<ul style="list-style-type: none"> • strong economic growth • strong growth in material productivity and extra stimuli for economic infrastructure 	<ul style="list-style-type: none"> • economic growth lags behind • growth in labour and capital resources productivity
<ul style="list-style-type: none"> • ample willingness to change • substantial R&D • strong technological dynamism 	<ul style="list-style-type: none"> • less call for innovation • substantial R&D • less strong technological dynamism 	<ul style="list-style-type: none"> • conservative, more of the same • little R&D • innovation coming to a halt, duplication
<ul style="list-style-type: none"> • global awareness of the environment • high level of energy saving 	<ul style="list-style-type: none"> • European awareness of the environment • energy saving 	<ul style="list-style-type: none"> • local awareness of the environment • very little saving of energy

Source: based on Weterings *et al.*, (1997).

Results. *Clusters of technological systems.* The inventory of the technological systems that could lead to a substantial change of the environmental impact over the next 10 years resulted in a technological system. These systems can be categorized in five major clusters:

- energy systems, including systems based on coal gasification, solar energy, wind energy, biomass, hydrogen, nuclear fusion, nuclear fission and innovations in energy distribution (for both local and mobile supplies).
- new (raw) materials, particularly biological raw materials, composites and new colour systems.
- production systems, geared towards optimizing industrial production (including the metal industry, synthetic materials production industry, food processing industry) and agricultural production.
- information and communication systems, relating mainly to the application of information and communication technology in the industrial and service sectors, as well as in the domestic environment.
- transport systems, a cluster of innovative systems for the transportation of people and goods (e.g. super-aircraft, new trains, hybrid transport and underground pipeline transport). In these innovations, the introduction of new or improved modalities is inevitably coupled with changes in the transport infrastructure [5, 28, 41]

Innovation, technological development and environmental efficiency. Innovation and technological development lead predominantly to an improvement in the environmental efficiency of products, processes and activities. Some technological systems can be expected to result in an improvement in environmental efficiency. From these we can expect a positive contribution in the form of:

- substitution: substitution of oil, gas and coal by renewable energy sources, including the utilization of energy systems based on biomass, solar and wind energy.
- energy saving: a reduction in energy consumption per unit of output that can be expected in the majority of industrial production systems.
- a reduction in combustion emissions (CO₂, SO_x and NO_x) and (waste) clinkers inherent in the utilization of oil, gas and coal.
- dematerialization: a reduction in the input of scarce materials (metals, groundwater and tap water) per unit of output that can be expected from industrial production systems on the basis of closing the cycle.
- waste reduction: a reduction of hazardous and non-hazardous waste per unit of output, particularly through using the majority of the production systems investigated.

Considerable saving on energy consumption and the use of materials, as well as a substantial reduction in emissions and waste can be achieved by optimizing the technological systems of today. About 50% of all systems are in this category. Even larger efficiency improvements can be realized either by radically changing the design of contemporary technological systems

or by developing new systems to take over the functions of existing systems in a completely new way. Only few identified systems are in this category.

Negative effects of innovation and technological development.

The findings of the technology foresight also stress that technological innovation is no guarantee of environmental improvement. This is evident in these technological systems. In addition to the positive effects, one can also be expected a negative impact in adverse effects on the environmental efficiency of products, processes and activities. They relate mainly to:

- a potential increase in the consumption of oil, gas and/or coal and the resulting combustion emissions and (waste) clinkers, for instance through the introduction of supersonic aircraft.
- a potential increase in waste and the utilization of scarce raw materials (especially metals) which could result from implementing the information and communication systems investigated.
- a potential increase of emissions linked with intensive farming (mainly manure and crop protection agents) resulting from the cultivation of agricultural crops to be used as biological raw material for the energy supply and agricultural chemistry, etc.
- the possible generation of new, complex waste streams which are at present difficult to process, for instance from using metallic-matrix-composites and nuclear fission [5, 16, 19, 23, 30].

It is important that the detection of these potential effects in this technology foresight study is followed up by more specific initiatives focusing on identifying preventive solutions in the design stage.

In addition to these adverse consequences, a number of technological systems could shift existing environmental problems onto the use of space. It concerns particularly those systems for the functions of supplying energy and (raw) materials and the function of movement. One concrete example in this respect is the substitution of oil by biomass in energy supply and in the chemical industry. Clearly, the production of agricultural crops demands that physical space is available. Another example is in the field of transportation. Some of the new systems for the environmentally-efficient transport of persons and goods require the construction of infrastructural facilities and, hence, additional physical space. Throughout Europe, but particularly in Poland, physical space of good quality is rapidly becoming a scarce resource. It is urgent that these shifts onto physical space be investigated further [3, 11, 16, 23].

Opportunities and threats. The observation, that is the majority of environmentally-relevant systems, examined here, contribute in a positive sense towards environmental efficiency and may not lead to the expectation, that technological innovation will lead, in due course, to the automatic solving of all environmental problems. Such a conclusion would overlook any possible adverse effects of several technological systems. Moreover, it does not go without saying that the environmentally efficient systems will automatically break through into society [17, 19].

How quickly a new system reaches the market expansion stage, and how extensive that expansion is before the market reaches saturation point, depends on a number of driving forces and obstacles which accelerate or hinder market development. Such driving forces and obstacles are found in the characteristics of:

- the technological system itself (technical features, unwelcome characteristics).
- the market parties that develop and market the system (the supply side).
- the market parties that can use the system (the demand side).
- current governmental policy (infrastructure, regulations) [24].

It is the actual characteristics of a technological system that conceal the scientific and technological obstacles or thresholds, that will need to be overcome before the system can be realized. The size of these obstacles determines how much money will be required for research and development in order to get a new system ready for commercial production. It is obvious that research and development will still continue, leading to updated variations of the system (which also will be marketed eventually) [25].

How quickly a new system reaches the expansion stage, and how extensive that expansion is before the market reaches saturation point, depends on driving forces and obstacles of a cultural, social and economic nature. Among other things this relates to the economic dynamism: the rate of economic growth, the level of prosperity and the interaction between demand pull and technology push. The social and cultural dynamism of society is expressed in society's acceptance of technological innovation and the price people are prepared to pay to resolve societal problems [7, 10].

For each of the five clusters of technological systems mentioned above, an analysis was made of the main societal trends and driving forces stimulating or hampering the process of innovation and diffusion. When assessing the technological environmentally-relevant systems in three contrasting future scenarios we can observe that the development and use of environmentally-relevant technological systems was just as dependent on societal trends (the demand side) as on the continued augmentation of knowledge (the supply side).

Especially the price of energy and the willingness of society to change its habits are apparently of crucial significance. The price of oil, gas and coal is evidently the main obstacle standing in the way of environmentally-efficient technological systems. This applies not only with regard to innovations in the field of energy supplies, but also to innovations in industrial production systems and transport systems.

The government is brought into contact with new technological systems at an early stage via standardization, product regulations and other instruments which set a framework for the workings of market mechanisms. In addition to this regulatory role, the government also fulfils a role in developing both the supply (R&D investments, subsidies) and the demand (price measures, subsidies, the government as a demand party) [31, 33].

As we found in Polish foresight (and the other studies), the price of fossil energy carriers is evidently by far the most significant obstacle to the development and breakthrough of environmentally-efficient technological systems. This applies not only with regard to innovations in the energy supply, but also to innovations in industrial production systems and transport systems. In theory, a price increase on fossil energy carriers (e.g. by introducing an energy tax) would make a positive contribution to environment-oriented technological innovation. In connection with energy systems, industrial production systems and transport systems, we recommend investigating which forms are conceivable and what potential consequences can be expected from government measures which focus on lowering this price barrier.

However, it is not only the energy price that offers a handle for the selective stimulation of environmentally-efficient systems. The most important driving forces for the breakthrough of environmentally-efficient systems are: a high level of economic dynamism (supply) and an articulated societal demand for (environmentally) efficient systems (demand). This environment-oriented technology foresight study shows that the government could additionally promote the breakthrough of more environmentally-efficient systems by:

1. Encouraging the supply dynamism of technology development, for instance by initiating dialogues with the parties involved, stimulation of combined public and private R&D investments and by facilitating knowledge transfer between companies.

2. Encouraging a selective articulation of the demand, for instance by the government taking action as the pro-active party on the market, and by introducing price measures which selectively lower the threshold for introducing new systems.

3. Direct government control, geared towards intervening in the development of technological systems which could lead to adverse environmental effects, for instance by means of environmental regulations which impose more stringent requirements on existing systems, plus a selective policy on the introduction of new systems [12, 33, 37, 39].

Although it might be tempting to focus on selective incentives policy, it is important not to limit those incentives to too great an extent to a few technological options. A substantial contribution towards the aim of achieving sustainable development can especially be expected from a policy that stimulates the supply dynamism and the demand articulation, in combination with monitoring both the direction and pace of environmentally-relevant technological innovation.

An important policy issue is also how to cope with the substantial lack of knowledge regarding the economical, societal and environmental impact of new technologies. It is impossible to identify and assess all relevant developments over a period of 10 years from now, the time horizon of this foresight study [14, 15].

Indeed, the result of this technology foresight draws attention to the considerable lack of knowledge on the impact of new technologies. Especially in the field of information and communication technology, the speed of technological development is so fast that all the potential uses are yet unknown. This is more important, since the continuing penetration of information and communication technology is a significant trend in all future scenarios. These ICT systems may contribute to substantial changes in all social functions. The further growth of products and services based on information and communication technology is expected to expand enormously. Considerable impact is expected on industrial production and business services. The added value of the provision of services vis-à-vis physical production gradually becomes more important. The office environment shrinks to the dimension of the individual: all white-collar workers are provided with portable data and communication equipment. In addition, a large growth in the market for virtual amusement can be expected. Citizens are entertained by new services such as virtual travel in both time and space, experiencing these new opportunities as a substitute for the need for physical movement. An extra stimulus to develop information and communication systems may arise from investments in a European traffic and transport infrastructure.

So far, research into information and communication technology applications has been mainly supply driven. Little can be said as to how the information and communication technology revolution will influence other functions over the next few decades, or the associated substitution effects. The direct impact of the revolutionary growth of information and communication technologies on the environment is also undisputed. On the one hand we may expect that the penetration of information and communication technology will lead to an increase in the use of energy and scarce raw materials in connection with the production and use of information and communication technology hardware. On the other hand, miniaturization will raise the energy and material efficiency of the equipment. While some people expect that information and communication systems will reverse the current growth in the use of paper and transport movements, others point out that the opposite is quite conceivable.

The lack of insight into the potential environmental effects of information and communication systems has become acute since it is widely expected that these systems will penetrate strongly into society over the next few decades. A more in-depth predictable study of the potential impact of information and communication systems on the environment in different applications is needed. Such a study should provide a greater understanding of the conditions that underlie these effects, as well as insight into any preventive measures that can be taken.

The findings of the environmental technology foresight have given new impulses to policy development in Poland. For instance, in the governmental studies on environment and economy, several technological

systems were described as «inspiring imaginary projects». In the recent Polish strategies, the systems approach has found a profound place in the policy on environmental technology. The findings also gave rise to enhance the budget for an existing research programme on economy, ecology and technology. New policy instruments, such as task forces and a first mover facility were announced. Also, a decision has been taken for a study to explore the possibilities of ICT for a sustainable economy. The basic notion of these policy instruments is that changes in technological systems go hand in hand with changes in socio-economic systems. The instruments are used to create incentives in the socio-economic system that support the actual implementation of new technological systems [5, 28].

A direct follow-up of the studies (foresight and strategies) were more detailed studies, with the objective to define more specific policy action plans for technological systems. Dialogue is a key characteristic in the follow-up. The results form a basis on which a dialogue between key actors from both research and industry can be started. The objective is to establish a shared vision of how to direct the technological development towards a sustainable economy. Dialogue is to be started with policy makers from all relevant Polish ministries and with key actors from relevant Polish research organizations and stakeholders from industry [28].

This last element, the active participation of relevant stakeholders, is directly related to the experiences with technology foresight and technology policy in Poland. Polish policy makers pay more and more attention to the innovation system itself: the institutions, the level and dynamic nature of their cooperation, their positioning in (inter)national networks. New networks are identified, combining relevant research organizations, industries and stakeholders, in order to identify and develop new options in collaboration. The most recent example is the start and continuation of the National Development Strategy (NSR) [28]. This initiative has the objective to bring together different stakeholders around sustainable technological development. Here also technological systems are the focus. The NSR, together with the relevant actors, identifies new sustainable technological systems. The NSR also stimulates and facilitates research around the driving forces and barriers relevant to technological and institutional breakthroughs [28].

Conclusion. The main conclusion of the technology foresight study (especially in their ecological aspects) is that technology offers opportunities for sustainable development. But alignment of technological developments with sustainability is necessary. Secondary effects like shifting the burden from environment to space should be countered. Also, more attention is needed for system innovations. The government is an important player on different levels (regulation, stakeholder) and should start the dialogue with relevant parties. The system approach and societal needs offer a useful conceptual framework to bring parties together. The technology foresight study could form a basis for this dialogue.

REFERENCES

1. Bergek, A., Jacobsson, S., Carlsson, B., Lindmark, S., & Rickne, A. (2009), Analyzing the functional dynamics of technological innovation systems: A scheme of analysis, *Research Policy*, 37(3) [in English].
2. Berkhout, F., A., & Smith and A. Stirling (2004). 'Technological regimes, transition contexts and the environment', in B. Elzen, F. Geels and K. Green (eds.), *System Innovation and the Transition to Sustainability: Theory, Evidence and Policy* (Cheltenham, UK: Edward Elgar) [in English].
3. Budinger T. F., & Budinger M. D. (2006). Ethics of emerging technologies: scientific facts and moral challenges. *John Wiley & Sons* [in English].
4. Cagnin, C., Keenan, M., & Johnston, R. (2008), *Future-Oriented Technology Analysis: Strategic Intelligence for an Innovative Economy*, Springer [in English].
5. Czaplicka-Kolarz K., Stanczyk K., & Kapusta K. (2008). Technology foresight for a vision of energy sector development in Poland till 2030. Delphi survey as an element of technology foresighting, Główny Instytut Górnictwa (Central Mining Institute), Poland [in English].
6. Geels, F.W. (2005). *Technological Transitions, A co-evolutionary and socio-technical analysis*, Cheltenham, UK: Edward Elgar [in English].
7. Georghiou, L. (1986). Post-innovation performance: technological development and competition, *Macmillan* [in English].
8. Georghiou, L., Metcalfe, J. S., Gibbons, M., Ray, T., & Evans, J. (1986) *Post-Innovation Performance: Technological Development and Competition*, MacMillan [in English].
9. Georghiou, L. (et al.) (2008). The handbook of technology foresight: concepts and practice, *Edward Elgar Publishing* [in English].
10. Gijutsuchō, K., Gijutsu, K., & Kenkyūjo, S. (1993). Future technology in Japan: toward the year 2020, *Institute for Future Technology*, Japan [in English].
11. Grin, J. & Grunwald, A. (eds.) (2000). *Vision Assessment: Shaping Technology in the 21st Century Society. Towards a Repertoire for Technology assessment (Berlin-Heidelberg, Germany: Springer)* [in English].
12. Grin, J., & Weterings, R. (2005). 'Reflexive monitoring of projects for system innovations: nature, competences and learning context.' Paper presented at session 'Reflexive Governance for Sustainable Development', 6th Open Meeting of the Human Dimensions of Global Environmental Change Research Community, Bonn, 9-13 oktober 2005 [in English].
13. Hekkert, M. P., Suurs, R. A. A., Negro, S. O., Kuhlmann, S., & Smits, R.E.H.M. (2007). Functions of innovation systems: A new approach for analysing technological change. *Technological Forecasting & Social Change*, 74(4) [in English].
14. Hjorth, L. S., Eichler, B. A., Khan, A. S. (2007), *Technology and society: issues for the 21st century and beyond*, Prentice Hall [in English].
15. Irvine, J., & Martin, B. R. (1984). *Foresight in science: picking the winners*, F. Pinter [in English].
16. Jacobsson, S. & Bergek, A. (2004). Transforming the energy sector: the evolution of technological systems in renewable energy technology. *Industrial and Corporate Change*, (Vol. 13), 5 [in English].
17. Johnston, R., & Gummett, P. (1979). *Directing Technology: Policies for Promotion and Control*. *Taylor & Francis* [in English].
18. Kemp, R., & Soete, L. (1992). 'The Greening of Technological Progress: An Evolutionary Perspective', *Futures*, 24(5) [in English].
19. Kemp, R., Ian, Miles, & Keith, Smith (et al.) (1994). *Technology and the Transition to Environmental Stability. Continuity and Change in Complex Technology Systems*, final report from project «Technological Paradigms and Energy Technologies» for SEER research programme of the CEC (DG XII) [in English].
20. Kemp, R. (1994). 'Technology and the Transition to Environmental Sustainability. The Problem of Technological Regime Shifts', *Futures*, 26.10 [in English].

21. Kemp, R., Loorbach, D., & Rotmans, J. (2007). Transition management as a model for managing processes of co-evolution. *The International Journal of Sustainable Development and World Ecology (special issue on (co)-evolutionary approach to sustainable development)*, 14, 78-91 [in English].
22. Kemp, R. (2008). Sustainable technologies do not exist! Key note paper for DIME conference in Bordeaux, 11-13 September, 2008 [in English].
23. Kemp, R. (2009). Eco-innovation and transitions, Paper for journal *Economia delle fonti di energia e dell'ambiente (Energy and Environment Economics and Policy) Special Issue on Heterodox Environmental Economics*, UNU-MERIT, ICIS, DRIFT, The Netherlands. Retrieved from r.kemp@merit.unimaas.nl [in English].
24. Loorbach, D. (2007). Transition management. New mode of governance for sustainable development. *International Books, Utrecht*. The Netherlands [in English].
25. Markard, J., & Truffer, B. (2008). Technological innovation systems and the multi-level perspective: Towards an integrated framework. *Research Policy*, 37(4) [in English].
26. Meadowcroft, J. (2005). 'Environmental political economy, technological transitions and the state', *New Political Economy*, 10 [in English].
27. National Development Strategy 2007-2015 (NSR), Council of Ministers, Poland, Dec. 30, 2008 [in English].
28. National Strategy of Regional Development 2007-2013 (NSRR), Ministry of Regional Development, Poland, Sep. 6, 2005 [in English].
29. Nonaka, I., & Takeuchi H. (2008). *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*, Oxford University Press [in English].
30. OECD (2011). *Public Research Institutions: Mapping Sector Trends*, Organisation for Economic Co-Operation and Development, Paris [in English].
31. Standage, T. (2005). *The Future of Technology*, John Wiley & Sons [in English].
32. Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. The Macmillan Press Ltd [in English].
33. Rohrbeck, R. (2010). *Corporate Foresight: Towards a Maturity Model for the Future Orientation of a Firm*, Springer [in English].
34. Rosenberg, N. (1982) *Inside the Black Box. Technology and Economics*, Cambridge, Cambridge University Press [in English].
35. Schmandt, J., & Ward, C. H. (Eds.) (2000). *Sustainable development: The challenge of transition* Cambridge University Press [in English].
36. Schuurman, E. (1980). *Technology and the future: a philosophical challenge*, Wedge Publishing Foundation [in English].
37. Smith, A., Stirling, A., & Berkhout, F. (2005). «The governance of sustainable sociotechnical transitions», *Research Policy*, 34 [in English].
38. Spaargaren, G. (2003). 'Sustainable Consumption: A theoretical and environmental policy perspective', *Society and Natural Resources*, 16 [in English].
39. Teich, A. H. (2003). *Technology and the future*, Wadsworth/Thomson [in English].
40. Weaver, P., L. Jansen, G. van Grootveld, E. van Spiegel, & Vergragt, P. (2000). *Sustainable Technology Development*, Sheffield: Greenleaf Publishing [in English].
41. Weterings, R. (et al.) (1997). 81 mogelijkheden Technologie voor duurzame ontwikkeling. Publicatiereeks Milieustrategie Ministerie van VROM: 97288/a/5-97, 81 options. *Technology for Sustainable Development*, report for Ministry of Housing, *Physical Planning and the Environment* [in English].

*The article has been received by the editors on 14.02.2022.
The article has been accepted for publication on 01.03.2022.
Online publication 22.04.2022.*

Bieliaieva N., Bay S. Green jobs and education: analytics and paradoxes. *Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo*. 2022. № 2. S. 52-63. Serija. Ekonomichni nauky. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)05](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)05)

UDC 331.5+378.147=111

BIELIAIEVA Nataliia,
PhD (in Economics), Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Management
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine
ORCID: 0000-0001-8833-1493
n.bieliaieva@knute.edu.ua

DOI: 10.31617/zt.knute.2022(121)05

БЕЛЯЄВА Наталія,
к. е. н., доцент, доцент кафедри,
менеджменту
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
ORCID: 0000-0001-8833-1493
n.bieliaieva@knute.edu.ua

BAY Serhiy,
Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Head of the Department
of Management
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine
ORCID: 0000-0003-0599-2582
s.bay@knute.edu.ua

БАЙ Сергій,
д. е. н., професор, завідувач кафедри,
менеджменту
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
ORCID: 0000-0003-0599-2582
s.bay@knute.edu.ua

GREEN JOBS AND EDUCATION: ANALYTICS AND PARADOXES

Introduction. Implementation of the of green economy model involves creating conditions for business development based on a new environmental standards and technologies, state support for socially and environmentally responsible enterprises, increasing the role of the state and intergovernmental bodies in economic and environmental culture, environmental initiatives and resources, resource conservation programs. Identification and environmental vacancies that diversify energy sources, sustainable development, energy supply, address the environmental and health issues, help leaders and policymakers identify and provide executive decisions and identify multifaceted priorities for environmental management.

Problem. To achieve this goal, it is necessary to determine the priority areas for innovative development of public policy, based on the priority of implementing international and European economic standards as at present, the institutional principles for green growth in Ukraine have not yet been finalized.

The aim of the article is to investigate the main issues about green jobs in education as well as green economy and find paradoxes of its implementation.

Methods. The information basis for the study is the latest work of scientists in a particular field. System analysis, synthesis, analysis have been used.

ЗЕЛЕНІ РОБОЧІ МІСЦЯ ТА ОСВІТА: АНАЛІТИКА ТА ПАРАДОКСИ

Вступ. Впровадження моделі зеленої економіки передбачає створення умов для розвитку бізнесу на основі нових екологічних стандартів і технологій, державну підтримку соціально та екологічно відповідальних підприємств, підвищення ролі держави та міждержавних органів в економічній та екологічній культурі, екологічних ініціативах і ресурсах, програм ресурсо-збереження. Ідентифікація та екологічні вакансії, які диверсифікують джерела енергії, сталий розвиток, енергопостачання, розв'язують проблеми довкілля та охорони здоров'я, допомагають лідерам і політикам визначати та надавати виконавчі рішення та визначати багатоаспектні пріоритети екологічного менеджменту.

Проблема. Для реалізації зазначеної мети необхідно визначити пріоритетні напрями інноваційного розвитку державної політики, виходячи з пріоритетності впровадження міжнародних та європейських економічних стандартів, оскільки на цей момент інституційні засади зеленого зростання в Україні ще не остаточно сформульовані.

Метою статті є дослідження зелених робочих місць в освіті, а також зеленої економіки та знайти парадокси їх впровадження.

Методи. Інформаційною основою дослідження є новітні роботи вчених у певній галузі. Використано системний аналіз, синтез, аналіз.

© Bieliaieva N., Bay S., 2022

The authors contribute equally.

The authors of the manuscript did not receive direct funding in the preparation of the manuscript.

Results. It is determined that green jobs means presenting jobs aimed directly at protecting the environment or which connected with minimization of humans' impact on the planet existence. It is presented green jobs in different fields of activity with the formulation of their peculiarities. It is determined new professions related to the development of the green economy. It is investigated the concept of a green workplace, new skills that are important for green jobs and education. New requirements (skills) for new professions are also studied.

Conclusions. All developed countries are working in the direction of planet saving, as well as the green economy. Green projects could receive much more funding if investors had more reliable information about the projects and their participants. Potential investors are deterred by the lack or fragmentation of information on how the proposed projects will affect (or may affect) the state of the environment, if this may affect such an income.

Keywords: green economy, green jobs, environmental vacancies, education, protecting the environment, green workplace, planet saving, sustainable development

JEL Classification: O13, O44, Q56

Conflict of interest. The authors certify that they have no financial or non-financial interest in the subject matter or materials discussed in this manuscript; the authors have no association with state bodies, any organizations or commercial entities having a financial interest in or financial conflict with the subject matter or research presented in the manuscript. The authors are working for the institution that publishes this journal, which may cause potential conflict or suspicion of bias and therefore the final decision to publish this article (including the reviewers and editors) is made by the members of the Editorial Board who are not the employees of this institution.

Introduction. Green economy is one of the key targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development. The European Union (EU) has now announced the European Green Deal. Europe has already linked its future with green jobs and technology. Opportunities to create millions of green jobs are an answer and a result of transition to a decarbonised economy, which is environmentally friendly, – and the circular economy, which involves reusing, repairing or recycling, increasing sustainable manufacturing and consumption. However, February 2022, as the beginning of Russia's military offensive against Ukraine, radically changed the rules of doing business. The main goal is to stimulate business to work in wartime in Ukraine and to provide jobs for immigrants from Ukraine in other countries. It is observed transferring production to a territory where there is no war. In such circumstances, in particular, when creating new jobs, it is necessary to take into account the capabilities of the host economy, and the potential for «greening» new working places (jobs).

Especially in the face of a staggering burden on the nearest world's stable economies due to the reception of migrants from Ukraine, the social

Результати. Визначено, що зелені робочі місця представляють собою робочі місця, спрямовані безпосередньо на захист довкілля або пов'язані з мінімізацією впливу людей на існування планети. Представлені зелені вакансії в різних сферах діяльності з формулюванням їх особливостей. Визначено нові професії, пов'язані з розвитком зеленої економіки. Досліджено концепцію зеленого робочого місця, нових навичок, які важливі для зелених робочих місць та освіти. Також досліджено нові вимоги (навички) до нових професій.

Висновки. Розвинені країни працюють у напрямі збереження планети, а також зеленої економіки. Зелені проекти могли б отримувати набагато більше фінансування, якби інвестори мали достовірнішу інформацію про проекти та їхніх учасників. Потенційних інвесторів стримує відсутність або фрагментація інформації про те, як запропоновані проекти вплинуть (або можуть вплинути) на стан довкілля, якщо це може вплинути на такий результат.

Ключові слова: зелена економіка, зелені робочі місця, екологічні вакансії, освіта, захист навколишнього середовища, зелене робоче місце, збереження планети, сталий розвиток

component of a green economy is stable employment trends. Today, there is a growing trend in employment in areas related to the protection of biological diversity of resources, environmental protection, restoration of natural resources, as well as the provision of environmental services.

Problem. In Ukraine, information about the size of the green business is not clear and is very difficult to calculate. At the same time, for the successful functioning of «green» business in Ukraine, its state stimulation is needed, and not vice versa, when environmentally harmful industries such as coal mining and metallurgy are subsidized from the state budget. Businesses need cheap loans and tax breaks to start a green business. In addition, it is important to increase the environmental tax, create an appropriate regulatory framework and standards, make transparent the system of energy pricing and tariffs. These proposals will encourage companies to use green technologies in their activities, which will, inter alia, increase the competitiveness of domestic goods on the world market.

At present, the institutional principles of green growth in Ukraine have not been finalized, so it is crucial to determine the priority areas of innovative development of public policy, based on the priority of implementing international and European economics standards.

Analysis of recent research. The United Nations Environment Program (UNEP), the International Labor Organization, the International Organization of Employers and the International Trade Union Confederation are jointly implementing the Green Jobs Campaign [3]. The campaign supports the concerted efforts of governments, employers and trade unions to develop and implement in a climate-dependent world, environmentally sustainable and coherent policies and effective programs to create environmentally friendly jobs and promote decent work for all. Green jobs also become popular due to principles of the green recovery that is the part of the main political projects in the European Union. The European Union (EU) has now announced the European Green Deal [4]. Europe has already linked its future with green jobs and technology. Twice as many people work in this area as in the automotive industry. Indeed, it is thanks to this approach that the consumption of electricity, water, raw materials is reduced, the emission of greenhouse gases and production waste is reduced, the ecosystem and biodiversity are preserved [5].

The scope of the study is to investigate the main issues about green jobs as well as green economy and find paradoxes of its implementation.

Methods. The information basis for the study is the latest work of scientists in a particular field. *System analysis* has been used to understand what is green economy and green jobs are, how globalization changes influenced economy development. Using *synthesis*, a number of conclusions were made to create a clear concept of green jobs formation. Using the *analysis*, a logical sequence of factors and their interrelationships was

established within the entire green economy model under nowadays circumstances. Identified elements indicate the directions of changes that need to be implemented while green economy model implementation.

Results of the research. Talking about green jobs means presenting jobs aimed directly at protecting the environment or which connected with minimization of humans' impact on the planet existence (*Figure 1*). Green jobs connected with any jobs that have a direct and positive impact on the planet, that influence on formation of a low carbon economy of the future, as they strive for unemployment level reducing and prevention of the environment degradation. The economy should urgently be redesigned so that resources aren't wasted.

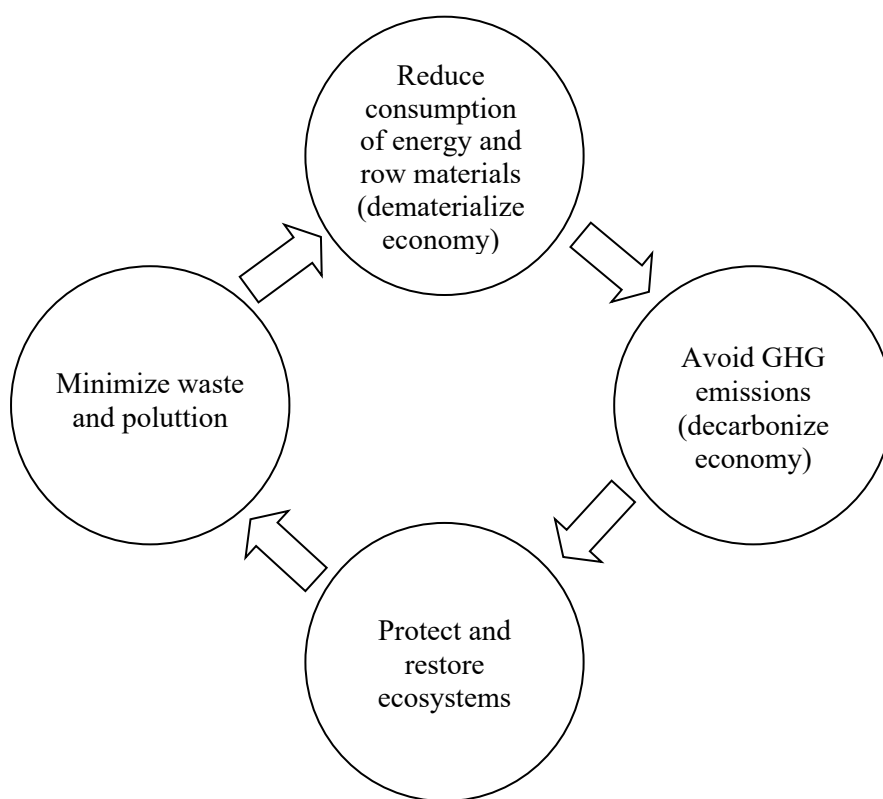

Figure 1. Green is the link between the environmental movement and sustainability

Source: created by the author on the base of [3; 5].

According to the International Labour Organization (ILO) green jobs: limits greenhouse gas emissions; protects and restores ecosystems; improves energy and raw materials efficiency; minimizes waste and pollution; contributes to adaptation to climate change. Green jobs are also connected with ecological employment that is a new type of employment associated with the elimination of accumulated damage, disturbed land, processing of solid waste, the introduction of environmental innovations, etc. So benefits impress.

Green jobs cover a wide range of professional activities, crafts and specialties (*Figure 2*).

Some of them represent completely new types of work, but most are traditional professions, although with small changes in the essence of the content and attitude to the work itself. Creation of a green jobs in different fields of activity requires different peculiarities (*Table 1*).

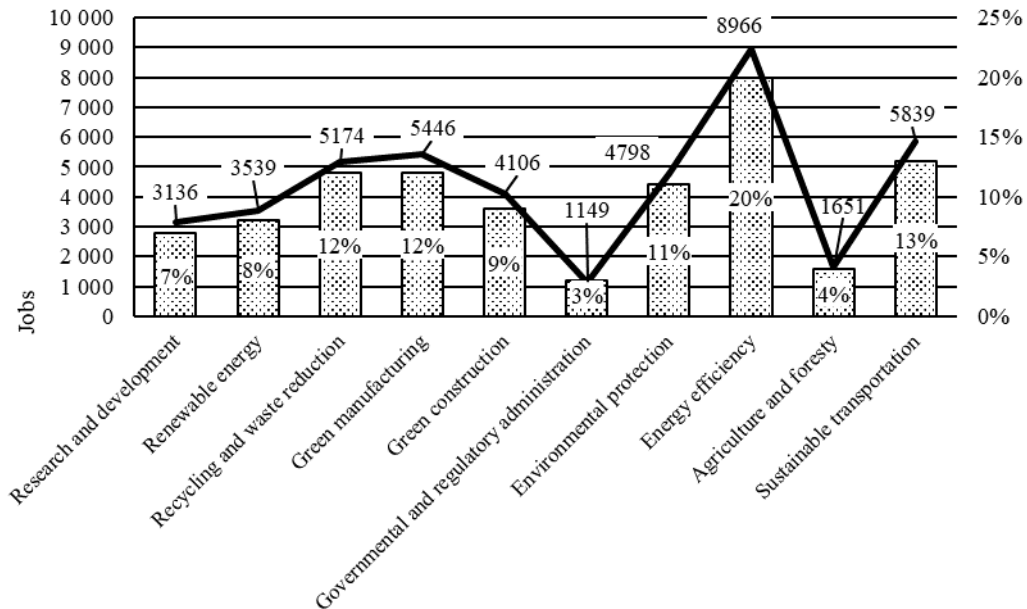

Figure 2. Green job activities statewide

Source: created by the author on the base of [3; 5].

Table 1

Peculiarities of green jobs creation in a different fields of activity

Field of activity	Ways to create green jobs
Agricultural sector	introduction of organic farming methods, development of rural infrastructure (roads, access to water and modern energy sources), green tourism
Food	introduction of eco-labelling; development of organic agriculture
Forest sector	reforestation and afforestation activities, creation of green zones in urban agglomerations, landscape projects, soil reclamation
Fisheries sector	fish farming, fish and seafood processing, application of aquaculture technologies to reduce water pollution, recreational programs
Energy sector	use of renewable energy sources (solar, wind, bioenergy)
Industrial sector	introduction of resource-saving technologies and processes, focus on closed cycle production (incl. recycling), use of waste instead of primary raw materials, modification / repair of finished products
Social sector	adaptation of the economy and population to climate change; increasing the energy efficiency of housing; formation of a system of sustainable consumption
Recycling	collection, sorting and recycling, recycling of consumer electronics (computers, mobile phones and other devices - so-called e-waste)
Construction	renovation of existing and construction of new buildings using modern, environmentally friendly technologies, processes and materials

Field of activity	Ways to create green jobs
Transport	development of public transport, use of alternative fuels and transport, improvement of infrastructure
Financial sector	formation of the carbon market; «green» procurement; «green» electricity tariffs
Services	eco-audit, consulting, design, research and development; sale, installation and maintenance of eco-goods

Source: created by the author on the base of [3; 5].

Of course, it's not a full list – but still – a new paradox – no proposed positions in educational sphere. New professions looks like that (Table 2).

Table 2

New professions related to the development of the green economy

Category	New types of positions
Management / Entrepreneurship	Renewable energy manager
	Green business manager
	Forestry/land manager
	Recycling and waste manager
	Energy auditing
	Solar energy entrepreneurs
Technicians	Solar panel technicians
	Waste recycling technicians
	Technology installers
	Wind power technicians
	Biofuel technicians
	Energy consultant in low carbon economies
	System mechanics
	Wave power workers
	Clean car mechanics
Water quality technicians	
Builders	Green housing builders
	Green commercial builders
	Eco-friendly furniture builders
	Retrofitters
Engineers and designers	Electric car engineers
	Renewable energy engineers
	Shipbuilding to wind turbine manufacture
	Green urban planning
	Eco-friendly landscaping design
Scientists	Marine biologist
	Climate researchers
	Geologists
	Botanists and horticulturalists
	Police advocates and regulators

Source: created by the author on the base of [3; 5].

All researches, including International Labour Organisation, shows that traditional jobs decreases, but however in some spheres it's shows a huge potential for a new jobs' formation. However – as well as in renewable energy sphere there is going to be increasing of jobs to 2050, so prognosed rated are incredible (Figure 3). Decarbonizing energy will create millions of renewable energy jobs.

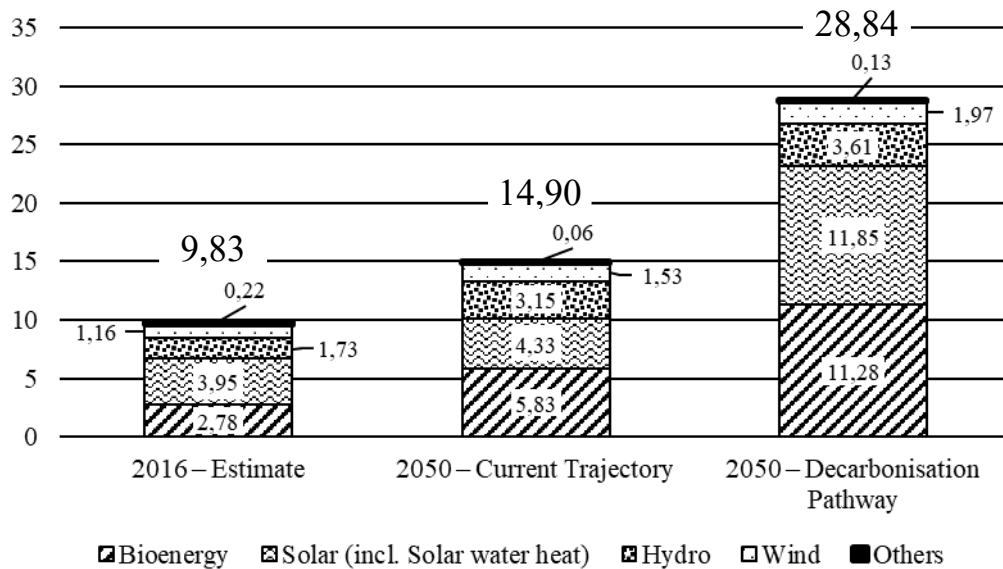

Figure 3. Potential in the green job creation sector

Source: created by the author on the base of [3; 5].

The green economy today costs as much as the fossil fuel sector, but offers more significant and ‘safe’ investment opportunities. Today, the green economy accounts for 6% of the world stock market (about \$ 4 trillion), which ‘works’ in projects of ‘clean’ energy, energy efficiency, water supply, waste management and more. If the sustainable economy maintains its current course and development trends, as well as about \$ 90 trillion of ‘green’ investments are invested, then in 2030 it will form about 10% of the world market value.

Concept of the green workplace

Anyway, the concept of a «green» workplace is not absolute, as there are different «shades» of green, within which there are thresholds on which the degree of environmental health depends. For example, a worker who is installing sustainable wood flooring in a building is engaged in a green job even if the rest of the construction project is not environmentally sound. However, a worker who is using conventional materials and methods to shingle a house or pouring concrete in a traditional way is not performing a green job, even if the overall construction project racks up enough credits to qualify as «green». Just because a building as a whole is considered «green» does not mean that every single job on that project is also green by association. That’s the point:

- jobs at the enterprise that produces environmental goods/services (green products), but the production process and technology are not always environmentally friendly;
- jobs at the enterprise that uses environmentally friendly technologies and processes (green technologies, processes), but its products/services are not necessarily environmentally friendly;
- from the point of view of the International Labour Organization, in any case, jobs can be considered green if they also meet the criteria of decent work.

Green jobs and education. New skills

Let’s go again to green jobs and education. Talking about green – like ‘E’ in a word green means sustainability trends:

- Generating renewable energy
- Recycling existing materials
- Energy efficient product manufacturing, construction, installation, and maintenance
- Education, compliance, conversation, and awareness
- Natural and sustainable product manufacturing

Nowadays society requires people who can create value in line with societal needs and planetary boundaries. So, based on international experience, it can be argued that the transition to a green economy transforms the qualitative characteristics of employment. Thus, according to studies by foreign scientists, green workplaces require workers to have a higher level of education, work experience and highly qualified professional training in comparison with those employed in non-green workplaces (*Figure 4*).

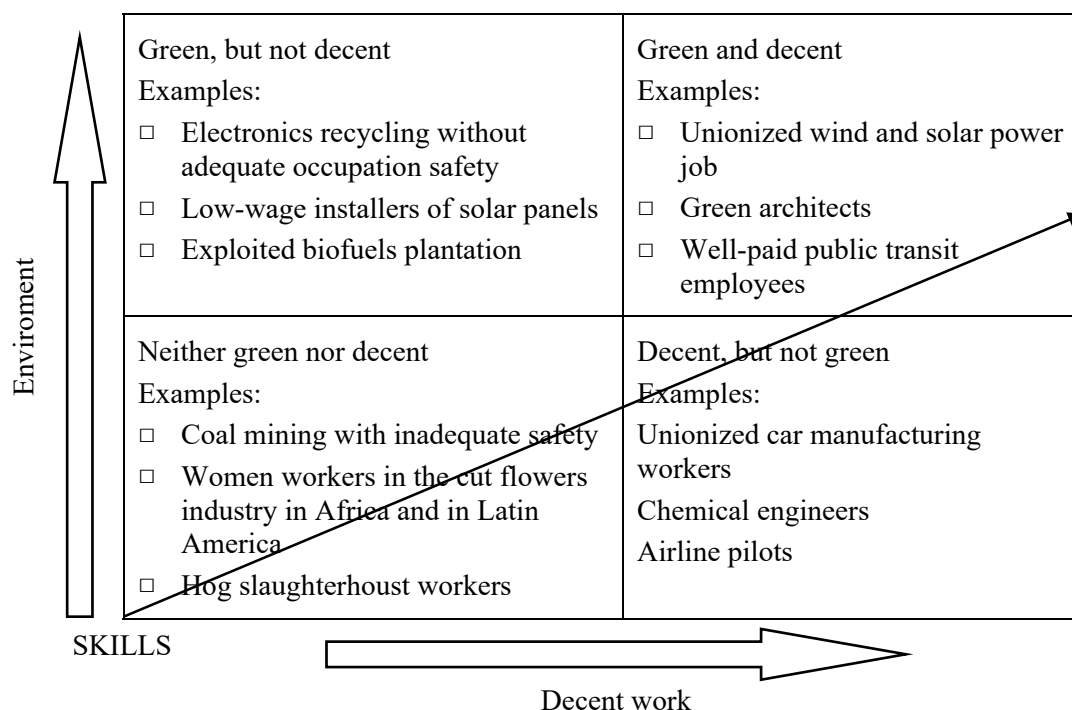

Figure 4. Green jobs and decent work

Source: created by the author on the base of [3; 5].

Integrating green skills into existing qualifications through specialization or diversification is generally more effective than creating new occupations. And here we need to talk not only about hard skills, but also and soft ones. And one of the main points – employees need to use them both, in a complex, but not separately. So, ten Competencies Needed to be successful in environmental work, are listed below:

1. Communication skills
2. Collaboration, bridge-building abilities
3. «Customer» orientation
4. Creativity/innovative thinking
5. Broad environmental sciences understanding
6. Analytical ability, critical thinking, problem-solving
7. Work orientation, professionalism, positive attitude
8. Occupation-specific skills and knowledge
9. Mastery of informational technology
10. Leadership ability.

Example of upskilling to new occupations (*Table 3*) – with a help of a combinations of new skills. There were cleaners and service personnel – became service and logistics managers, were electricians – became information technology experts, were masons – became architects, were loan clerks – became investment managers: people in the workplace at all levels will see how the content of work changes, its implementation and requirements for new professional skills.

Table 3

Upskilling to new occupations

Occupation	Training	Up skilling	New occupation
Energy technologist	Vocational/tertiary engineering qualification	Knowledge of energy sources to integrate energy systems, project management	Manager in renewable energy
Industry electrician	Vocational upper secondary qualifications	Assemble, installation of parts, use of tools	Wind turbine operator
Plumber/electric and heating installer	Basic vocational training	Technical training, administration and entrepreneurship skills	Solar energy entrepreneur, installation project designer
Engineer in energy sector	Tertiary engineering qualifications	Installation and maintenance of low carbon technology	Smart Energy Expert

Source: created by the author on the base of [3; 5].

At the same time, based on international experience, it can be argued that the transition to a green economy changes the qualitative characteristics of employment. Thus, according to research by foreign scientists, environmentally friendly jobs require workers with a higher level of education, work experience and highly qualified training compared to those who work in green jobs [4]. For example, the Finnish company Paptic, which employs only 10 people, has developed an environmentally friendly technology for the production of easily recyclable packaging paper based on cellulose and bioplastics, replacing conventional polyethylene [15].

The global eco-trend, which covers all spheres of modern life, has not gone unnoticed by the working environment of office-type organizations, embodied in the concept of «green office», which has become a calling card of many leading companies and is gaining popularity [5]. The Green Office is an environmentally responsible office that most efficiently uses the natural resources necessary for its work, constantly taking care of reducing its own negative impact on the environment (reducing the consumption of water, energy and other resources); clarification of the amount of waste when working in offices; replacement (processing) – the purchase of goods and services that minimize the impact on the environment, promote more efficient use of transport for personal and business purposes, etc.

Conclusions. All developed countries also work in the direction of planet saving, so green economy as well. In Spain, for example, the Government has proposed a Climate Change and Energy Transition Law that aims to achieve climate neutrality by 2050 and incorporates ambitious intermediate targets for emissions, renewables and improved energy efficiency [4]. The UK industry will also receive £350m investment to cut carbon emissions in sectors such as transport and construction. By comparison, France is planning to invest one third of its €100bn (£90bn) post-Covid economic stimulus on greening the economy – more than any other big EU country – but critics insist that even this falls short of what is necessary for a step change. Germany’s €130bn recovery budget focuses on climate-friendly industries and aims to support green infrastructure and technologies with at least €40bn spending in this area. Investing in forest conservation and restoration could increase formal employment alone by 20% by 2050. For transport, improving energy efficiency in all modes of transport and switching from private transport to public or non-road transport would further increase employment by about 10%. Finally, investments in energy efficiency improvements in buildings and structures could create only in Europe and the USA 2 – 3.5 million additional work places. For now, 19.4% of US workers could currently be part of the green economy in a broad sense, although a large proportion of green employment would be ‘indirectly’ green, comprising existing jobs that are expected to be

in high demand due to greening, but do not require significant changes in tasks, skills, or knowledge [5]. And Denmark, one of the greenest countries in the world, has created 300,000 green jobs over the past 2 years. Mainly in factories producing wood windows, insulation materials, thermostats and pumps that reduce energy consumption. For example, within the framework of the Smart City Fied project, such residents of the Spanish city of Laguna de Duero were involved in refurbishing buildings and increasing their energy efficiency. After completing a simple training course, they quickly mastered the installation of solar panels on the roofs of houses, and started servicing charging stations for electric cars

At the same time, the potential for «green» investment and the use of these instruments on a much larger scale is still limited. Green projects could receive much more funding if investors had more reliable information about the projects and their participants. Potential investors are deterred by the lack or fragmentation of information on how proposed projects will affect (or may affect) the state of the environment, what is the cost-benefit ratio, given that such projects are usually long-term.

REFERENCES

1. Aldieri, L., & Vinci, C. (2018). Green economy and sustainable development: The economic impact of innovation on employment. *Sustainability* (Switzerland), *10*(10). DOI: 10.3390/su10103541[in English].
2. Battaglia, M., Cerrini, E., & Annesi, N. (2018). Can environmental agreements represent an opportunity for green jobs? Evidence from two Italian experiences. *Journal of Cleaner Production*, *175*, 257-266. DOI: 10.1016/j.jclepro.2017.12.086 [in English].
3. Bieliaieva, N. (2021). Benefits of green jobs for employment and employees / Green and blue *economy* on the threshold of digital change: textbook; Edited by I. Tatomyr, L. Kvasnii. Praha: OKTAN PRINT, (pp. 52-63). DOI:10.46489/gabeott-10 [in English].
4. Blazejewski, S., Dittmer, F., Buhl, A., Barth, A., & Herbes, C. (2020). «That is Not What I Live For»: How Lower-Level Green Employees Cope with Identity Tensions at Work. *Sustainability* (Switzerland), *12*(14) ,5778, (pp. 1-22). DOI: 10.3390/su12145778 [in English].
5. Bowen, A., Kuralbayeva, K., & Tipoe, E. (2018). Characterising green employment: The impacts of ‘greening’ on workforce composition. *Energy Economics*, *72*, 263-275. DOI: 10.1016/j.eneco.2018.03.015 [in English].
6. Green jobs. *International Labour Organization* (ILO): official website. Retrieved from <https://www.ilo.org/global/topics/green-jobs/lang--en/index.htm> [in English].
7. Lositska, T., Melnychenko, S., & Bieliaieva, N. (2022). Digitalization of the HR-management system of the enterprise in the context of globalization changes. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, *6*(41), 534-543. DOI: 10.18371/fcaptp.v6i41.251527 [in English].
8. Maitah, M., Toth, D., Smutka, L., Maitah, K., 7 Jarolinová, V. (2020). Income differentiation as a factor of unsustainability in forestry. *Sustainability* (Switzerland), *12*(11), 4749. doi:10.3390/su12114749 [in English].
9. McClure, L. A., LeBlanc, W. G., Fernandez, C. A., (...), Moore, K. J., & Caban-Martinez, A. J. (2017). Green collar workers: An emerging workforce in the environmental

- sector. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 59(5), 440-445. DOI: 10.1097/JOM.0000000000000986 [in English].
10. Osiolo, H.H. (2021) Impact of cost, returns and investments: Towards renewable energy generation in Sub-Saharan Africa. *Renewable Energy*, 180, с. 756-772. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.renene.2021.08.082> [in English].
 11. Sharma, H. B., Vanapalli, K. R., Samal, B., (...), Dubey, B. K., & Bhattacharya, J. (2021). Circular economy approach in solid waste management system to achieve UN-SDGs: Solutions for post-COVID recovery. *Science of the Total Environment*. DOI: 10.1016/j.scitotenv.2021.149605 [in English].
 12. Razikordmahaleh, L., & Larijani, M. (2020). Identification and green grading of jobs in the renewable energy field of the biomass: A grounded theory study. *Iran Occupational Health*, 16(6), 40-52. Retrieved from <http://ioh.iiums.ac.ir/article-1-2211-en.html> [in English].
 13. Sulich, A., & Zema, T. (2018). Green jobs, a new measure of public management and sustainable development. *European Journal of Environmental Sciences*, 8(1), 69-75. DOI: 10.14712/23361964.2018.10 [in English].
 14. Sustainability Careers & Green Jobs / *Environmental Science*: official website. Retrieved from <https://www.environmentalscience.org/careers/sustainability-and-green-jobs> [in English].
 15. Zhu, L., & Lo, K. (2021). Non-timber forest products as livelihood restoration in forest conservation: A restorative justice approach. *Trees, Forests and People*. DOI: 10.1016/j.tfp.2021.100130 [in English].

*The article has been received by the editors on 14.02.2022.
The article has been accepted for publication on 01.03.2022.
Online publication 22.04.2022.*

УДК 339.7/9:005.941=111

БИЦЮРА Юрій,

к. е. н., доцент кафедри економіки та економічної освіти
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601, Україна
ORCID: 0000-0001-5499-9102
bicuraurij@gmail.com

DOI: 10.31617/zt.knute.2022(121)06

BYTSIURA Yurii,

PhD in Economics, Associate Professor of Economics and Economic Education
National Pedagogical Drahomanov University
Ukraine, Kyiv, Pyrohova St., 9
ORCID: 0000-0001-5499-9102
bicuraurij@gmail.com

ТРАНСКОРДОННІ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ

Вступ. Транскордонні злиття і поглинання сприяють підвищенню рівня глобальної конкурентоспроможності.

Проблема. Враховуючи тенденцію посилення інтеграційних процесів у міжнародній економіці, особливо актуальним є вивчення зарубіжного досвіду транскордонних злиттів і поглинань, здійснення аналізу їх ефективності і пошук шляхів удосконалення цього ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що попри наявність окремих наукових доробок, залишається невирішеною важлива науково-практична проблема щодо характеристики транскордонних злиттів і поглинань відповідно до сучасних тенденцій розвитку міжнародної економіки.

Мета статті – виявлення характерних особливостей, аналіз сучасного стану та тенденцій транскордонних злиттів і поглинань.

Матеріали та методи. В ході дослідження використано матеріали Державної служби статистики України, звіти міжнародних організацій та наукові праці вчених з питань транскордонних злиттів і поглинань. Застосовано методи абстрагування, аналізу й синтезу, узагальнення, історичний метод, структурно-функціональний метод та ін.

Результати дослідження. Визначено характерні особливості та тенденції транскордонних злиттів і поглинань: періодичне чергування світових економічних криз і падінь фондового ринку (2008–2009 рр., 2011 р., 2020 р.); переважно відбуваються в галузях з високим рівнем монополізації (технологічний і фінансовий сектори, енергетика); угоди все частіше укладаються з ініціативи приватних інвестиційних фондів або великих корпорацій з країн БРІКС. Встановлено, що лідерами транскордонних злиттів і поглинань, які слугують важливим джерелом залучення іноземних інвестицій, виступають компанії Північної Америки і Європи.

Висновки. Основними шляхами удосконалення ринку транскордонних злиттів і поглинань є: зростання капіталізації національних компаній

CROSS-BORDER MERGERS AND ACQUISITIONS

Introduction. Cross-border mergers and acquisitions help increase global competitiveness.

Problem. Taking into account the trend of strengthening integration processes in the international economy, it is especially important to study the foreign experience of cross-border mergers and acquisitions, analyze their effectiveness and find ways to improve this market.

An analysis of recent research and publications has shown that despite the existence of some scientific achievements, an important scientific and practical problem of the characteristics of cross-border mergers and acquisitions in accordance with current trends in the international economy remains unresolved.

The aim of the article is to identify the characteristics, analysis of the current state and trends of cross-border mergers and acquisitions.

Materials and methods. In the course of the research the materials of the State Statistics Service of Ukraine, reports of international organizations and scientific works of scientists on cross-border mergers and acquisitions were used. Methods of abstraction, analysis and synthesis, generalization, historical method, structural-functional method, etc. were used.

Research results. Characteristic features and tendencies of cross-border mergers and acquisitions are determined: periodic alternation of world economic crises and stock market falls (2008–2009, 2011, 2020); mainly occur in industries with a high level of monopolization (technological and financial sectors, energy); agreements are increasingly being concluded at the initiative of private investment funds or large corporations from the BRICS countries. It is established that the leaders of cross-border mergers and acquisitions, which serve as an important source of attracting foreign investment, are companies in North America and Europe.

Conclusions. The main ways to improve the market for cross-border mergers and acquisitions are: increasing the capitalization of national companies

© Бицюра Ю., 2022

Автор не отримувал прямого фінансування для цього дослідження.

та їх інвестиційної привабливості; збільшення обсягів і якості виробленої продукції; розробка та впровадження нових технологій; модернізація галузевої структури економіки; розвиток транспортної та фінансової інфраструктури; розвиток вітчизняного фондового ринку, забезпечення відкритості та достовірності фінансової звітності; удосконалення нормативно-правової бази; стабілізація військово-політичної ситуації.

Ключові слова: злиття, поглинання, інвестиції, транснаціональні корпорації, транскордонні злиття і поглинання.

JEL Classification: G15, G34

and their investment attractiveness; increasing the volume and quality of products; development and implementation of new technologies; modernization of the sectoral structure of the economy; development of transport and financial infrastructure; development of the domestic stock market, ensuring openness and reliability of financial statements; improving the regulatory framework; stabilization of the military-political situation.

Keywords: mergers, acquisitions, investments, transnational corporations, cross-border mergers and acquisitions.

Конфлікт інтересів: Автор заявляє, що він не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин з державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автор не працює в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів і редакторів) приймалося тими членами редаклегії, які не пов'язані з цією установою.

Постановка проблеми. Сучасний стан міжнародної економіки визначається посиленням інтеграційних процесів, зростанням концентрації виробництва та капіталу. Транскордонні злиття й поглинання (ТЗіП) сприяють підвищенню рівня глобальної конкурентоспроможності. Важливою є характеристика сучасного стану та тенденцій ТЗіП, які зумовлюють зростання рівня прибутковості, рентабельності й капіталізації компаній, освоєння нових ринків збуту, зростання частки на ринку, забезпечують підвищення якості управління, доступ до нових технологій, сировини, кваліфікованої робочої сили та ін.

Війна в Україні, що розпочалася 24 лютого 2022 р., а також політична та економічна невизначеність, яку вона несе, можуть різко негативно позначитись на обсяги ТЗіП. Це підтверджується останніми статистичними даними. Так, обсяг угод ТЗіП у світі у I кварталі 2022 р. скоротився до мінімуму, небаченого з початку пандемії, зокрема таких угод укладено на загальну суму трохи більше, ніж 1 трлн. дол., що на 23% менше, ніж за відповідний період 2021 р. Вартість скасованих угод зросла до 215 млрд дол., що є рекордом з 2018 р. [1].

Попри умови сьогодення, тенденцію посилення інтеграційних процесів у міжнародній економіці, особливо актуальним є вивчення закордонного досвіду ТЗіП, здійснення аналізу їхньої ефективності та пошук шляхів удосконалення ринку ТЗіП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи ТЗіП, вивчення умов та мотиваційних факторів ТЗіП висвітлені в закордонних дослідженнях П. Гохана [2], у наукових працях П. Стейнера [3], Р. Меліхера [4], де проаналізовано хвилі ТЗіП, як наслідок зміни активності на фондових ринках.

Серед вагомих наукових здобутків вітчизняних учених у цій сфері необхідно виділити праці М. Кизима, В. Хаустової, І. Курочкиної [5; 6], О. Рогача [7; 8], В. Кублікова [9], Г. Єгорової [10], Ю. Хваль [11], що

розглядають проблеми та особливості ринку ТЗіП в Україні, аналізують інвестиційну привабливість вітчизняних компаній.

Попри глибину та різноплановість проведених досліджень, у працях вітчизняних і закордонних учених й фахівців недостатньо висвітлюють проблеми ТЗіП відповідно до сучасних тенденцій розвитку міжнародної економіки. Сучасний стан ТЗіП потребує ґрунтовного аналізу для використання позитивного закордонного досвіду, підвищення ефективності ТЗіП в Україні.

Метою дослідження є виявлення характерних особливостей, аналіз сучасного стану та тенденцій транскордонних злиттів і поглинань.

Матеріали та методи. У ході дослідження використано матеріали Державної служби статистики України, звіти міжнародних організацій і наукові праці вчених з питань ТЗіП. Застосовано методи абстрагування, аналізу й синтезу, узагальнення, історичний, структурно-функціональний, аналіз фундаментальних положень теорії ТЗіП і діалектичний метод пізнання закономірностей розвитку міжнародної економіки.

Результати дослідження. ТЗіП передбачають об'єднання компаній різних країн, яке може набути форму поєднання капіталів обох підприємств у рамках єдиної компанії (транскордонне злиття), або форму перетворення певного вітчизняного підприємства на структурний підрозділ іноземної компанії (транскордонне поглинання) [12, с. 48].

Сьогодні однією з головних особливостей розвитку глобалізації економіки є посилення ТЗіП. За період 1990–2020 рр. у світі укладено понад 1 млн угод ТЗіП на загальну суму майже 77 млрд дол. При цьому середньорічна вартість у розрахунку на одну таку угоду досягла рекордного рівня у 1999 р. і становила 124 млн дол. [13].

Піки угод ТЗіП характерні для періодів структурних змін, промислових криз, високого рівня інфляції, технологічних революцій, коли відбувається значна організаційна перебудова структури економіки [10, с.49].

Світовий ринок ТЗіП сформувався наприкінці ХІХ ст. ТЗіП характеризуються періодами високої та низької ділової активності, тобто в ході дослідження варто враховувати циклічно-хвильовий характер їхнього розвитку.

У науковій економічній літературі визначають такі хвилі ТЗіП [5]:

- епоха горизонтальних консолідацій (1897–1904 рр.);
- епоха зростання концентрації (1916–1929 рр.);
- епоха конгломератів (1963–1969 рр.);
- епоха економії шляхом продажу неефективних активів та отримання спекулятивних доходів від фінансових злиттів (1981–1989 рр.);
- епоха стратегічних мегазлиттів (1993–2000 рр.);
- ера транскордонних угод та горизонтальних мегаугод (2002–2007 рр.);
- зосередження ТЗіП у країнах БРІКС (2011 р. – дотепер).

Кожна з хвиль ТЗіП має певні характеристики, обумовлені особливостями тогочасного розвитку економіки, законодавчим регулювання процесів ТЗіП, зміною головних мотивів, напрямів і можливостей розвитку компаній.

Період 1990-2000 рр. характеризується різким зростанням кількості ТЗіП у США та Європі. Їхній обсяг за цей період зріс у 4,2 раза, а вартість – у 5,2 раза (рис. 1).

Синхронно змінювалась і вартість угод ТЗіП: за 1990–2000 рр. зросла з 540 до 3623 млрд дол.; за 2002–2007 рр. – з 1242 до 4920 млрд дол.; за 2013–2015 рр. – з 2536 до 4779 млрд дол.; за 2015–2020 рр. вартість угод зменшилась з 4779 до 2836 млрд дол. [11].

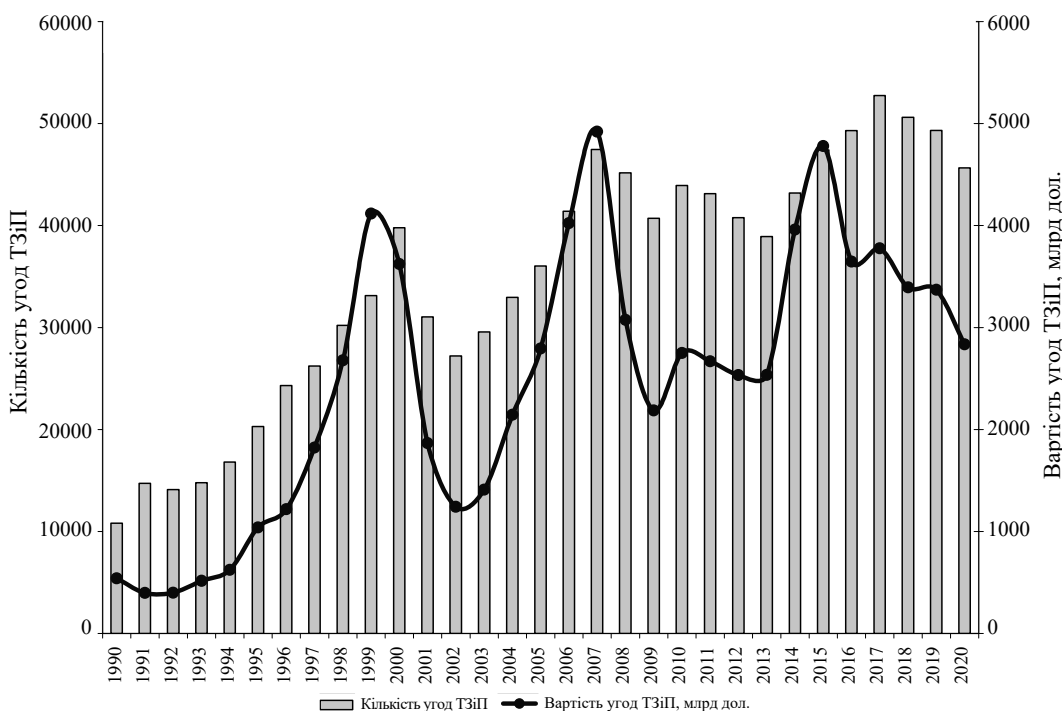

Рис. 1. Динаміка загальної кількості і вартості угод ТЗіП у світі

Джерело: складено автором за [11].

Найпоширенішим видом стратегічних мегазлиттів у 1990–2000 рр. стали горизонтальні злиття у формі угод між компаніями, що функціонують в одній галузі, але обслуговують різні неконкурентні ринки. 97% загальної кількості угод ТЗіП були поглинаннями і тільки 3% – злиттями [3, с.68]. Однак активне зростання поглинань провідних національних компаній іноземними конкурентами викликало захисну реакцію у антимонопольних комітетах деяких країн.

Надалі спостерігається зростання кількості мегаугод. Якщо на початку 90-х рр. їх частка у загальній вартості ТЗіП становила 40–42 %, то у 1998 р. – 60 %, а у 2000 р. – 75,7 %. Головним мотивом більшості мегаугод ТЗіП того періоду стало прагнення ТНК забезпечити стабіль-

ність розвитку в ринкових умовах [12, с. 112]. Процеси економічної інтеграції європейських країн і розпад СРСР відкрили доступ до східноєвропейських та азійських ринків, що мало значний вплив на зростання обсягів угод ТЗіП у 90-х рр. (у 1999 р. укладено 33132 угод, що у 3,1 раза більше, ніж у 1990 р., а їхня вартість зросла у 7,6 раза). У 2000 р. відбулася криза доткомів, що призвело до падіння вартості угод ТЗіП з рівня 3,6 трлн дол. до 1,9 трлн дол. [13].

Пожвавлення ТЗіП 2003–2007 рр. пов'язане з покращенням економічної ситуації у розвинутих країнах, переорієнтацією великих корпорацій на політику експансії, а також позитивними тенденціями на фондовому ринку [17]. Хвиля мегаугод 2003–2007 рр. характеризується активним збільшенням як загальної кількості угод ТЗіП, так і їхньої вартості, значним зростанням концентрації капіталу, поступовим згасанням конкуренції й підвищенням монополізації на ринках. Рекордну кількість угод ТЗіП (47455) укладено у 2007 р. за середньої вартості однієї угоди 104 млн дол. Світовий ринок ТЗіП у 2007 р. становив 4,92 трлн дол. Світова криза, яка почалася 2008 р., поклала кінець політиці «дешевих» грошей і призвела до майже 40 % падіння вартості ТЗіП ринку – до 2,2 трлн дол. наприкінці 2009 р. [15]. Вона негативно вплинула на обсяг угод ТЗіП.

За період 2010–2013 рр. динаміка ТЗіП мала спадний характер і не досягла значень докризового періоду. Тривала криза США та Єврозони, а також спад у темпах реального ВВП країн, що розвиваються, утримували корпорації від активних дій щодо укладання угод ТЗіП.

У 2013–2017 рр. кількість угод ТЗіП підвищилась з 38918 до 52740, а їхня вартість після тривалого падіння почала зростати і досягла піку у 2015 р. – 4,8 млрд дол. [15]. Найбільші угоди ТЗіП уклалися в енергетиці, фінансах, фармацевтиці, телекомунікаціях і спрямовані переважно на економію на масштабах, розширення ринків збуту, впровадження інновацій.

Для 2020 р. характерним було стрімке падіння обсягів ТЗіП, що зумовлене поширенням пандемії *COVID-19*, зменшенням обсягів попиту та виробництва. За 2020 р. ТЗіП знизилися на 25,9 % за вартістю та на 7,4 % за обсягом.

За 2000–2020 рр. у світі укладено більше ніж 876 тис. угод ТЗіП сумою понад 63,5 трлн дол. Останніми транзакціями, які потрапили в ТОП 10 світових угод ТЗіП, стало придбання *Walt Disney* корпорації *21st Century Fox* за 84,2 млн дол. у 2017 р. та купівля *Celgene* компанією *Bristol-Myers Squibb* у 2019 р. за 79,4 млн дол. (табл. 1) [15].

Фірми, що мають технологічні переваги, схильні створювати компанії в нових секторах економіки для диверсифікації капіталу, тоді як технологічно менш розвинуті компанії одержують технології через поглинання перспективних закордонних підприємств.

Таблиця 1

Топ-10 найбільших угод ТЗіП у світі за 1999–2019 рр.

№	Рік	Покупець	Продавець	Вартість угод ТЗіП, млн дол.
1	1999	<i>Vodafone AirTouch PLC</i>	<i>Mannesmann AG</i>	202,7
2	2000	<i>America Online Inc</i>	<i>Time Warner</i>	164,7
3	2013	<i>Verizon Communications Inc</i>	<i>Verizon Wireless Inc</i>	130,2
4	2007	<i>Shareholders (Spin out)</i>	<i>Philip Morris Intl Inc</i>	107,6
5	2015	<i>Anheuser-Busch Inbev SA/NV</i>	<i>SABMiller PLC</i>	101,5
6	2007	<i>RFS Holdings BV</i>	<i>ABN-AMRO Holding NV</i>	98,2
7	1999	<i>Pfizer Inc</i>	<i>Warner-Lambert Co</i>	89,6
8	2017	<i>Walt Disney Co</i>	<i>21st Century Fox Inc</i>	84,2
9	2016	<i>AT&T Inc</i>	<i>Time Warner Inc</i>	79,4
10	2019	<i>Bristol-Myers Squibb Co</i>	<i>Celgene Corp</i>	79,4

Джерело: складено автором за [15].

Для виходу з економічної кризи в умовах пандемії, уряди країн здійснюють політику «дешевих» грошей, знижуючи процентні ставки, що стимулює компанії до розширення інвестицій. Проте негативним наслідком такої політики є зростання інфляції (у США у 2021 р. вона досягла рекордного за останні 40 років рівня в 7,5 %, а в Україні до початку воєнної агресії Росії – 10 %) [16; 17]. Тому в березні 2022 р. ФРС США підвищила облікову ставку на 0,25 %, а в Україні НБУ протягом 2021–2022 рр. вона зросла з 6 до 10 %. Такий активний перехід до політики «дорогих» грошей може призвести до падіння інвестицій на фондовому ринку, негативно позначиться на обсягах ТЗіП.

Дослідження вартісної структури ТЗіП за секторами показало, що у 2020 р. найбільший обсяг угод укладено у технологічному секторі (31 %), енергетиці (14 %), фінансовому секторі (11 %), секторі охорони здоров'я (11 %) і промисловості (9 %). Порівняно з 2019 р. найактивніше зростання угод відбулося у технологічному секторі (з 25 до 31 %) [18].

Технологічний сектор залишається провідним для інвесторів, оскільки пандемія *COVID-19* посилює тенденцію до цифровізації товарів і послуг, розвитку електронної комерції. У 2020 р. на нього припадало 31 % світової вартості ТЗіП (1,1 трлн дол.) і 36 % обсягу (11 598 угод) [20].

На гірничодобувну промисловість і комунальні послуги припадало 14 % вартості та 8 % обсягу, що набагато менше, ніж на технології [18]. Пандемія *COVID-19* стала глобальним каталізатором, що призвів до зрушень у структурі енергетики та добувних галузей. Зниження попиту на нафту та газ у 2020 р., сприяє прискореному переходу на безвуглецеву енергетику, що може позитивно позначитися на екології.

Значний інтерес викликали фармацевтичні, медичні та біотехнологічні компанії, на які у 2020 р. припадало 11 % вартості та 10 % обсягу угод ТЗіП [18]. Сектор охорони здоров'я стає все популярнішим, оскільки пандемія COVID-19 посилює потребу медичної допомоги та інфраструктури.

Аналіз регіональної структури ТЗіП за останні роки показав, що домінуючим ринком ТЗіП залишилася Північна Америка, на яку припадає майже половина угод ТЗіП. Однак найбільший приріст спостерігається в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. (див. рис. 2).

Угоди в Азійсько-Тихоокеанському регіоні у 2020 р. здійснені покупцями з Північної Азії (переважно китайськими інвесторами), які склали 63% вартості угод у цьому регіоні (641 млрд дол.).

Результати дослідження ринку ТЗіП в Україні засвідчують, що протягом 2010–2013 рр. він характеризувався спадною тенденцією за вартістю укладених угод, однак чисельність угод при цьому зростала. Зокрема вагомою угодою цього періоду стало придбання компанією Google вітчизняного стартапу Viewdle, що розробив технологію розпізнавання об'єктів і осіб. За останні роки завершено злиття з компаніями АПК «Авангард» (Івано-Франківська обл.) і *Ukrlandfarming* (Кіпр), *Sintal Agriculture* (Харків) та ін. [9].

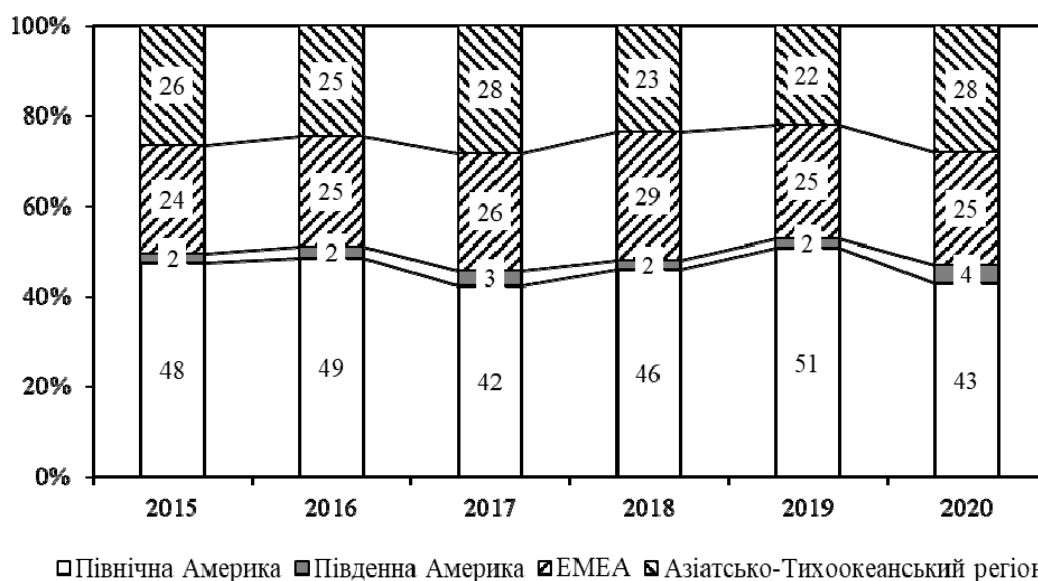

Рис. 2. Динаміка структури угод ТЗіП за регіонами світу у 2015-2020 рр.

Джерело: складено автором за [19].

Значними негативними факторами впливу на ТЗіП у цей період були невпевненість інвесторів у розвитку національної економіки, політична нестабільність в Україні.

У 2014 р. динаміка ТЗіП у світі характеризувалася значним зростаючим трендом. Світова вартість угод ТЗіП зросла на 56 % порівняно з 2013 р. (з 2,536 до 3,960 млрд дол.) [13]. Але Україна не потрапила у світовий тренд ТЗіП унаслідок нестабільної військово-політичної та економічної ситуації. Обсяги угод ТЗіП в Україні знизилися аж до 2 млрд дол., що на 5 млн дол. менше порівняно з 2008 р. У 2015 р. обсяг угод ТЗіП у світі досяг високого показника – 4,6 трлн. дол., а на українському ринку обсяг усіх ТЗіП був в межах лише 1 млрд дол. [20]. Зазначені аспекти вітчизняної економіки зумовили суттєве зменшення іноземних інвестицій.

Український ринок ТЗіП тільки починає становлення і поступово набуває ознак, характерних для світового ринку. Про незрілість ринку ТЗіП в Україні свідчить незначна частка (0,1 %), яку він займає на міжнародному ринку.

У 2020 р. одночасно зі зниженням реального ВВП в Україні на 4 % зазнала стрімкого зниження вартість угод ТЗіП – на 62% і становила 925 млн дол.). Кількість угод знизилася до рівня 2017 р. – лише 69. Загалом у 2013–2020 рр. загальна вартість угод зменшилася більше, ніж у 4 рази. Середня вартість угоди ТЗіП знизилась до 28 млн дол. [21].

Зниження вартості угод ТЗіП в Україні пов'язане зі зниженням інвестиційної активності під час економічної кризи, зумовленої пандемією та тим, що деякі продавці відкладали угоди в очікуванні підвищення цін.

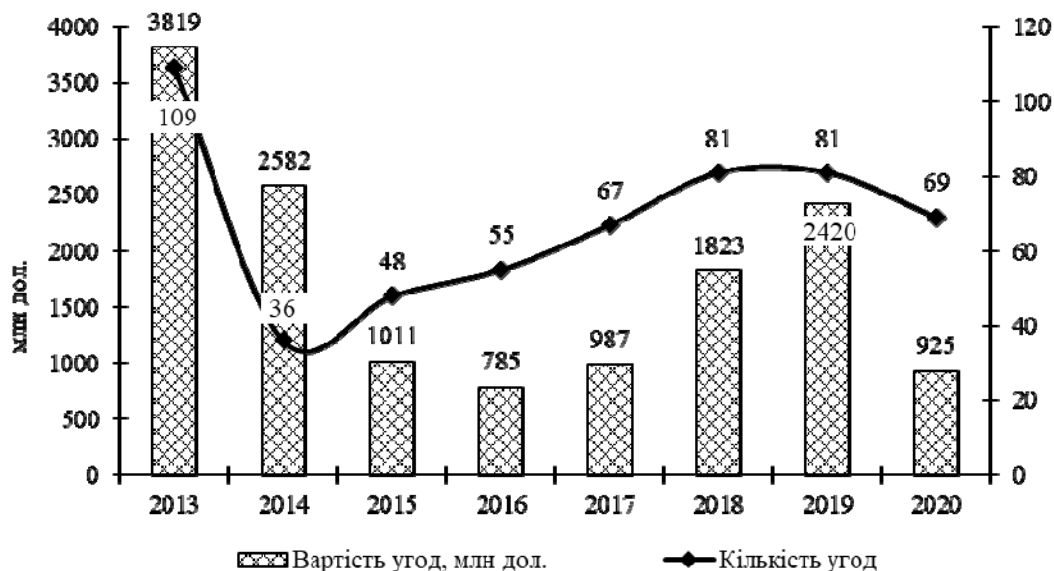

Рис. 3. Динаміка вартості і кількості угод ТЗіП в Україні за 2013–2020 рр.

Джерело: складено автором за [21]

Протягом I півріччя 2020 р. укладено 27 угод на суму 456 млн дол. Порівняно з першим півріччям 2019 р кількість угод зменшилась

на 40 %, а їхня вартість – на 47 %. Кілька угод скасовано, що сталося вперше з 2017 р. Так, у квітні 2020 р. *Regal Petroleum* оголосила про розірвання угоди з придбання ПрАТ «Укрнафтівест» на суму 39 млн дол. [21].

Послаблення обмежень локдауну та покращення економічної ситуації у II півріччі 2020 р. сприяли відновленню активності ТЗіП в Україні, і у серпні укладено 6 угод на 125 млн дол. Відновлення продовжилось у IV кварталі 2020 р., – укладено 26 угод на 187 млн дол. [21].

Пробуксовування антикорупційних реформ зумовило проблематичність отримання кредитів за угодою «стенд-бай» з МВФ, невиконання урядом зобов'язання «Укренерго» на суму близько 1 млрд дол., призвело до уповільнення активності на ринку ТЗіП у 2021 р.: у лютому 2021 р. було укладено лише 6 угод [21].

Серед тенденцій розвитку ТЗіП відзначимо галузеву спеціалізацію концентрації капіталу в Україні. У 2020 р. здебільшого угоди ТЗіП укладалися в таких секторах: нерухомість і будівництво (22 %), інновації та технології (20 %), сільське господарство (18 %), транспорт та інфраструктура (18 %). На них припадало майже 80 % вартості угод і майже 60 % від їхньої загальної кількості [21].

Позитивним є те, що однією з ключових є земельна реформа в Україні. 1 липня 2021 р. скасовано мораторій на купівлю-продаж землі сільгосппризначення. Це сприятиме залученню інвестиції в український аграрний сектор.

Визначимо низку факторів, які негативно впливають на динаміку та розвиток процесів злиття й поглинання в Україні, а саме:

- війна в Україні, що розпочалася 24 лютого 2022 р., а також політична та економічна невизначеність, яку вона несе;
- відсутність високого рівня корпоративного управління, належного досвіду, неготовність менеджерів до управління змінами внаслідок злиття та через брак навичок керування великими проєктами та програмами [11];
- неефективний бухгалтерський облік, укладання угод поза межами української юрисдикції, відсутність єдиних підходів щодо оцінювання бізнесу [15];
- недосконале законодавче забезпечення прав інвесторів;
- закритість інформації, обмежений доступ до великої кількості операцій, надання недостовірних даних щодо діяльності компанії;
- політична нестабільність, низький рівень захисту прав власності, нерозвиненість інвестиційної інфраструктури, відсутність дієвої судової системи;
- нерозвиненість фондового ринку та інші.

Висновки. Аналіз сучасного стану та тенденцій угод ТЗіП у світі дав змогу виявити такі характерні особливості його формування: періодичне чергування світових економічних криз і падінь фондового

ринку (2008–2009 рр., 2011 р, 2020 р.), зумовлює хвилеподібний характер ТЗіП і появу значної кількості інвестиційно привабливих компаній, курс акцій яких значно знизився; ТЗіП переважно відбуваються в галузях з високим рівнем монополізації (технологічний і фінансовий сектори, енергетика); угоди ТЗіП усе частіше укладаються з ініціативи приватних інвестиційних фондів або великих корпорацій з країн БРІКС (постачальників дешевої сировини та робочої сили).

Процеси інтеграції та концентрації капіталу шляхом ТЗіП притаманні багатьом країнам світу. Лідерами у цьому процесі виступають компанії Північної Америки та Європи, оскільки ТЗіП слугують важливим джерелом залучення іноземних інвестицій, то на сучасному етапі зростає обсяг ТЗіП й у країнах, що розвиваються.

Ринок ТЗіП в Україні перебуває на етапі становлення. Поступово удосконалюється нормативно-правова база відповідно до світових стандартів, посилюється співпраця з ТНК у багатьох галузях, поліпшується інвестиційний клімат. Найактивніше вдавалися до стратегії ТЗіП підприємства таких галузей: сільське господарство, нерухомість і будівництво, інновації та технології, виробництво споживчих товарів, транспорт й інфраструктура.

Ринок ТЗіП в Україні характеризується низкою проблем та особливостей: нестабільність військово-політичної ситуації; нерозвиненість фондового ринку; корумпованість органів державної влади; непрозорість і тінізація бізнесу; труднощі з доступом до інформації про власників; слабкий захист прав інвесторів; широке використання офшорних механізмів; висока монополізація ринків тощо.

ТЗіП неоднозначно впливають на вітчизняну економіку, адже здебільшого ТНК реалізують власні інтереси шляхом захоплення національних ринків, одержання дешевих сировинних ресурсів і кваліфікованої робочої сили. Це збільшує ризик переходу під контроль іноземних компаній вітчизняних підприємств у багатьох стратегічно важливих сферах діяльності, що може призвести до втрати економічної та політичної самостійності. Вітчизняним підприємствам доцільно співпрацювати з іноземними корпораціями не у ролі джерела дешевих ресурсів, а мати власні конкурентні переваги для залучення інвестицій.

Серед основних шляхів удосконалення ринку ТЗіП, реалізація яких забезпечить підвищення конкурентоспроможності національної економіки, визначимо такі: зростання капіталізації національних компаній та їхньої інвестиційної привабливості; збільшення обсягів та якості виробленої продукції; розробка й впровадження нових технологій; модернізація галузевої структури економіки; розвиток транспортної та фінансової інфраструктури; розвиток вітчизняного фондового ринку, забезпечення відкритості й достовірності фінансової звітності; удосконалення нормативно-правової бази; стабілізація військово-політичної ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобальный рынок M&A упал до \$1 трлн. / OFFICELIFE.MEDIA. URL: <https://officelife.media/news/32183-globalnyu-rynok-m-a-upal-do-1-trln>.
2. Gaughan P. Mergers, Acquisitions, and Corporate Restructurings. Patrick A. Gaughan. New York: Wiley, 2015. 655 p.
3. Stewart C. Myers A Theory of Takeovers and Disinvestment (with B. Lambrecht), *Journal of Finance*, April 2007.
4. Leach J., Melicher R. Entrepreneurial finance. Cengage Learning, 2011.
5. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Курочкіна І. Г. Злиття та поглинання компаній як фактор підвищення їх конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність: проблеми науки та практики: монографія під ред. Пономаренка В. С., Кизима М. О., Тищенко О. М. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М.; ІНЖЕК, 2009. С. 36-50.
6. Хаустова В. Є., Колодяжна Т. В. Вплив процесів злиттів і поглинань на конкурентоспроможність економіки в умовах глобалізації: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2019. 416 с.
7. Рогач О. Транснаціональні корпорації. Київ: Київський університет, 2008. 400 с.
8. Багатонаціональні підприємства та глобальна економіка: монографія за ред. О. І. Рогача. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 368 с.
9. Кублік В. К., Тарасова О. В. Основні тенденції злиттів і поглинань корпорацій в країнах з транзитивною економікою на прикладі України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 2(2). С. 108-113. URL: http://vsed.oneu.edu.ua/files/full/2013/vsed_49-2013-2.pdf.
10. Єгорова Г. А. Основні етапи становлення та тенденції розвитку вітчизняного ринку злиттів та поглинань. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2017. Вип. 26(1). С. 92-95.
11. Хваль Ю. Проблеми та перспективи розвитку процесів злиття та поглинання в Україні. URL: <http://juliakhval.wordpress.com/2012/05/08>.
12. Кириченко О. А., Ваганова Е. В. Деякі аспекти злиття та поглинання компаній у світлі побудови нової інтеграційної системи економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 2. С. 45-56.
13. Institute for Mergers, Acquisitions & Alliances. URL: <https://imaa-institute.org/mergers-and-acquisitions-statistics>.
14. Табахарнюк М. О. Класифікація угод зі злиття та поглинання компаній у сучасній економіці. *Науковий вісник ХДУ*. 2017. № 23. Ч. 2. С. 110-114.
15. Кубах Т.Г. Ринок злиття та поглинання: сучасний стан та перспективи розвитку. *Ефективна економіка*. 2012. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1151>.
16. Інфляція в США оновила 40-річний максимум. Фінансовий клуб. URL: <https://finclub.net/ua/news/infliatsiia-v-ssha-onovyla-40richnyi-maksimum.html>.
17. Індеси споживчих цін у 1992–2021 рр. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ct/isc_rik/isc1992-2020gr_pr.xls.
18. Baker Tilly Global dealmakers: Cross-border M&A in 2021. URL: https://www.bakertilly.global/media/11083/baker-tilly_dealmakers_fast-growth-companies_2021.pdf.
19. 2020 GLOBAL M&A OUTLOOK. URL: <https://www.jpmorgan.com/content/dam/jpm/cib/complex/content/investment-banking/2020-global-ma-outlook/pdf-0.pdf>.
20. Пучко І. В. Тенденції та пріоритети розвитку злиттів і поглинань в умовах інституційних трансформацій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського. 2015. №3. С. 769-773.

21. Звіт KPMG «M&A Radar 2020: Україна». URL: <https://home.kpmg/ua/uk/home/insights/2021/03/ma-radar-ukraine.html>.

REFERENCES

1. Global'nyj rynek M&A upal do \$1 trln. OFFICELIFE.MEDIA [The global M&A market fell to \$1 trillion. OFFICELIFE.MEDIA]. Retrieved from <https://officelife.media/news/32183-globalnyy-rynok-m-a-upal-do-1-trln> [in Russian].
2. Gaughan, P. (2015). *Mergers, Acquisitions, and Corporate Restructurings*. Patrick A. Gaughan. New York: Wiley [in English].
3. Stewart, C. (2007). Myers A Theory of Takeovers and Disinvestment (with B. Lambrecht), *Journal of Finance*, April [in English].
4. Leach, J., & Melicher, R. (2011). *Entrepreneurial finance*. Cengage Learning [in English].
5. Kyzym, M. O., Haustova, V. Je., & Kurochkina, I. G. (2009). Zlyttja ta poglynnnja kompanij jak faktor pidvyshhennja i'h konkurentospromozhnosti. Konkurentospromozhnist': problemy nauky ta praktyky: monografija pid red. Ponomarenka V. S., Kyzyma M. O., Tyshhenka O. M. [Mergers and acquisitions as a factor in increasing their competitiveness. Competitiveness: problems of science and practice: monograph, ed. by Ponomarenko V.S., Kyzym M.O., Tyshchenko O.M.]. Harkiv: FOP Liburkina L. M.; INZhEK, C. 36-50 [in Ukrainian].
6. Haustova, V. Je., Kolodjashna, T. V. (2019). Vplyv procesiv zlyttiv i poglynan' na konkurentospromozhnist' ekonomiky v umovah globalizacii': monografija [The impact of mergers and acquisitions on the competitiveness of the economy in the context of globalization: a monograph]. Harkiv: FOP Liburkina L. M. [in Ukrainian].
7. Rogach, O. (2008). *Transnacional'ni korporacii'*. Kyi'v: Kyi'vs'kyj universytet [Transnational corporations. Kyiv: Kyiv University] [in Ukrainian].
8. *Bagatonacional'ni pidpryjemstva ta global'na ekonomika: monografija za red. O. I. Rogacha* [Multinational enterprises and the global economy: a monograph edited by O.I. Rogach]. Kyi'v: Centr uchbovoi' literatury, 2020. [in Ukrainian].
9. Kublikov, V. K., & Tarasova, O. V. (2013). Osnovni tendencii' zlyttiv i poglynan' korporacij v kraih'nah z tranzytivnoju ekonomikoju na prykladi Ukrai'ny [The main trends of mergers and acquisitions of corporations in countries with economies in transition on the example of Ukraine]. *Visnyk social'no-ekonomichnyh doslidzen' – Bulletin of socio-economic researches*. (Issue 2(2), (pp. 108-113). Retrieved from http://vsed.oneu.edu.ua/files/full/2013/vsed_49-2013-2.pdf [in Ukrainian].
10. Jegorova, G. A. (2017). Osnovni etapy stanovlennja ta tendencii' rozvytku vitchyznjanoogo rynku zlyttiv ta poglynan' [The main stages of formation and development trends of the domestic market of mergers and acquisitions]. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogo gumanitarnogo universytetu. Serija: Ekonomika i menedzhment – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and Management*, (Issue 26(1), (pp. 92-95) [in Ukrainian].
11. Hval', Ju. (n.d.) juliakhval.wordpress.com. *Problemy ta perspektyvy rozvytku procesiv zlyttja ta poglynnnja v Ukrai'ni* [Problems and prospects of development of mergers and acquisitions in Ukraine]. Retrieved from <http://juliakhval.wordpress.com/2012/05/08> [in Ukrainian].
12. Kyrychenko, O. A., & Vaganova, E. V. (2009). Dejaki aspekty zlyttja ta poglynnnja kompanij u svitli pobudovy novoj' integracijnoi' systemy ekonomiky [Some aspects of mergers and acquisitions in the light of building a new integration system of the economy]. *Aktual'ni problemy ekonomiky – Current problems of the economy*, 2, 45-56 [in Ukrainian].
13. Institute for Mergers, Acquisitions & Alliances. Retrieved from <https://imaa-institute.org/mergers-and-acquisitions-statistics> [in English].

14. Tabaharnjuk, M. O. (2017). Klasyfikacija ugod zi zlyttja ta poglynannja kompanij u suchasnij ekonomici [Classification of mergers and acquisitions in the modern economy]. *Naukovyj visnyk HDU – Scientific Bulletin of KhSU*, 23, (Part 2), (pp. 110-114) [in Ukrainian].
15. Kubah, T. G. (2012). Rynok zlyttja ta poglynannja: suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku [Mergers and acquisitions market: current status and development prospects]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 5. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1151> [in Ukrainian].
16. Infljacija v SSHa onovyla 40-richnyj maksimum [Inflation in the United States has renewed its 40-year maximum]. *Finansovyj klub – Financial club*. Retrieved from <https://finclub.net/ua/news/infliatsiia-v-ssha-onovyla-40richnyi-maksimum.html> [in Ukrainian].
17. Indeksy spozhyvchyh cin u 1992–2021 rr. [Consumer price indices in 1992–2021]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ct/isc_rik/isc1992-2020gr_pr.xls [in Ukrainian].
18. Baker Tilly Global dealmakers: Cross-border M&A in 2021. Retrieved from https://www.bakertilly.global/media/11083/baker-tilly_dealmakers_fast-growth-companies_2021.pdf [in English].
19. 2020 GLOBAL M&A OUTLOOK. Retrieved from <https://www.jpmorgan.com/content/dam/jpm/cib/complex/content/investment-banking/2020-global-ma-outlook/pdf-0.pdf> [in English].
20. Puchko, I. V. Tendencii' ta priorytety rozvytku zlyttiv i poglynan' v umovah instyucijnyh transformacij [Trends and priorities in the development of mergers and acquisitions in the context of institutional transformations]. *Global'ni ta nacional'ni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*. Mykolai'vs'kyj nacional'nyj universytet im. V.O. Suhomlyns'kogo. 2015. №3. С. 769-773 [in Ukrainian].
21. Zvit KPMG «M&A Radar 2020: Ukrain'a» [KPMG Report «M&A Radar 2020: Ukraine»]. Retrieved from <https://home.kpmg/ua/uk/home/insights/2021/03/ma-radar-ukraine.html> [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 25.01.2022

Прийнято до друку 15.02.2022.

Опубліковано онлайн 22.04.2022.

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ ТА ТОРГІВЛЯ

Chugunov I., Kucher G. *Finansy Mizhnarodnogo Valjutnogo Fondu. Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo.* 2022. № 2. S. 77-95. Serija. Ekonomichni nauky. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)07](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)07)

УДК 336.2:339.732.4

ЧУГУНОВ Ігор,

д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів
Державного торговельно-економічного
університету

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0003-4915-1267

i.chugunov@knute.edu.ua

DOI: 10.31617/zt.knute.2022(121)07

CHUGUNOV Igor,

Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Head of the Department of Finance
State University of Trade and Economics

19, Kioto St., Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0003-4915-1267

i.chugunov@knute.edu.ua

КУЧЕР Галина,

д. е. н., доцент, професор кафедри фінансів
Державного торговельно-економічного
університету

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0002-1714-5623

h.kucher@knute.edu.ua

KUCHER Galyna,

Doctor of Sciences (Economics), Associate
Professor, Professor of the Department of Finance
State University of Trade and Economics

19, Kioto St., Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0002-1714-5623

h.kucher@knute.edu.ua

ФІНАНСИ МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ

Вступ. Інституційна трансформація МВФ спрямована на забезпечення глобальної фінансової стабільності. Це потребує дослідження змін у підходах та механізмах формування та використання фінансових активів і показників, що визначають ефективність й результативність його діяльності.

Проблема. Інституційний розвиток МВФ потребує відповідного ресурсного забезпечення та поліпшення внутрішньої системи фінансових взаємозв'язків, механізмів акумулювання та перерозподілу фінансово-кредитних потоків. Розуміння особливостей та наслідків таких трансформацій є важливим для розвитку як світової фінансової системи загалом, так і окремих суверенних країн.

FINANCE OF THE INTERNATIONAL MONETARY FUND

Introduction. The institutional transformation of the IMF is aimed at ensuring global financial stability. This requires a study of changes in approaches and mechanisms for the formation and use of financial assets and indicators that determine the effectiveness and efficiency of its activities.

Problem. The institutional development of the IMF requires adequate resources and improvement of the internal system of financial relations, mechanisms of accumulation and redistribution of financial and credit flows. Understanding the features and consequences of such transformations is important for the development of both the global financial system as a whole and individual

© Чугунов І., Кучер Г., 2022

Автори не отримували прямого фінансування для цього дослідження.

Внесок авторів є рівнозначним.

стабільність яких тривалий час залежить від співпраці з МВФ.

Метою статті є визначення змісту та впливу покращення функціонування фінансів МВФ для забезпечення стабільності світової фінансової системи.

Матеріал і методи. Для виявлення особливостей формування та використання фінансових ресурсів використовується системний метод, для визначення фінансової архітектури – наукова абстракція та узагальнення, для аналізу фінансових результатів МВФ – методи аналізу та синтезу.

Результати. Розвиток глобального фінансового середовища впливає на фінансову архітектуру та результати діяльності МВФ. Досліджено показники накопичення та використання власних та позикових коштів. Оцінено фінансові результати МВФ за 2019–2020 рр. Розкрито роль МВФ у забезпеченні стабільності світової фінансової системи.

Висновок. Інституційний розвиток МВФ спрямований на забезпечення стабільності світової фінансової системи та задоволення потреб світової спільноти в ресурсах. Удосконалення фінансового менеджменту МВФ відображає зміцнення його фінансово-кредитної спроможності шляхом збільшення квот країн-членів, використання золотих резервів і запозичень, оптимізації витрат та забезпечення ефективності діяльності.

Ключові слова: фінанси МВФ, міжнародна фінансова допомога, глобальна фінансова нестабільність, кредитні програми, кредитні механізми.

sovereign countries, the stability of which has long depended on cooperation with the IMF.

The aim of the article is aimed at identifying the content and impact of improving the functioning of the IMF's finances to ensure the stability of the global financial system.

Methods. To reveal the peculiarities of the formation and use of financial resources, the systematic method is used, while scientific abstraction and generalization are used to determine the financial architecture, and methods of analysis and synthesis are used to analyse the IMF financial performance.

Results. The development of the global financial environment effects the IMF financial architecture and performance. Indicators of accumulation and use of own and borrowed funds are studied. The IMF financial performance for 2019–2020 is estimated. The role of the IMF in ensuring the stability of the world's financial system is revealed.

Conclusion. The institutional development of the IMF is aimed at ensuring the stability of the global financial system and meeting the needs of the world community for resources. Improving the IMF's financial management reflects the strengthening of its financial and credit capacity by increasing the member countries' quotas, using gold reserves and borrowing, optimizing costs, and ensuring the efficiency functioning.

Keywords: IMF's finances, international financial assistance, global financial instability, credit programs, credit mechanisms.

JEL Classification F33

Конфлікт інтересів: Автори заявляють, що вони не мають фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не мають відносин з державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автори працюють в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів і редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Вступ. Глобальні та регіональні кризи, фінансові трансформації детермінують ускладнення системи міжнародних інституцій, роль і місія яких змінюється відповідно до поточних викликів. Провідною глобальною інституцією, діяльність якої спрямована на забезпечення стабільності функціонування світової фінансової системи, є Міжнародний валютний фонд (МВФ). Визнаний міжнародною спільнотою Фонд удосконалює свою діяльність щодо розширення функцій, повноважень і підвищення ефективності функціонування. Його фінанси формують наддержавну систему перерозподілу фінансових ресурсів і передбачають акумулювання, перерозподіл і використання фінансових ресурсів з офіційних та приватних джерел.

Проблема. Інституційний розвиток МВФ потребує відповідного ресурсного забезпечення та поліпшення внутрішньої системи фінан-

сових взаємозв'язків, механізмів акумулювання та перерозподілу фінансово-кредитних потоків. Розуміння особливостей та наслідків таких трансформацій є важливим для розвитку як світової фінансової системи загалом, так і окремих суверенних країн, стабільність яких тривалий час залежить від співпраці з МВФ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та закордонні науковці приділяють значну увагу дослідженню питань фінансово-кредитних взаємовідносин між суверенними країнами та міжнародними фінансовими організаціями, впливу останніх на незалежність і розвиток країн й національних економік в умовах світових трансформаційних процесів. Вагомими в контексті дослідження співробітництва з міжнародними фінансово-кредитними інституціями є праці вчених, як-от: Дж. Стігліц [1], Т. Богдан [2], В. Колосова [3], А. Мазаракі [4], Т. Мельник [4], М. Радієва [5] тощо.

Через світову фінансову нестабільність важливим є визначення особливостей інституційних трансформацій МВФ як глобальної фінансово-кредитної інституції, змін у підходах і механізмах формування та використання його фінансових активів і резервів, показників фінансових потоків, що визначають ефективність й результативність його діяльності.

Метою статті є виявлення змісту та впливу удосконалення функціонування фінансів МВФ на забезпечення стабільності світової фінансової системи.

Матеріали та методи. У ході дослідження застосовано систему наукових методів і підходів: системний – для розкриття підходів до формування й використання фондів фінансових ресурсів; наукового абстрагування та узагальнення – для визначення фінансової архітектури Фонду як системи перерозподілу фінансових активів, детермінант руху фінансових потоків у діяльності МВФ в умовах глобальної фінансової нестабільності; структурного аналізу та синтезу – під час дослідження фінансових показників результативності діяльності МВФ.

Результати дослідження є продовженням вивчення розвитку суспільних фінансів країн під впливом інституційних трансформацій світового фінансового середовища [6; 7].

Створення МВФ як Бреттон-Вудської установи наприкінці II світової війни сприяло забезпеченню відновлювальних процесів у валютно-фінансовій сфері, міжнародного співробітництва, збалансованості міжнародної торгівлі, розрахунків і платіжних балансів країн – членів МВФ. Взаємовідносини між 190 країнами – членами МВФ регламентуються Статутом МВФ, угодами про співробітництво, його внутрішніми документами й рішеннями, положеннями національного права країн-учасниць з цих питань. Удосконалення правового регламентування діяльності Фонду спрямовано на формування узгодженої державами-членами політики та здійснення заходів щодо її реалізації [8].

Важливими напрямками діяльності Фонду є вдосконалення державного управління, забезпечення макроекономічної стабільності та стійкого зростання у країнах-членах через надання консультацій і технічної допомоги, що відображено у відповідних документах і рішеннях [9]. У документах Фонду зауважено й на необхідності урахування провідного досвіду інших установ, зокрема Світового банку.

Організаційна структура МВФ має такі складові [10]:

- Рада керуючих;
- Міжнародний валютно-фінансовий комітет;
- Спільний комітет розвитку МВФ та Світового банку;
- Виконавча рада;
- Незалежний відділ оцінки;
- Директор-розпорядник, якому підпорядковуються структурні підрозділи з питань управління знаннями, пенсійного забезпечення персоналу, бюджету та планування, внутрішнього аудиту, управління ризиками, управління змінами та новаціями;
- Регіональні департаменти;
- Функціональні та спеціалізовані департаменти – опікуються питаннями: комунікацій, фінансів, бюджету, грошово-кредитних систем і ринків капіталу, юридичними, професійного та організаційного розвитку, дослідницькими розробками, статистики, стратегії, політики та аналізу;
- Служби підтримки забезпечують роботу департаментів з корпоративних послуг та управління об'єктами, кадрів, інформаційних технологій, секретаріату.

До головних сфер, де реалізується вплив МВФ на національне середовище країн-членів, належить управління державними ресурсами, що передбачає проведення інституційних реформ у державному секторі, спрямованих на удосконалення діяльності казначейства, центрального банку, державних підприємств тощо, «враховуючи адміністративні процедури (наприклад, контроль витрат, управління бюджетом і збирання доходів)». А також «підтримка розвитку, прозорого та стабільного економічного й нормативного середовища, що сприятиме ефективній діяльності приватного сектору (наприклад, системи цін, режимів обміну та торгівлі, банківських систем тощо»¹) [9, ст. 4].

Зазначене передбачає зосередження уваги Фонду на питаннях інституційних реформ казначейства, процедурах підготовки та затвердження бюджету, податковому адмініструванні, механізмах бухгалтерського обліку та аудиту, операціях центрального банку.

¹ Всі цитати з іншомовних джерел наведено у перекладі авторів статті.

Визначаючи вплив Фонду на світову спільноту, варто врахувати такі його *функції* [9]:

- спостереження за міжнародною валютною системою;
- моніторинг макроекономічної та фінансової політики країн – членів Фонду; здійснення досліджень, аналіз і прогнозування розвитку світової економіки та міжнародних фінансових ринків;
- кредитування країн – членів Фонду, які, відчуваючи валютну кризу або кризу платіжного балансу, згодні вживати погоджені з експертами Фонду заходи для покращення ситуації, що дасть змогу повернути кредитні ресурси МВФ;
- надання технічної допомоги та фінансових послуг.

Фінансові послуги, що надаються Фондом, спрямовані на підвищення потенціалу й передбачають надання та координацію технічної допомоги з питань монетарної політики, валютного та банківського регулювання, фіскальної політики, розробку, широке обговорення й запровадження міжнародних стандартів щодо валютно-обмінних операцій, грошової та фіскальної політики, статистики платіжного балансу.

Світова фінансова криза 2008–2009 рр. вплинула на сприйняття МВФ та світовою спільнотою *основної мети* діяльності Фонду: вона відтоді визначається як діяльність, спрямована на забезпечення стабільності міжнародної валютно-фінансової системи, системи обмінних курсів і міжнародних розрахунків.

У зазначений період розпочалася робота щодо удосконалення Фонду, спрямована на покращенні внутрішньої підзвітності, прозорості, кадрової роботи, заощадженні та посиленні фінансової бази його функціонування. Зміни дали змогу не лише забезпечити перегляд квот та прав голосу країн-членів, збільшити ресурсний потенціал МВФ, реформувати систему управління, кредитні механізми й інструменти, але й посилити змістовність, своєчасність та ефективність впроваджуваних заходів [11, с. 10–15].

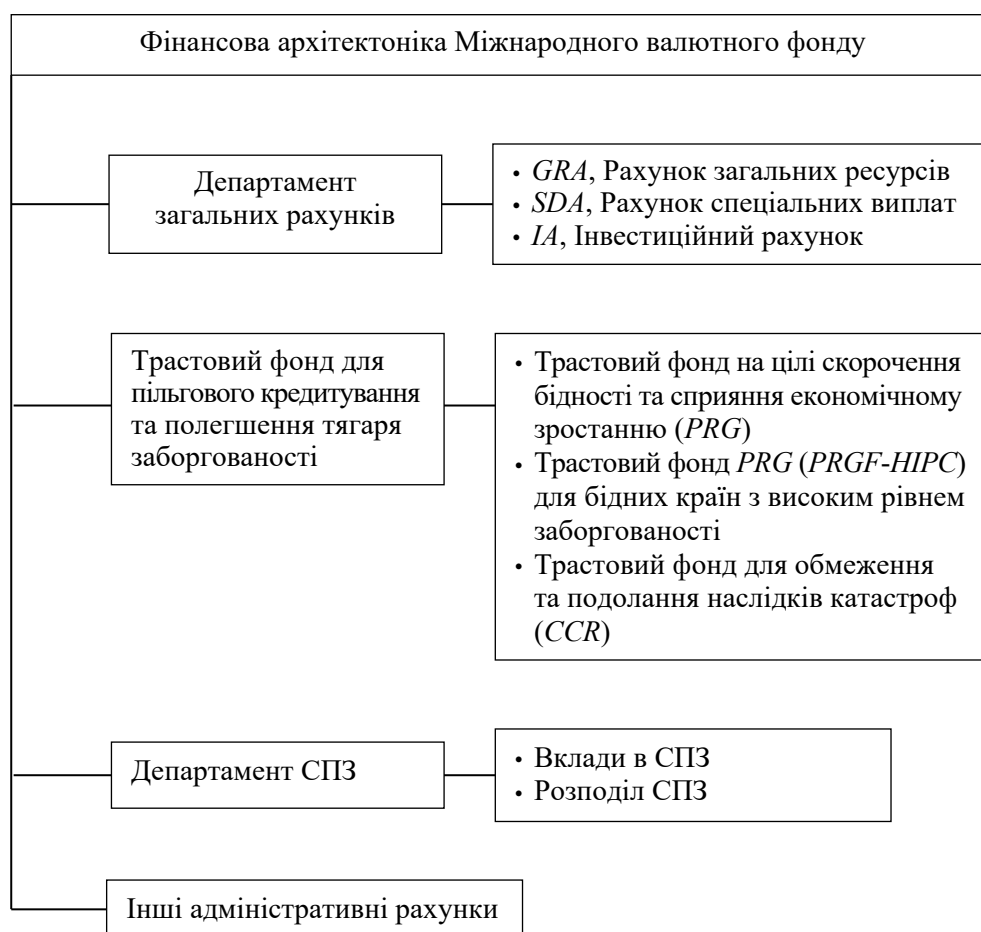
Після уточнення мандату МВФ у 2009 р. передбачено розширення його повноважень стосовно: нагляду за міжнародною монетарною системою; забезпечення стабільності світової фінансової системи та забезпечення здатності боротися з системними кризами та в окремих країнах.

Інституційний розвиток Фонду націлений на удосконалення його діяльності адаптивно до змін світового фінансового середовища [10; 11]. На цьому етапі розвитку МВФ визначає три основні його функції: економічного нагляду, що передбачає формування рекомендацій для досягнення макроекономічної стабільності, прискорення економічного зростання та зменшення бідності; кредитування – надання фінансової допомоги країнам-членам з вирішення проблем платіжного балансу; забезпечення розвитку економічного потенціалу, зокрема завдяки наданню технічної допомоги та навчання [10].

Кризові явища у світовій економіці посилилися пандемією COVID-19, що потребувало розробки та впровадження відповідних надзвичайних заходів з боку Фонду. Серед них: надання додаткових позик, розподіл СПЗ серед країн-членів, допомога країнам з низькими доходами у вирішенні боргових проблем.

МВФ надає технічну допомогу та здійснює фахову підготовку кадрів для підвищення ефективності економічних інститутів країн-членів та збільшення їхнього потенціалу. Зазначене в сукупності передбачає проведення різних заходів, зокрема розробку та реалізацію більш ефективних політик у сфері оподаткування та адміністрування, управління видатками, грошово-кредитної й курсової політики, нагляд і регулювання банківської та фінансової систем, законодавчої бази й економічної статистики.

Фінансова архітектура МВФ (рисунк), що забезпечує досягнення цілей і розв'язання поставлених завдань, складається з чотирьох секторів.

Фінансовий апарат і фонди Міжнародного валютного фонду

Джерело: [8; 12].

Рухом фінансових потоків МВФ керують різні департаменти в межах їх повноважень шляхом проведення відповідних операцій з фінансовими активами, залученими Фондом. Водночас у країнах-членах в уповноважених на це інституціях (в Україні це Національний банк України) відкриваються спеціальні рахунки МВФ, через які проводяться операції з придбання та викупу валют, виплат внесків за підписками, погашення позик, здійснення адміністративних розрахунків тощо.

Джерелами формування фондів фінансових ресурсів МВФ є:

власні ресурси – внески країн-членів у вигляді обігових коштів відповідно до встановленої квоти², обсяг якої визначається місцем країни у світовій економіці та міжнародній торгівлі;

ресурси, залучені на міжнародних ринках капіталів шляхом випуску довірчими фондами цінних паперів;

позики МВФ за двосторонніми договорами з країнами-членами та міжнародними організаціями.

Фінансова складова діяльності МВФ передусім базується на випуску міжнародних резервних активів (СПЗ). За весь період застосування їхня роль значно посилилася, враховуючи вплив Фонду на світові фінанси: вони можуть доповнювати офіційні резерви країн – членів МВФ; країни-члени можуть їх добровільно обмінювати на інші валюти між собою.

СПЗ використовується як розрахункова одиниця для МВФ, а процентна ставка по СПЗ забезпечує основу для розрахунку процентних зборів за регулярним фінансуванням МВФ і процентної ставки, що виплачується членам, що є кредиторами МВФ. Вартість СПЗ визначається як сума показників окремих валют. З 01.10.2016 р. кошик валют для визначення вартості СПЗ закріплено в таких пропорціях: долар США – 0.58252; євро – 0.38671; китайський юань – 1.0174; японська ієна – 11.900; фунт стерлінгів – 0.085946 [11, П.О-1].

Країни – члени МВФ у разі потреби в іноземній валюті можуть здійснювати її купівлю, запозичення або обмін СПЗ на еквівалентну кількість національної валюти, що зараховується на рахунок МВФ

² Квота країни-члена відображає його положення у світовій економіці, визначає його максимальне фінансове зобов'язання у МВФ та його право голосу в організації, а також впливає на обсяги фінансування з боку МВФ (держава-член може запозичувати до 200 % своєї квоти щорічно та до 600 % нарастальним підсумком, у виняткових випадках обсяги можуть бути збільшені). Під час визначення квоти враховують групу економічних факторів, зокрема показники ВВП; обсяг операцій за поточними статтями платіжного балансу; мінливість обсягів поточних зовнішніх надходжень; офіційні золото-валютні резерви. Тож квоти країн-членів розподіляються нерівномірно. МВФ періодично переглядає квоти. Так, 14-й перегляд 2010 р. передбачав їх збільшення понад удвічі – до 477 млрд СПЗ (приблизно 661 млрд дол. США). Надалі у 2020 р. відбувся 15-й перегляд, але збільшення квот не передбачалося. Проведені заходи дали змогу МВФ сформувати фінансовий потенціал завдяки загальній сумі квот обсягом 477 млрд СПЗ (687 млрд дол. США) та сукупний обсяг позикових коштів розміром 492 млрд СПЗ (708 млрд дол. США) [8].

у центральному банку країни. Через те, що валютні кредити можуть надаватися під заставу неконвертованих національних валют, останні залишаються у Фонді до викупу їх емітентами.

Використання Рахунку загальних ресурсів Фонду дає йому змогу формувати операційний дохід завдяки базовим і додатковим зборам, надходженням відсотків за його авуарами, а також шляхом комісійних зборів під час придбання коштів звичайного рахунку, послуги тощо. Операційні витрати включають винагороди за компенсаційними позиціями, виплатами відсотків за непогашеними позиками і кредитами, відрахуваннями на виплати винагород за резервним траншем та інших адміністративних витрат. Чистий операційний дохід використовується для покриття адміністративних витрат Фонду. Збільшення ресурсів Рахунку загальних ресурсів МВФ відбувається завдяки зростанню квот, нерозподіленому доходу та накопиченню страхових резервів, що, своєю чергою, спрямоване на захист активів Фонду від знецінення, потенційних втрат за простроченими зобов'язаннями, на забезпечення надійного фінансового управління установою, а також на формування додаткової ліквідності тощо [13, с. 30–32].

Позики МВФ за двосторонніми договорами з країнами-членами та міжнародними організаціями стали новим джерелом формування ресурсів МВФ завдяки використанню механізмів кредитування Фонду країнами-членами та міжнародними організаціями, що визначені «Новими механізмами про запозичення» (*New Arrangements to Borrow – NAB*) та які можуть бути застосовані в разі недостатності ресурсів від квот. Виконавча Рада МВФ внесла доповнення, що передбачили їхнє подвоєння у 2021–2025 рр. до 365 млрд СПЗ (526 млрд дол. США) [14].

Важливим інструментом формування фінансових ресурсів Фонду стало також фінансування, отримане від країн-членів за двосторонніми домовленостями про позики, «*bilateral borrowing agreements*» (*BBA*s). За результатами домовленостей 2020 р., протягом 2021–2023 рр. 40 кредиторів зобов'язались надати Фонду кредит майже на 135 млрд СПЗ, у випадку скорочення інших доступних джерел фінансування [10, с. 59].

Використання різних джерел формування фінансових ресурсів МВФ дає змогу акумулювати необхідні кошти на Рахунку загальних ресурсів й спеціальних рахунках та в цільових трастових фондах. Окрім надходжень за підписними квотами, які країни-члени сплачують до МВФ, а також платежів за кредитними угодами, МВФ за потреби може застосовувати кошти інших офіційних організацій і резерви у вигляді золотого запасу.

МВФ є одним з найбільших власників золота у світі. За звітними даними, станом на 31 липня 2021 р. *золоті запаси (авуари) МВФ*

становлять 115.6 млрд СПЗ [15, с. 4]. Фонд сформував поточні золоті авуари через те, що:

- на етапі його створення дозволялося 25 % початкових внесків у рахунок квоти й подальші збільшення квот виплачувати золотом;
- виплати відсотків за використання кредитів МВФ державами-членами на початковому етапі зазвичай здійснювалися золотом;
- країна-член, що бажала придбати валюту іншої держави-члена, могла отримати її шляхом продажу золота МВФ, що використано під час продажу золота МВФ Південною Африкою у 1970–1971 рр.;
- країни-члени могли також використовувати золото для погашення раніше наданих їм кредитів МВФ [13, с. 108–124].

Згідно з правовими документами організації золоті запаси МВФ розміщуються в депозитарних установах США, Великобританії, Франції та Індії [16, II.F-1]. Відповідно до Другої поправки до Статей угоди з 1978 р. золото відображається на балансі та в річній звітності як актив, що не використовується Фондом у звичайних операціях, але він може приймати золото від країн-членів як плату за операціями. Утім відповідно до рішення Виконавчої ради Фонд може продавати золото за ринковими цінами та «повертати» його вкладникам пропорційно до їхньої квоти та в обмін на їхню валюту за «історичною ціною» (35 СПЗ за унцію чистого золота) [13, с. 111–118].

Відповідно до нової моделі формування доходів Фонду, що застосовується з 2008 р., прибуток від обмеженого продажу золота використовується для створення забезпечувального фонду та збільшення потенціалу МВФ для пільгового кредитування країн з низькими доходами, які відповідають критеріям отримання такої допомоги. Виконавча рада Фонду 18 вересня 2009 р. затвердила продаж золота обсягом у 403.3 метричної тонни (12.97 млн унцій), що тоді становило одну восьму всіх золотих авуарів Фонду. Це збільшило фінансовий потенціал МВФ на довгостроковий період. За даними МВФ, загальна сума надходжень після продажу золота становила 9.5 млрд СПЗ (приблизно 14.4 млрд дол. США), з яких 6.85 млрд СПЗ – прибуток порівняно з балансовою вартістю золота, водночас 4.4 млрд СПЗ з цієї суми використано для створення забезпечувального фонду. Однак, як передбачалося новою моделлю доходу, не менше ніж 90 % цієї суми спрямовано на фінансування Трастового фонду на цілі скорочення бідності та сприяння економічному зростанню (*PRG*) та гарантування потенціалу щорічного кредитування його коштом в обсязі майже 1.25 млрд СПЗ на постійній основі [17].

Фінансовий рік МВФ починається 1 травня та завершується 30 квітня наступного року [16, II.J-9]. Річний адміністративний бюджет Фонду – це документ, що затверджується Виконавчою радою за поданням директора-розпорядника щороку не пізніше ніж 1 квітня.

Річний адміністративний бюджет відображає прогноз доходів Фонду та його витрат на власну діяльність і відшкодування видатків Рахунку загальних ресурсів на управління Спеціальним страховим рахунком, департаментом СПЗ та рахунками Фонду. Річний звіт подається директором-розпорядником на розгляд Виконавчої ради щорічно не пізніше за 31 травня [16, П.Ж-4, П.Ж-5].

Виконання завдань та функцій МВФ базується на його фінансовому потенціалі та передбачає щорічне формування фінансових звітів та проведення аудиту щодо результативності використання його фінансових ресурсів. Аналіз звітних документів Фонду дав змогу зробити певні висновки щодо руху фінансових потоків (табл. 1).

Таблиця 1

Показники діяльності МВФ за 2019–2020 фінансові роки, млн СПЗ

Показники	Станом на:	
	30.04.2020	30.04.2021
<i>Активи</i>		
Використовувані валюти	320618	297217
Інші валюти	67633	71651
Несплачена сума кредиту	73575	89788
Разом валют	461826	458656
Вклади/авуари СПЗ	21204	22203
Інвестиції	22528	23032
Золотий запас *	3167	3167
Основні засоби та нематеріальні активи	557	555
Інші активи	748	706
Усього активів	510030	508319
<i>Зобов'язання</i>		
Спеціальний страховий рахунок	1066	1066
Кредити та позики	8903	5138
Підписки на участь у капіталі відповідно до квоти	475724	475808
Чисті зобов'язання за пенсійними планами	3008	205
Інші зобов'язання	800	761
Усього зобов'язань	489501	482978
Резерви Рахунку загальних ресурсів (GRA)	19321	23350
Нерозподілений прибуток від Інвестиційного рахунку	1208	1991
Ресурси Рахунку спеціальних виплат (SDA)	–	–
Усього зобов'язань, резервів, нерозподіленого прибутку та ресурсів	510030	508319

* вартість за «історичною ціною».

Джерело: [18, с.7].

Наведені у *табл. 1* дані засвідчили, що за два останні роки відбувається активізація ролі Фонду в діяльності країн-членів, що вплинуло на зростання показника обсягів інших валют у його активах на 5.94 % та зростання несплаченої суми кредиту Фонду на 16 213 млн СПЗ, тобто на 22.04 %. Варто звернути увагу на скорочення в активах Фонду показника використовуваних валют, які можуть вільно функціонують на ринку торгівлі СПЗ, на 23 401 млн СПЗ, або на 7.3 %.

Позитивним є зростання вкладів у СПЗ на 999 млн СПЗ, або на 4.71 %. Про покращання результативних показників його діяльності свідчать зростання інвестицій на 504 млн СПЗ (2.24 %), резервів Рахунку загальних ресурсів (*GRA*) на 4029 млн СПЗ (20.85 %), нерозподіленого прибутку від Інвестиційного рахунку на 783 млн СПЗ (64.82 %).

Важливим для аналізу фінансової діяльності МВФ є узагальнення результатів фінансової діяльності в частині аналізу його прибутків та збитків (*табл. 2*).

Таблиця 2

Звітні показники прибутків та збитків за фінансові роки, що закінчились 30 квітня 2021 та 2020 рр., млн СПЗ

Показники	Станом на:	
	30.04.2020	30.04.2021
<i>Операційний дохід</i>		
Базові збори	1177	932
Додаткові збори	752	931
Інші зміни та комісії	465	185
Проценти закладами в СПЗ	170	17
Чистий прибуток від інвестицій	431	869
Загальний операційний дохід	2995	2934
<i>Операційні витрати</i>		
Винагорода позицій учасників за резервним траншем	546	72
Витрати на сплату процентів за кредитами та позиками	90	6
Адміністративні витрати	916	1199
Усього операційних витрат	1552	1277
Чистий операційний дохід	1443	1657
Перекази на Рахунок спеціальних виплат (<i>SDA</i>)	9	–
Внески з Рахунку спеціальних виплат до Трастового фонду PRG	(19)	–
Чистий дохід	1433	1657
Загальна сума доходу Департаменту загальних рахунків, у тому числі:		
Загальна сума доходу Рахунку загальних ресурсів (<i>GRA</i>)	1011	788
Загальна сума доходу Інвестиційного рахунку (<i>IA</i>)	431	869
Загальна сума доходу/(збитку) Рахунку спеціальних виплат (<i>SDA</i>)	(9)	–
Чистий дохід	1433	1657

Джерело: [18, с. 8].

Наведені у *табл. 2* дані свідчать про зменшення загального операційного доходу на 61 млн СПЗ, що становить 2.04 % показника попереднього року. На скорочення загального операційного доходу у 2020 ф. р. вплинуло скорочення надходжень від основних нарахувань на 245 млн СПЗ (що становить 7.53 % структурних змін), від інших платежів і зборів на 280 млн СПЗ (відповідно – 9.22 %) та відсотків за вкладками в СПЗ Фонду на 153 млн СПЗ (що становить 5.1 % структурних змін цього показника). Позитивну динаміку на показник загального операційного доходу мали зростання чистого прибутку від інвестицій на 438 млн СПЗ та додаткових зборів Фонду на 179 млн СПЗ.

У 2020 ф. р. проти 2019 ф. р. відбулося скорочення винагород за виплатами учасникам за резервними траншами на 474 млн СПЗ та на сплату процентів за кредитами та позиками на 84 млн СПЗ. До того ж зафіксовано зростання операційних адміністративних витрат на 283 млн СПЗ, частка яких в операційних витратах Фонду за 2020 р. становила 93.89 %.

Важливу роль у формуванні чистого прибутку МВФ у 2020 ф. р. відіграло зростання загального доходу Інвестиційного рахунку (*IA*) на 258 млн СПЗ, що дало змогу перекрити скорочення загального доходу Рахунку загальних ресурсів (*GRA*) на 223 млн СПЗ та його відсутність по Рахунку спеціальних виплат (*SDA*). Це сприяло зростанню загального показника чистого прибутку МВФ за 2020 р. на 224 млн СПЗ, або 115.65 % проти 2019 ф. р.

Фінансова складова діяльності МВФ передбачає як виділення фінансових ресурсів Фонду для реалізації його цілей та завдань, так і отримання ресурсів від країн-членів і міжнародних організацій для посилення кредитного потенціалу та підтримки квот. Упродовж 2008–2021 рр. кредитний потенціал Фонду збільшився у 4.25 раза. Ресурси Фонду станом на 16.04.2021 р. становлять близько 973 млрд СПЗ та мають змогу надавати кредитів на суму близько 707 млрд СПЗ (близько 1 трлн дол. США), що надзвичайно важливо за зростання попиту на ресурси для боротьби з кризовими процесами через пандемію *COVID-19* [19].

Значну роль у зростанні фінансових активів МВФ відіграють кредитні угоди в рамках «Нових механізмів запозичення» (*New Arrangements to Borrow, NAB*). Такий підхід сформував механізм фінансування на багатосторонній основі, що періодично переглядається в контексті продовження термінів (оскільки охоплює п'ятирічний період) та обсягів запозичення. Його загальні обсяги у 2017–2020 рр. становили до 182 млрд СПЗ (249 млрд дол. США) [20], але за рішенням Виконавчої ради в січні 2020 р. затверджено застосування *NAB* протягом 2021–2025 рр. з подвоєнням його ресурсів до 365 млрд СПЗ [21]. За даними Фонду 38 учасників уже внесли коштів на суму 361 млрд СПЗ (521 млрд дол. США) [19].

Важливу роль у формуванні фондів фінансових ресурсів МВФ відіграють Двосторонні домовленості про позику (*Bilateral Borrowing Agreements, BBAs*). Завершення терміну дії попередніх домовленостей і запровадження нових *BBAs* 2020 на трирічний період дало змогу залучити ресурси від 42 кредиторів [19] обсягом 138 млрд СПЗ (195 млрд дол. США) [22]. Попри те, що кількість учасників кредитних відносин за новими двосторонніми домовленостями зростає, загальна сума сформованих зобов'язань значно скоротилася (табл. 3).

Таблиця 3

Показники фінансово-кредитного потенціалу МВФ у 2020–2021 рр., млрд СПЗ

Показники	2020	2021
Загальні ресурси, разом	977	973
Квота	477	477
Нові механізми запозичення, <i>NAB</i>	182	361
Двосторонні домовленості про позику, <i>BBAs</i>	318	135
Кредитний потенціал	715	707
Квота	320	316
Нові механізми запозичення, <i>NAB</i>	143	285
Двосторонні домовленості про позику, <i>BBAs</i>	252	106

Джерело: складено авторами за [19].

Наведені у табл. 3 дані свідчать, що скорочення обсягів загальних ресурсів Фонду у 2021 р. проти 2020 р. на 4 млрд СПЗ відбулося через скорочення потенціалу Двосторонніх домовленостей про позику (*BBA* 2020) на 183 млрд СПЗ. Це негативно вплинуло на його кредитний потенціал та призвело до скорочення останнього за цим показником на 146 млрд СПЗ.

Позитивний вплив на фінансово-кредитний потенціал Фонду мали Нові механізми запозичення, *NAB* 2020. Їхнє застосування дало змогу збільшити надходження до Рахунку загальних ресурсів на 179 млрд СПЗ, що визначило зростання цього показника на 98.35 %, та частини кредитного потенціалу – на 142 млрд СПЗ, відповідно на 99.3 %.

Сформований фінансово-кредитний потенціал МВФ активізував його діяльність, а оновлений мандат у 2012 р. дав можливість її розширити для забезпечення стабільності світової фінансової системи, моніторингу економічної та фінансової політики країн-учасниць для упередження та подолання ризиків і загроз. Фінансування відбувається із застосуванням механізмів звичайного (не пільгового) і пільгового кредитування, регулярного, концесійного та спеціального механізмів фінансування. Відповідно до використовуваних механізмів ресурси виділяються з різних рахунків. Операції з регулярного й пільгового кредитування включають надання фінансування країнам-членам у рамках «домовленостей» з МВФ, що передбачають застосування кредитних ліній.

З Рахунку загальних ресурсів (*GRA*) на не пільгових, безконцесійних засадах кошти можуть бути надані країнам – членам Фонду для подолання проблем з платіжним балансом за угодою про фінансування чи у формі прямого фінансування. Регулярне кредитування МВФ фінансується з повністю сплаченого капіталу країн-членів відповідно до їхніх квот. Згідно з чинними станом на 30.04.2021 р. 18 угодами щодо Рахунку загальних ресурсів (*GRA*) загальний обсяг чотирьох поточних операцій – 108873 млн СПЗ. Найбільшу частку зобов'язань перед Фондом сформовано за операціями за «Гнучкою кредитною лінією» (*FCL*) – 75.57 % і становило 82282 млн СПЗ та за «Механізмом розширеного кредитування» (*EFF*) – 15.42 % (16787 млн СПЗ). Решта припадала на угоди *stand-by* (*SBA*) – 7.28 % та 1.73 % – на «Превентивну кредитну лінію» (*PLL*) [15, с. 6].

З 2009 р. з *GRA* здійснюється кредитування за механізмом *FCL*. Він використовується для країн з високим рівнем економічного розвитку як превентивний інструмент без попередніх умов. Термін дії до двох років, а обсяги визначаються відповідно до потреб країни у фінансуванні. Кошти надходять одноразово, не застосовуються ліміти доступу та надання, не формуються домовленості щодо реалізації погодженої економічної політики. Процес кредитування передбачає щорічну перевірку відповідності критеріям дворічних домовленостей.

Операції за «Механізмом розширеного кредитування» (*Extended Fund Facility, EFF*) забезпечують отримання пільгового фінансування країнами з низьким рівнем доходу, повільним зростанням і проблемами з платіжним балансом. Він передбачає тривале кредитування та значні обсяги фінансування з прив'язкою до квот. Використовується для кредитування за порушення сальдо платіжного балансу внаслідок структурних змін у виробництві, торгівлі чи цінах. Термін кредитування 3–4 роки з термінами погашення 4.5–10 років.

Країни з ринковою та розвинутою економікою за фінансових ускладнень можуть отримати допомогу для вирішення короткострокових чи потенційних проблем з платіжним балансом шляхом укладання угод *SBA*. Вони гарантують у межах визначеної суми та впродовж терміну угоди отримання іноземної валюти в обмін на національну за відкритою кредитною лінією. З 2008 р. терміни збільшено з 18 до 36 місяців та запроваджено кількісні критерії ефективності програми, передбачено структурні заходи її реалізації, регулярні перегляди програми, гнучкість фінансування. Програма *stand-by* передбачає повернення коштів через три з половиною роки після одержання, а погасити зобов'язання в повному обсязі необхідно через п'ять років [8].

Ресурси за механізмом *PLL* надаються економічно розвиненим країнам за наявності поміркованої вразливості. Тривалість фінансування може бути в межах шести місяців для вирішення фактичних або потенційних короткострокових потреб платіжного балансу та для усунення їх вразливостей – до двох років, але обсяги визначаються за термінами кредитування та встановленою межею до квоти країни – члена МВФ.

Використання кредитних ресурсів Фонду потребує забезпечення своєчасності та повноти виплат за зобов'язаннями, реалізації визначених цілей і завдань як індикаторів виконання умов кредитування. Моніторинг виконання умов і домовленостей з МВФ формує певний тиск на країну-позичальника, оскільки використання кредиту не за призначенням або невиконання взятих зобов'язань може призвести до обмеження в кредитуванні чи до відмови в наданні подальшого траншу, сплати комісійних за невикористання зарезервованих коштів тощо. За даними Фонду, країни-члени мають прострочену заборгованість перед МВФ терміном понад шість місяців. Це заборгованість Судану, яка відображається в документах Фонду з 1997 р., і на 31.05.2021 р. становила 964.48 млн СПЗ [10, с. 56].

Через зростаючі потреби у фінансуванні в умовах формування внутрішніх і зовнішніх ризиків, загроз та загальносвітових дисбалансів, країни активно використовують кредитний потенціал МВФ. До першої трійки найбільших позичальників Фонду віднесено й Україну (табл. 4).

Таблиця 4

ТОП-5 позичальників кредитів Рахунку загальних ресурсів (GRA) МВФ станом на 31.07.2021 р.

Країна	Сума кредиту, млн СПЗ	% до квоти країни
1. Аргентина	31914	1001
2. Єгипет	14233	699
3. Україна	7141	355
4. Пакистан	5176	255
5. Еквадор	4354	624
Інші	28544	—
Разом	91362	—

Джерело: [15, с. 7].

Заборгованість перед МВФ, яку до 2025 р. має обслуговувати та погашати наша країна, сформувалася через запозичення за Механізмом розширеного кредитування (EFF) 2015 р. та двох позик за угодами *stand-by* (SBA) 2018 та 2020 рр. [23]. Частка заборгованості України становить 7.82 % [15, с. 15] загальної суми заборгованості за Рахунком загальних ресурсів Фонду. Це свідчить як про складнощі, викликані комплексом внутрішніх і зовнішніх чинників та потребують прискореного вирішення, так і про необхідність підвищення результативності й ефективності використання запозичених ресурсів, оскільки частка боргу України перед МВФ становить 13.77 % [24] державного та гарантованого боргу країни, а також відповідає 22.48 % [25] ВВП.

Країни світу, що віднесено до країн – членів Фонду з низькими доходами, можуть отримати пільгове фінансування як концесійну підтримку за нульовою процентною ставкою з Трастового фонду на цілі скорочення бідності та сприяння економічному зростанню (*Poverty*

Reduction and Growth Trust, PRGT) і Трастового фонду для обмеження та подолання наслідків катастроф (*The Catastrophe Containment and Relief Trust*).

Через масштабну фінансово-економічну кризу у світі завдяки поширенню *COVID-19* і внаслідок загальної економічної невизначеності щодо тривалості й інтенсивності наслідків пандемії МВФ змінив підходи до тривалості програм з країнами та запропонував варіант продовження співпраці з Україною за коротшою програмою кредитування *SBA*.

Для протидії коронакризі та для покриття частини боргових зобов'язань найбідніших країн перед МВФ Виконавча рада Фонду затвердила рішення щодо скорочення боргового навантаження 25 країн-членів відповідно до перегляду рішення щодо використання ресурсів Трастового фонду для обмеження та подолання наслідків катастроф шляхом надання їм грантів.

Міжнародні фінансові інституції, як-от Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку, Світова організація охорони здоров'я, Світова організація торгівлі створили спільний майданчик для протидії пандемії *COVID-19* та об'єднали свої зусилля щодо формування спільних підходів, забезпечення фінансування поставок вакцин проти *COVID-19*, підтримки країн з низьким і середнім рівнем доходів.

Російська агресія проти українського народу, що розпочалася 24.02.2022 р., спровокувала гуманітарну, економічну, екологічну, безпекову та інші регіональні та світові кризи, що негативно позначиться на подальшому розвитку усього людства. Підтримка Міжнародного валютного фонду, Групи Світового банку щодо надання додаткової фінансової допомоги Україні для підтримки бюджету, платіжного балансу, систем охорони здоров'я та освіти відіграє важливу роль для фінансування й пом'якшення негативних наслідків війни, сприятиме швидкому залученню до фінансової підтримки інших партнерів. МВФ як провідна світова фінансова інституція адаптує свою діяльність до змін глобального середовища, що в сучасних умовах дозволяє їй поєднувати зусилля провідних міжнародних фінансово-кредитних інституцій, таких як Група Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк та інших, для формування мультидонорських фондів, узгоджених заходів і програм підтримки України та її країн-сусідів шляхом надання надзвичайної фінансової допомоги для протидії кризам, викликаним російською агресією.

Висновки. У ході дослідження засвідчено розвиток інституційної архітектури Міжнародного валютного фонду через застосування адаптивних підходів і механізмів у його діяльності відповідно до трансформаційних змін глобального фінансового середовища. Інституційний розвиток МВФ передбачає забезпечення стабільності світової фінансової системи шляхом задоволення потреб світової спільноти у додаткових фінансових ресурсах для подолання внутрішніх і зовнішніх дисбалансів, ризиків і загроз. Удосконалення управління

фінансами МВФ відображає процеси, що передбачають як посилення його фінансово-кредитного потенціалу завдяки зростанню квот країн-членів, використанню золотих авуарів Фонду, запозиченню ресурсів за двосторонніми угодами в рамках застосування інструментів *NAB* та *BBA*s, так і оптимізацію витрат, підвищення результативності його діяльності. За умов стрімкого нарощування світового боргу важливу роль має розроблення нових підходів для удосконалення та диверсифікації застосовуваного фінансово-кредитного інструментарію, спрямованих на підвищення ефективності та результативності використання кредитних механізмів, скорочення заборгованості перед МВФ країн-членів. Важливим є посилення співпраці МВФ та міжнародних фінансово-кредитних інституцій для протидії кризам, викликаним *COVID-19* та російською агресією в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Stiglitz J. (2018). *Globalization and Its Discontents Revisited: Anti-Globalization in the Era of Trump*. New York: W. W. Norton & Company. 472 p.
2. Богдан Т. П., Шаров О. М., Сльозко О. О. та ін. Вплив глобальних фінансів на валютно-фінансову систему України: монографія. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2017. 355 с.
3. Колосова В. П. Фінанси міжнародних інституцій в Україні: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 504 с.
4. Мазаракі А. А., Мельник Т. М., Юхименко В. В., Костюченко В. М. та ін. Економічний суверенітет України: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 700 с.
5. Radieva, M. (2018). Institutional modernization of the global economy. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 4, No. 5, 2018. P. 283-290.
6. Кучер Г. В. Державні фінансові ресурси: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
7. Chugunov I., Pasichnyi M., Koroviy V., Kaneva T., Nikitishin A. Fiscal and Monetary Policy of Economic Development. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. № 10 (1), P. 42-52.
8. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/About>.
9. Selected Decisions and Selected Documents of the IMF, Forty-First Issue. Last Update: July 31, 2020. Article IV: The Role of the Fund in Governance Issues – Guidance Note EBS/97/125. July 2. 1997. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Selected-Decisions/description?decision=EBS/97/125>.
10. IMF Annual Report 2021 // <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2021/eng/>
11. IMF Annual Report. 2009. www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2009/eng (англ)
12. IMF Financial Operations. 2018. <https://www.elibrary.imf.org/view/books/071/24764-9781484330876-en/24764-9781484330876-en-book.xml>.
13. Financial Organization and Operations of the IMF. Treasurer's Department IMF. Washington, D.C. 1998. URL: <https://www.elibrary.imf.org/view/books/054/02389-9781557757593-en/02389-9781557757593-en-book.xml>.
14. New Arrangements to Borrow – Proposed Renewal of and Modifications to the NAB Decision URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2016/12/31/New-Arrangements-to-Borrow-Proposed-Renewal-of-and-Modifications-to-the-NAB-Decision-PP5074>.
15. Quarterly Report on IMF Finances. For the Quarter Ended July 31, 2021. URL: [https://www.imf.org/redirect/?URL=\\$V&404](https://www.imf.org/redirect/?URL=$V&404) <https://www.imf.org/finstmtquarterly>.

16. By-Laws, Rules And Regulations. 65th Issue. November 2019. 63 p. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bl/pdf/by-laws.pdf>.
17. The IMF's strictly limited gold sales (2009–10) URL: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/14/42/Gold-in-the-IMF>.
18. IMF. Financial Statements. For the Financial Years Ended April 30, 2021, and 2020. URL: [https://www.imf.org/redirect/?URL=\\$V&404](https://www.imf.org/redirect/?URL=$V&404) <https://www.imf.org/finstmtannual>.
19. Where the IMF Gets Its Money // <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Where-the-IMF-Gets-Its-Money>.
20. Form of Registered NAB Note. Electronic Access. PDF file. P.51-52 // <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2020/02/13/Proposed-Decisions-to-Modify-the-New-Arrangements-to-Borrow-and-to-Extend-the-Deadline-for-a-49048>.
21. Proposed Decisions to Modify the New Arrangements to Borrow and to Extend the Deadline for a Review of the Borrowing Guidelines <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2020/02/13/Proposed-Decisions-to-Modify-the-New-Arrangements-to-Borrow-and-to-Extend-the-Deadline-for-a-49048>.
22. IMF Concludes Steps to Maintain its Lending Capacity // <https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/01/08/pr214-imf-concludes-steps-to-maintain-its-lending-capacity>.
23. Ukraine: Financial Position in the Fund as of November 30, 2021 // <https://www.imf.org/external/np/fin/tad/exfin2.aspx?memberKey1=993&date1key=2099-12-31>.
24. Державний та гарантований державою борг України станом на 30.09.2021р.// <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>.
25. Валовий внутрішній продукт України. III квартал 2021р. // <http://www.ukrstat.gov.ua>.

REFERENCES

1. Stiglitz, J. (2018). *Globalization and Its Discontents Revisited: Anti-Globalization in the Era of Trump*. New York: W. W. Norton&Company [in English].
2. Bogdan, T. P., Sharov, O. M., Sl'ozko, O. O. (et al.) (2017). *Vplyv global'nyh finansiv na valjutno-finansovu systemu Ukrainy: monografija*. NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prognozuv. NAN Ukrainy» [The impact of global finance on the monetary and financial system of Ukraine: a monograph. NAS of Ukraine, SI «Inst. of Economics and prediction of NAS of Ukraine»]. Kyi'v [in Ukrainian].
3. Kolosova, V. P. (2016). *Finansy mizhnarodnyh instytutcij v Ukraini: monografija* [Finance of international institutions in Ukraine: monograph]. Kyi'v: Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t [in Ukrainian].
4. Mazaraki, A. A., Mel'nyk, T. M., Juhymenko, V. V., & Kostjuchenko, V. M. (et al.) (2015). *Ekonomichnyj suverenitet Ukrainy: monografija* [Economic sovereignty of Ukraine: monograph]. Kyi'v: Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t [in Ukrainian].
5. Radieva, M. (2018). Institutional modernization of the global economy. *Baltic Journal of Economic Studies*, (Vol. 4), 5 [in English].
6. Kucher, G. V. (2018). *Derzhavni finansovi resursy: monografija* [Public financial resources: monograph]. Kyi'v: Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t. [in Ukrainian].
7. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T., & Nikitishin, A. (2021). Fiscal and Monetary Policy of Economic Development. *European Journal of Sustainable Development*, 10 (1), 42-52 [in English].
8. International Monetary Fund. Retrieved from <https://www.imf.org/en/About> [in English].
9. Selected Decisions and Selected Documents of the IMF, Forty-First Issue. Last Update: July 31, 2020. Article IV: The Role of the Fund in Governance Issues – Guidance Note EBS/97/125. July 2. (1997). Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/Selected-Decisions/description?decision=EBS/97/125> [in English].

10. IMF Annual Report (2021). Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2021/eng> [in English].
11. IMF Annual Report. (2009). Retrieved from www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2009/eng [in English].
12. IMF Financial Operations. (2018). Retrieved from <https://www.elibrary.imf.org/view/books/071/24764-9781484330876-en/24764-9781484330876-en-book.xml> [in English].
13. Financial Organization and Operations of the IMF. (1998). Treasurer's Department IMF. Washington, D.C. Retrieved from <https://www.elibrary.imf.org/view/books/054/02389-9781557757593-en/02389-9781557757593-en-book.xml> [in English].
14. New Arrangements to Borrow – Proposed Renewal of and Modifications to the NAB Decision. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2016/12/31/New-Arrangements-to-Borrow-Proposed-Renewal-of-and-Modifications-to-the-NAB-Decision-PP5074> [in English].
15. Quarterly Report on IMF Finances. For the Quarter Ended July 31, 2021. Retrieved from [https://www.imf.org/redirect/?URL=\\$V&404](https://www.imf.org/redirect/?URL=$V&404) <https://www.imf.org/finstmtquarterly> [in English].
16. By-Laws. (2019). Rules And Regulations. 65th Issue. November. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bl/pdf/by-laws.pdf> [in English].
17. The IMF's strictly limited gold sales (2009–10). Retrieved from <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/14/42/Gold-in-the-IMF> [in English].
18. IMF. Financial Statements. For the Financial Years Ended April 30, 2021, and 2020. Retrieved from [https://www.imf.org/redirect/?URL=\\$V&404](https://www.imf.org/redirect/?URL=$V&404) <https://www.imf.org/finstmtannual> [in English].
19. Where the IMF Gets Its Money. Retrieved from <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Where-the-IMF-Gets-Its-Money> [in English].
20. Form of Registered NAB Note. Electronic Access. PDF file. (pp. 51-52). Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2020/02/13/Proposed-Decisions-to-Modify-the-New-Arrangements-to-Borrow-and-to-Extend-the-Deadline-for-a-49048> [in English].
21. Proposed Decisions to Modify the New Arrangements to Borrow and to Extend the Deadline for a Review of the Borrowing Guidelines. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2020/02/13/Proposed-Decisions-to-Modify-the-New-Arrangements-to-Borrow-and-to-Extend-the-Deadline-for-a-49048> [in English].
22. IMF Concludes Steps to Maintain its Lending Capacity. Retrieved from <https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/01/08/pr214-imf-concludes-steps-to-maintain-its-lending-capacity> [in English].
23. Ukraine: Financial Position in the Fund as of November 30, 2021. Retrieved from <https://www.imf.org/external/np/fin/tad/exfin2.aspx?memberKey1=993&date1key=2099-12-31> [in English].
24. Derzhavnyj ta garantovanyj derzhavoju borg Ukrai'ny stanom na 30.09.2021 r. [State and state-guaranteed debt of Ukraine as of September 30, 2021]. Retrieved from <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> [in Ukrainian].
25. Valovyj vnutrishnij produkt Ukrai'ny. III kvartal 2021r. [Gross domestic product of Ukraine. III quarter of 2021]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

*Надійшла до редакції 14.11.2021.
Доопрацьована стаття 29.03.2022.
Прийнято до друку 07.04.2022.
Опубліковано онлайн 22.04.2022.*

Stanišić N., Janković N. Exchange rates and purchasing power parity: the case of Central European. *Zovnišnja trgovlja: ekonomika, finansy, pravo*. 2022. № 2. S. 96-106. Serija. Ekonomichni nauky. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)08](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)08)

UDC 336.74:339.722(4)=111

STANIŠIĆ Nenad,
Dr, Professor
University of Kragujevac, Serbia
Lyceum of the Principality of Serbia, 3,
Kragujevac, 34000, Serbia
ORCID: 0000-0002-7070-4826
nstanisic@kg.ac.rs

DOI: 10.31617/zt.knute.2022(121)08

СТАНІШИЧ Ненад,
к. е. н., професор
Крагуевацький університет, Сербія
вул. Лицей князівства Сербського 3 Крагуевац,
34000, Сербія
ORCID: 0000-0002-7070-4826
nstanisic@kg.ac.rs

JANKOVIĆ Nenad,
Dr, Professor
University of Kragujevac, Serbia
Lyceum of the Principality of Serbia 3,
Kragujevac, 34000, Serbia
ORCID: 0000-0001-6881-0067
njankovic@kg.ac.rs

ЯНКОВИЧ Ненад
к. е. н., професор
Крагуевацький університет, Сербія
вул. Лицей князівства Сербського 3 Крагуевац,
34000, Сербія
ORCID: 0000-0001-6881-0067
njankovic@kg.ac.rs

EXCHANGE RATES AND PURCHASING POWER PARITY: THE CASE OF CENTRAL EUROPEAN

Introduction. *The question of how exchange rates adjust is central to exchange rate policy, since countries with fixed exchange rates need to know what the equilibrium exchange rate is likely to be and countries with variable exchange rates would like to know what level and variation in real and nominal exchange rates they should expect. In broader terms, the question of whether exchange rates adjust toward a level established by purchasing power parity helps to determine the extent to which the international macroeconomic system is self-equilibrating*

Analysis of recent researches and publications has shown that the published up to date papers aren't systematic and can't claim to be a complete analysis in the chosen field.

The aim is to test the validity of PPP hypothesis in the long run in former and current European transitional economies.

Methods. General scientific methods such as the systematic approach, theoretical generalization and comparison, analysis, synthesis and the Levin–Lin–Chu (LLC) panel unit root test have been used in the research.

Research results. This paper tests the validity of purchasing power parity (PPP) hypothesis in the long run in selected European transitional economies.

ВАЛЮТНІ КУРСИ ТА ПАРИТЕТ КУПІВЕЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПИ

Вступ. Питання про те, як коригуються обмінні курси, є центральним у політиці обмінного курсу, оскільки країни з фіксованими обмінними курсами повинні знати, яким може бути рівноважний обмінний курс. Для країн зі змінними обмінними курсами актуальним є визначення рівня та коливань реального й номінального курсів, на які вони мають очікувати. Ідентифікація відповідності обмінних курсів до рівня, встановленого за паритетом купівельної спроможності, допомагає визначити, наскільки міжнародна макроекономічна система спроможна самоврівноважуватися.

Проблема. Сучасні статті не є систематичними й не можуть претендувати на повний аналіз щодо обраної галузі.

Метою статті є перевірка обґрунтованості гіпотези ПКС у довгостроковій перспективі в європейських країнах з перехідною економікою.

Методи. У дослідженні використано: системний підхід, теоретичне узагальнення та порівняння, аналіз, синтез та панельний тест одиничних коренів Левіна–Лін–Чу (LLC).

Результати дослідження. Перевірено обґрунтованість гіпотези паритету купівельної спроможності (ПКС) у довгостроковій перспективі в окремих європейських країнах з перехідною економікою. База даних, що використовується в цій статті,

© Stanišić N., Janković N., 2022

The authors contribute equally.

The authors of the manuscript did not receive direct funding in the preparation of the manuscript.

The database used in this paper contains monthly data on real effective exchange rate (REER) observed over 23 years, from March 1995 till November 2017. To test the hypothesis, the Levin–Lin–Chu (LLC) panel unit root test was employed. The results confirm that PPP holds both for Central European and Western Balkan states in the long run.

Conclusions. The equilibrium exchange rate question is central question to exchange rate policy. Purchasing power parity hypothesis was tested on the sample of 14 European countries from the Central and Eastern Europe and Western Balkan region. The database used in this paper contains monthly data on real effective exchange rate – REER observed over 23 years, from March 1995 till November 2017. As PPP holds if the real exchange rate reverts to its equilibrium value over time, the unit root test was applied on panel REER dataset. The results of applied Levin–Lin–Chu (LLC) panel unit root tests confirmed that the PPP hypothesis holds for selected countries during the observed period. Additionally, results confirmed that PPP hypothesis holds both for CEE and Western Balkan countries separately.

Keywords: purchasing power parity, real exchange rate, transition, Western Balkan states, panel unit root.

містить щомісячні дані щодо реального ефективного обмінного курсу (REER), що спостерігався з березня 1995 р. по листопад 2017 р. Для перевірки гіпотези використано панельний тест одиничних коренів Левіна–Ліна–Чу (LLC). Результати підтверджують, що ПКС діє як для країн Центральної Європи, так і для країн Західних Балкан у довгостроковій перспективі.

Висновки. Питання рівноважного обмінного курсу є центральним питанням політики визначення валютних курсів. Гіпотезу паритету купівельної спроможності перевірено на вибірці 14 європейських країн із Центрально-Східної Європи та Західних Балкан. База даних, використана в дослідженні, має щомісячні дані про реальний ефективний обмінний курс (REER) протягом 23 р. (1995–2017). Результати застосовуваних тестів на одиницю панелі Левіна–Лін–Чу (LLC) підтвердили, що гіпотеза ПКС справедлива для окремих країн під час спостережуваного періоду. Дослідження підтвердило, що гіпотеза ПКС справедлива як для країн Центральної та Східної Європи, так і для країн Західних Балкан окремо.

Ключові слова: паритет купівельної спроможності, реальний валютний курс, перехідний період, західнобалканські держави, панельний тест одиничних коренів.

JEL Classification: E40, F31

Conflict of interest. The authors certify that they have no financial or non-financial interest in the subject matter or materials discussed in this manuscript; the authors have no association with state bodies, any organizations or commercial entities having a financial interest in or financial conflict with the subject matter or research presented in the manuscript.

Introduction. The purchasing power parity (PPP) exchange rate is the exchange rate between two currencies that would equate the two relevant national price levels if expressed in a common currency at that rate, so that the purchasing power of a unit of one currency would be the same in both economies. This concept of PPP is often termed absolute PPP.

Relative PPP is said to hold when the rate of depreciation of one currency relative to another matches the difference in aggregate price inflation between the two countries concerned. If the nominal exchange rate is defined simply as the price of one currency in terms of another, then the real exchange rate is the nominal exchange rate adjusted for relative national price level differences. When PPP holds, the real exchange rate is a constant, so that movements in the real exchange rate represent deviations from PPP [1, 65–66].

Purchasing power parity (PPP) is a simple theory that holds that the nominal exchange rate between two currencies should be equal to the ratio of aggregate price levels between the two countries, so that a unit of currency of one country will have the same purchasing power in a foreign country.

The PPP concept is an important element of international macroeconomics. Studies within this field are critical not only for empirical researchers but also for policy-makers. Testing the validity of PPP theory is very important because first, it forms the foundation of exchange rate economics, and second, as a measure of long-run equilibrium exchange rate, its validity has important policy implications [2, 3].

The PPP theory has a long history in economics, dating back several centuries, but the specific terminology of purchasing power parity was introduced in the years after World War I during the international policy debate concerning the appropriate level for nominal exchange rates among the major industrialized countries after the large-scale inflations during and after the war (Cassel, 1918). Since then, the idea of PPP has become embedded in how many international economists think about the world. For example, Dornbusch and Krugman (1976) noted: «Under the skin of any international economist lies a deep-seated belief in some variant of the PPP theory of the exchange rate.» Rogoff (1996) expressed much the same sentiment: «While few empirically literate economists take PPP seriously as a short-term proposition, most instinctively believe in some variant of purchasing power parity as an anchor for long-run real exchange rates.» [4].

The question of how exchange rates adjust is central to exchange rate policy, since countries with fixed exchange rates need to know what the equilibrium exchange rate is likely to be and countries with variable exchange rates would like to know what level and variation in real and nominal exchange rates they should expect. In broader terms, the question of whether exchange rates adjust toward a level established by purchasing power parity helps to determine the extent to which the international macroeconomic system is self-equilibrating [5, 135–136].

Analysis of recent research and publications. Many researchers have conducted empirical tests to study the validity of PPP. Early literature on the validity of PPP is voluminous but there is no agreement on the validity of the PPP yet. While a great deal of literature has emerged to testing PPP hypothesis, the empirical results have been mixed. There have been a large number of studies on PPP in the literature, both for developed and to a lesser extent on developing countries. Empirical results seem to have been in favour of supporting PPP in developed countries. Therefore, recent articles have focused on developed countries such as selected OECD countries (e.g. Chortareas and Kapetanios, 2009) or EU15 countries (e.g. Christidou and Panagiotidis, 2010). Generally most of these studies suggest that the PPP holds in the long-run but the empirical validity of PPP in transition economies remains an unsolved [6, 190–198]. The other view of these empirical findings, researchers believe that in short run the validity of PPP has uncertainty but they may be more willing to believe PPP's validity in the long run, since the price differentials between two countries is unsustainable in the long-run. Also the PPP hypothesis existing empirical literature results inconsistencies can be explained with that past studies

indirectly accept that exchange rate behaviour is naturally linear [7, 973]. However, the findings have been mixed for the developing and transition countries, depending on the set of countries, time period, price indices and applied econometric techniques. The different types of empirical studies on PPP can be categorised in firstly correlation studies, secondly unit root tests studies and thirdly cointegration studies [3, 517–523]. Some studies have even rejected the PPP hypothesis using univariate unit root tests and more recently panel unit root tests. While the former are exposed to criticism due to low power, the latter have solved some problems but simultaneously created new ones (see (e.g. Bahmani-Oskooee et al., 2008). Some authors cast doubts on the PPP theory, and its empirical testing, as PPP is a long run concept of exchange rate determination (in the horizon of decades for instance), which may span different exchange rate regimes and monetary policy environments. A relevant question is why there has not been enough attention devoted to the transition countries in Europe. This might be for a number of reasons. For example, the availability of data has been limited and the radical and deep structural changes during the 1990s make any analysis difficult. Additionally, some countries did not exist before 1993, which puts limits on available time series. Several studies have tried to overcome this problem by using data for the black market. However, given characteristics of the former regime in most of the new EU Member States (hereinafter referred to as NMS), it is not certain how valid these data and their results are. There have also been studies covering selected NMS countries, which focused on issues related to the process of joining the EU (Rahn, 2003) or discussed selected problems associated with the adoption of the euro [8, 109].

For example, the purpose of Ocal's research was to investigate the PPP in Romania because the results of the previous empirical studies inconsistent. Also PPP has been a great important factor that to understand the behaviour of exchange rates for policy makers. In this study, they applied the Zivot-Andrews unit root test to re-examines the validity of PPP for Romania. In Romania, the early literature on the validity of PPP has mostly motivated on the use of unit root tests which disregard structural break. This study was different from the previous literature by using Zivot-Andrews test with applying exchange rates in Romania for the period of 1991–2012. Their results showed that PPP doesn't hold in Romania at least for the period of 1991–2012 [7, 975].

The Zdarek's paper focused on testing the relative version of the PPP in the NMS countries over the time span of 15 years. He tried to shed some light on the 'old PPP puzzle' for a set of transition countries. As there has been a large number of studies with rather ambiguous results, various econometrics methods were employed. He made use of standard unit root tests, and additionally, more robust versions of unit root tests. While standard univariate unit root tests do not provide a crystal-clear answer to his question, the robust versions do for the Euro exchange rate pairs in

particular. The results for the non-linear KSS test (ESTAR model), which gives support to PPP in eight out of 12 NMS countries and the results for another nonlinear test (non-linear in trends, the Bierens (1997) test), also tends to favour the existence of PPP, once the source of non-linearities has been controlled for. In the case of other currency pairs – the US Dollar and REER, the results are less significant and thus, they seem to give more emphasis on the importance of the Euro currency for the NMS countries [2, 31].

In their study, Ozturk and Acaravci examine the validity of PPP hypothesis for 8 transition countries during the period 1992:1 to 2009:1. These countries were Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Hungary, Macedonia (FYR), Poland, Romania and Slovak Republic. For this purpose, they have tested the stationarity of real exchange rate series by using four types of unit roots tests. The first two unit root tests may depend on the assumptions of model with intercept and level stationarity for the PPP hypothesis, respectively. On the other hand, latter two unit root tests that assume unit root with one and two changes in level, respectively. Empirical findings imply that both the ADF unit root and the KPSS unit root tests results indicate that PPP does not hold for these countries. In the presence of structural breaks, PPP holds only for Bulgaria and Romania. All results emphasized that there is weak evidence about the long-run PPP hypothesis in transition countries and the validity of PPP remains a controversial and unsettled issue. The real exchange rates do not converge in the long run the way PPP theory predicts. A possible explanation for the violation of the PPP is that the periods of strong real appreciation which imply often interventions in the exchange rate markets, productivity shocks, fiscal imbalance and the existence of non-tradable goods and services [6, 196].

In Asnan's and Kula's paper, the issue of PPP is revisited for Eastern European countries such as Bulgaria, Czech Republic, Hungary, Poland, Romania and Russia (due to the lack of consistent data on the CPI index for Eastern European countries before 1969 M1 and unavailability of data beyond 1998 M12 for black market, the data spans from 1969M1-1998 M12). Although there is a growing literature that tests evidence for PPP for Eastern European countries, there is an absence of (a) PPP test for black market (the black market exchange rates data are taken from the study of Reinhart and Rogoff) in these group countries, and (b) an application of the recently developed panel LM unit root tests with structural breaks. The use of LM unit root tests ensured a comprehensive treatment of PPP in Eastern European countries with black market exchange rates which represents market forces in emerging economies. Both univariate and panel tests with structural breaks strongly suggest that PPP is valid hypothesis for Bulgaria, Czech Republic, Hungary, Poland, Romania and Russia [9, 293].

Sonora and Tica use real exchange rates of eight transition countries in order to test for PPP hypothesis during 16 years of transition. Im, Lee and Tieslau panel LM unit root test is employed in order to circumvent

problems associated with power problem, initial undervaluation of absolute price levels, strong appreciation trends and volatility of former Yugoslav countries prior to dissemination of the common currency. Results imply that real exchange rates between the former Yugoslav states and Germany are stationary when breaks are accounted for. Furthermore, stationarity of real exchange rates of former Yugoslav countries is implied even in the test with one break. Such a strong evidence of stationarity in the 10 years long sample of four countries is obviously a proof of rather fast post-war convergence of real exchange rates to the long run equilibrium [5, 11–12].

Sideris tested whether there exists the Purchasing Power Parity (PPP) hypothesis between each country under consideration and the Euro zone. Validity of PPP would imply high degree of trade and goods markets' integration between each of the five SEE countries (Albania, Croatia, the Former Yugoslavian Republic of Macedonia (FYROM), Moldova and Serbia) and the EU (in the study, he used monthly data starting at the beginning of the transition phase of the five economies at the early 1990s and ending in March 2009). He tested this hypothesis by applying the approach of the Generalized Purchasing Power Parity (GPPP). GPPP proposes testing whether the real exchange rates of a group of economies with respect to a base currency form a cointegrating vector or not. The theory is based on the following idea: it could be that the real exchange rates of a number of economies are not themselves stationary, as a result of the non stationarity of the fundamental economic variables; nevertheless, if the fundamentals are sufficiently integrated as in a currency area, the real exchange rates will share common trends and therefore, will form a cointegrating relationship. In the empirical work, cointegration analysis is employed to test the GPPP hypothesis –whether the real exchange rates converge in the long run– after an initial assessment of the stationarity of each real exchange rate series. The cointegration analysis examines the joint behavior of the rates, in two different periods: the full period and the period after the endorsement of the SAP agreement (Stabilisation and Association Process). The results provide evidence in favor of an OCA with the euro area only for the period following the SAP agreement. The results indicate that the group of the five economies has enjoyed a reduction in their real exchange rate instability in the recent period. This could be due to increased trade integration of the five economies with the EU caused by the introduction of the euro and the swift of the economic policies of most of the five SEE countries towards integration with the EU. They also indicate that a significant increase in policy convergence has been achieved [10, 2–9].

The main object of this paper is to test the validity of PPP hypothesis in the long run in former and current European transitional economies. The research hypothesis is, thus, that the PPP hypothesis holds for European transitional economies. Additionally, PPP hypothesis is tested on the sample of selected Western Balkan countries in order to determine if

the development pattern of their REERs is different or not compared to the Central and Eastern European countries.

Material and methods. The database used in this paper contains monthly data on real effective exchange rate - REER (CPI based) observed over 23 years, from March 1995 (1995M3) till November 2017 (2017M11). Country sample includes 14 countries: Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania, Slovak Republic and Slovenia (Central and Eastern European Economies, CEEC) and Albania, North Macedonia and Serbia (Western Balkan Economies, WBS).

Database includes updated real effective exchange rates from the papers [11; 12]. They used data on exchange rates and consumer price indices and the weighting matrix derived by Bayoumi, Lee and Jaewoo (2006) to calculate consumer price index-based REER. The REER is calculated from the nominal effective exchange rate (NEER) and a measure of the relative price or cost between the country under study and its trading partners. The most popular price and costs measures are consumer prices (CPI), producer prices (PPI), GDP deflator, unit labour costs (ULC). But, as we said, in this paper we focus on CPI-based REERs. An increase in the index indicates appreciation of the home currency against the basket of currencies of trading partners. In this paper we used REER Monthly 138 (138 = the number of trading partners considered).

The REER is calculated as [7, 1–2]:

$$REER_t = (NEER_t * CPI_t) / (CPI_t^{(foreign)})$$

- where $REER_t$ is the real effective exchange rate of the country under study against a basket of currencies of trading partners,
- CPI_t is the consumer price index of the country under study,
- $NEER_t = \prod_{i=1}^N S(i)tw(i)$ is the nominal effective exchange rate of the country under study, which is in turn the geometrically weighted average of $S(i)_t$, the nominal bilateral exchange rate between the country under study and its trading partner i (measured as the foreign currency price of one unit of domestic currency),
- $CPI_t^{(foreign)} = \prod_{i=1}^N CPI(i)tw(i)$
- $\prod_{i=1}^N CPI(i)tw(i)$ is the geometrically weighted average of CPI indices of trading partners,
- $CPI(i)_t$ is the consumer price index of trading partner i ,
- $w^{(i)}$ is the weight of trading partner i and
- N is the number of trading partners considered.
- The weights sum to one, ie $\prod_{i=1}^N w(i) = 1$.

He used geometrically weighted averages, because this is the most frequently used method in the literature.

The PPP hypothesis is based on the Law of One Price, which stipulates that the price of a tradeable good will be the same everywhere. Absolute PPP stipulates that the nominal exchange rate, E , is

$$E = P/P^* \quad (1),$$

where P is the price of a basket of goods in the home country and P^* is the price of the same basket in the foreign country. The exchange rate, E , indicates the price of a foreign currency in terms of our “home” currency or, equivalently, how many units of the home currency are needed to buy one unit of the foreign currency.

Now consider the real exchange rate, e , which tells us the prices of goods and services/things we actually consume in a foreign country relative to their prices at home. We have

$$e = EP^*/P \quad (2)$$

Taking logs of both sides of (2), we have

$$y = \ln e = \ln E + \ln P^* - \ln P \quad (3),$$

PPP holds only if the real exchange rate reverts to its equilibrium value over time. Thus, to test for PPP, we test whether y contains a unit root. If y does contain a unit root, we reject PPP.

The panel unit-root tests are conducted on logarithm of real effective exchange rates for selected countries over observed period. Panel dataset is fully balanced, with 14 countries and 273 monthly data for each of them.

A dummy variable WB is included in the dataset as well. This variable flags the 3 countries belonging to Western Balkan region. The rest of countries are from CEEC group.

The Levin–Lin–Chu (LLC) test is used to determine whether the series of log of REERs contains a unit root. The number of lags for each panel is chosen by minimizing the AIC, subject to a maximum of 10 lags.

The null hypothesis is that the series contains a unit root, and the alternative is that the series is stationary. As the output indicates, the Levin–Lin–Chu test assumes a common autoregressive parameter for all panels, so this test does not allow for the possibility that some countries’ real exchange rates contain unit roots while other countries’ real exchange rates do not.

Results. *Table 1* presents the results of LLC panel unit root test on the sample of all 14 observed economies in the period from March 1995 till November 2017. The test allowed for panel-specific means. On average, 3.86 lags of the dependent variable $\ln REER$ were included as regressors in the ADF regressions. By default, LLC test estimated the long-run variance of dependent variable by using a Bartlett kernel with an average of 20 lags.

Table 1

LLC test results

	Statistic	p-value
Unadjusted t	-8.6767	
Adjusted t*	-7.9665	0.0000

Source: calculated by the authors.

The LLC bias-adjusted test statistic $t^* = -7.9665$ is significantly less than zero ($p < 0.0000$), so we reject the null hypothesis of a unit-root, in favor of the alternative that lnREERs are stationary. This result supports the PPP hypothesis.

Because all observed economies have many similarities regarding transitional and reform processes, previous results could be affected by cross-sectional correlation in real exchange rates. The LLC test exhibits severe size distortions in the presence of cross-sectional correlation. Therefore, Levin, Lin and Chu (2002) suggested removing cross-sectional averages from the data to help control for this correlation. The results are shown in Table 2.

Table 2

LLC test results with removed cross-sectional averages

	Statistic	p-value
Unadjusted t	-9.4464	
Adjusted t*	-6.8156	0.0000

Source: calculated by the authors.

Once we control for cross-sectional correlation by removing cross-sectional means, we can still reject the null hypothesis of a unit root at the 0.1% significance level, in favor of the alternative that lnREER is stationary. This result confirms that the PPP hypothesis holds for selected countries during the observed period.

Additionally, the LLC test was applied to only Western Balkan countries, to see if PPP hypothesis holds for this group of countries. Results are presented in Table 3.

Table 3

**LLC test results for Western Balkan states
(removed cross-sectional averages)**

	Statistic	p-value
Unadjusted t	-6.2339	
Adjusted t*	-4.6663	0.0000

Source: calculated by the authors.

Results confirms that PPP hypothesis holds for Western Balkan countries as well.

Conclusions. The equilibrium exchange rate question is central question to exchange rate policy. The main object of this paper was to determine whether the exchange rates of European transitional economies adjust toward a level established by purchasing power parity in the long run. By providing new evidence, this paper contributes to growing, but still rare literature dealing with this subject in the European transitional countries, which is especially case for Western Balkan states. Purchasing power parity hypothesis was tested on the sample of 14 European countries form the Central and Eastern Europe and Western Balkan region. The database used in this paper contains monthly data on real effective exchange rate – REER observed over 23 years, from March 1995 till November 2017.

As PPP holds if the real exchange rate reverts to its equilibrium value over time, the unit root test was applied on panel REER dataset. The results of applied Levin–Lin–Chu (LLC) panel unit root tests confirmed that the PPP hypothesis holds for selected countries during the observed period. Additionally, results confirmed that PPP hypothesis holds both for CEE and Western Balkan countries separately.

REFERENCES

1. Rogoff, K. (1996). The purchasing power parity puzzle. *Journal of Economic literature*, 34(2), 647-668 [in English].
2. Taylor, Alan, M. & Taylor, Mark, P. (2004). The Purchasing Power Parity Debate. *Journal of Economics Perspectives*, (Vol. 18), 4, 135-158. American Economic Association [in English].
3. Acaravci, S., & Acaravci, A. (2007). Nonstationarity and the level shift for Turkish real exchange rates. *Empirical Economics Letters*, 6, 517-523 [in English].
4. Ocal, O. (2013). Purchasing Power Parity in the Case of Romania: Evidence from Structural Breaks, *International Journal of Economics and Financial Issues*, (Vol. 3), 4, 973-976. Cag University, Adana-Mersin yolu uzeri, Yenice, 33800, Mersin, TURKEY [in English].
5. Sideris, D. (2010). The Western Balkans on the road to the EU: An assessment of their integration with the euro zone using the Generalized Purchasing Power Parity approach, Bank of Greece, (pp. 1-13) [in English].
6. Acaravci, A., & Ozturk, I. (2010). Testing Purchasing Power Parity in Transition Countries: Evidence from Structural Breaks. Bucharest University of Economic Studies, the Faculty of Business and Tourism. *Amfiteatru Economic*, 12(27), 190-198 [in English].
7. Levin, Lin, & Chu. (2002). «Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite-sample properties», *Journal of Econometrics*, (Vol. 108), 1, 1-24 [in English].
8. Tambiev, A. (2015). Purchasing Power Parity in the Nordic Countries, Master Thesis, Oslo and Akershus University College of Applied Sciences School of Business [in English].
9. Aslan, A., & Kula, F. (2011). Purchasing Power Parity in Eastern European Countries: Further Evidence from Black Market Exchange Rates. Bucharest University of Economic Studies, the Faculty of Business and Tourism. *Amfiteatru Economics*, (Vol. XIII), 29, 287-294 [in English].

10. Sarno, L., & Taylor, M. P. (2002). Purchasing Power Parity and Real Exchange Rate, *Imf Staff Papers*, (Vol. 49), 1, 65-105 [in English].
11. Darvas, Z. (2012). Real Effective Exchange Rates for 178 Countries: A New Database, Bruegel Working Paper, 2012/06 [in English].
12. Darvas, Z. (2012). Compositional effects on productivity, labour cost and export adjustments (No. 2012/11). *Bruegel Policy Contribution* [in English].
13. Sonora, R., & Tica, J. (2008). Structural Breaks and Purchasing Power Parity in the CEE and Post-War Yugoslav States, *Working Paper Series*, Paper 08-04, (1-20). University of Zagreb, Faculty of Economics and Business [in English].
14. Zdarek, V. (2010). Some New Empirical Evidence on the Relative PPP Hypothesis in New EU Member States, Research Centre for Competitiveness of the Czech Economy, *Working Paper*, 21, 1-49 [in English].
15. Zdarek, V. (2012). Testing the Relative PPP Hypothesis in CEE States – Does the «PPP Puzzle» Still Keep Up?, *Acta VŠFS*, 2/2012, (Vol. 6), 108-135. University of Finance and Administration, in edition EUPRESS, Praha [in English].

*The article has been received by the editors on 14.02.2022.
The article has been accepted for publication on 04.03.2022.
Online publication on 22.04.2022.*

Bojar A. Novitni imperatyvy transformacii' bjudzhetnoi' systemy JeS. *Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo*. 2022. № 2. S. 107-123. Serija. Ekonomichni nauky. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)09](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)09)

УДК 005:[336.7:061.1ЄС

DOI: 10.31617/zt.knute.2022(121)09

БОЯР Андрій,

BOIAR Andrii,

д. е. н., професор, кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами Волинського національного університету імені Лесі Українки, просп. Волі, 321/13, м. Луцьк, 43021, Україна
ORCID: 0000-0002-9379-8140
Andrij.Boyar@vnu.edu.ua

Doctor of Sciences (Economics), Professor at the Department of International Economic Relations and Project Management, Lesya Ukrainka Volyn National University, 321/13, Voli ave., Lutsk, 43021, Ukraine
ORCID: 0000-0002-9379-8140
Andrij.Boyar@vnu.edu.ua

НОВІТНІ ІМПЕРАТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ ЄС

THE LATEST IMPERATIVES FOR THE TRANSFORMATION OF THE EU BUDGET SYSTEM

Вступ. В умовах пандемії COVID-19, воєнних та інших безпекових загроз, євроінтеграційних амбіцій України та держав Східної Європи, Брекзиту помітно зростає когнітивний інтерес до різних аспектів функціонування ЄС, зокрема й до питань його фінансового забезпечення.

Introduction. In the context of the COVID-19 pandemic, military-political, migration, terrorist, environmental and other security threats, European integration ambitions of Ukraine and other Eastern European countries, there is a markedly growing cognitive interest in various aspects of the EU's functioning, including its financial and budgetary provisions.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Є багато спроб європейських учених інтерпретувати та обґрунтувати структуру дохідної та видаткової частин бюджету ЄС.

Analysis of recent research and publications. There are many attempts by European scientists to interpret and justify the structure of the revenues and expenditures of the EU budget.

Мета статті – виявити та обґрунтувати структурні, інноваційні та динамічні зрушення у бюджетно-фінансовій системі ЄС.

Materials and methods. The study is based on a systematic approach and is carried out using methods of empirical, historical-comparative, structural analysis, financial and statistical, graphic and some other general scientific methods.

Матеріали та методи. Дослідження базується на системному підході й здійснюється із застосуванням методів емпіричного історично-порівняльного, структурного аналізу, фінансово-статистичного, графічного та деяких інших загальнонаукових методів.

Results. In addition to structural composition of two parts inherent in any budget – revenue and expenditure – the EU budget system is characterized by the presence of a number of additional elements and mechanisms due to the supranational features of its formation and dynamic target guidelines for the development of the integration association itself. In recent years, it has undergone significant transformations. In order to promote accelerated post-pandemic recovery, an unprecedented financial instrument «New Generation EU» has been created in the EU. Such new financial instruments as the Recovery and Resilience Facility, InvestEU and RescEU programs.

Результати. Окрім структурного композиціонування з двох притаманних будь-якому бюджету частин – дохідної й видаткової – бюджетній системі ЄС характерна наявність низки додаткових елементів і механізмів, зумовлених наднаціональними особливостями її формування та динамічними цільовими орієнтирами розвитку самого інтеграційного об'єднання. З метою сприяння прискореному постпандемічному відновленню у ЄС створено безпрецедентний фінансовий інструмент «ЄС нової генерації». Розпочинають роботу новітні фінансові інструменти: Механізм відновлення та згучкості, програми «InvestEU» і «RescEU», Програма «Цифрова Європа», Резерв пристосування до Брекзиту, Фонд справедливого переходу, Європейський механізм миру.

Conclusions. The EU's system of political priorities has been significantly transformed in recent years under the influence of the latest challenges and threats. From the fiscal point of view it improves the chances for Ukraine to

Висновки. Система політичних пріоритетів ЄС нині суттєво трансформується під впливом

© Бояр А., 2022

Автор не отримував прямого фінансування для цього дослідження.

Статтю підготовлено в межах проєкту «Студії ЄС у ВНУ імені Лесі Українки» програми Європейського Союзу ERASMUS+ на пряму Кафедра Жана Моне (№ 611478-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CHAIR).

новітніх викликів і загроз, що з бюджетно-фінансової точки зору покращує шанси для реалізації Україною її євроінтеграційних прагнень після 2027 р.

Ключові слова: бюджет, фінанси, ЄС, видатки, доходи, безпека, політика, COVID-19, структура, пріоритет.

implement its European integration aspirations after 2027.

Keywords: budget, finance, EU, expenditures, revenues, security, policy, COVID-19, structure, priority.

JEL Classification: F36, F55, G28

Конфлікт інтересів: Автор заявляє, що він не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин з державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автор не працює в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів і редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Постановка проблеми. Прагнення України до європейської інтеграції знайшли відображення у національних нормативних документах з перших років незалежності нашої держави. З огляду на це нормативно-правова база та фактичні здобутки двосторонніх відносин Україна–ЄС перейшли на якісно новий рівень, продовжуючи базуватись на принципах добросусідства і взаємовигідності. Після рамкової Угоди про партнерство та співробітництво підписано Угоду про асоціацію. Політичні декларації про прагнення інтеграції до ЄС трансформувались у стратегічну ціль набуття нашою державою повноправного членства у ЄС (ст. 85 Конституції України та нещодавно подано Україною відповідну заявку). Тому немає сумнівів, що дослідження різних сфер функціонування цього інтеграційного об'єднання, а також обґрунтування відповідного намірам і можливостям обох сторін формату взаємовідносин було, є і залишатиметься актуальним в Україні. Особливий інтерес викликають питання бюджетно-фінансового забезпечення інтеграційного процесу в рамках ЄС і реалізації ним спільних політик, адже саме ресурсно-фінансова стабільність є запорукою ефективного функціонування будь-якого інтеграційного угруповання.

Когнітивний інтерес до бюджетно-фінансової системи ЄС посилюється та її динамічними трансформаціями, що зумовлені актуальними проблемами, з якими Євросоюз стикається останніми роками та сьогодні. Серед них можна виділити соціоекономічні наслідки глобальної пандемії COVID-19, військову агресію Росії проти України, міграційні, терористичні, екологічні та інші безпекові загрози, вихід Великої Британії з ЄС тощо. Усі ці виклики безпосередньо стосуються та/або є актуальними для України. Передовий досвід і найкращі практики ЄС щодо бюджетно-фінансового забезпечення їхнього розв'язання можуть знайти застосування на національних теренах. Дослідження відповідної проблематики створює передумови для максимального використання переваг сусідства з цим потужним інтеграційним угрупованням для реалізації потенціалу розвитку всіх сфер життєдіяльності українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Структура бюджетної системи ЄС повною мірою представлена в аналітичній та нормативній документації Європейської комісії, Ради ЄС, Європейського парламенту та Європейської палати аудиторів, у щорічних бюджетах та у низці правових актів ЄС. Є багато спроб європейських учених інтерпретувати та обґрунтувати структуру дохідної та видаткової частин бюджету ЄС. Серед праць останніх років виділяється стаття М. Шраценшталлер (*Schratzenstaller*), яка зосереджує увагу на необхідності перегляду структури бюджетних видатків і доходів ЄС шляхом забезпечення їх валідності з позицій теорії фіскального федералізму. Сприятливі передумови для таких реформ створює фактор Брекзиту [1]. Колектив авторів з Німеччини та Бельгії аналізують перспективні напрями трансформації бюджетної системи ЄС в умовах коронавірусної кризи [2]. М. Де Ла Бауме (*De La Baume*) та Дж. Барагазі (*Barigazzi*) досліджують більш новітні бюджетно-фінансові виклики, що постали перед ЄС в умовах військової інтервенції Росії в Україну [3].

Однак варто більш системно переоцінити та переосмислити бюджетно-фінансовий чинник розвитку ЄС у контексті нових викликів та загроз та, відповідно, зміни політичних пріоритетів.

Метою статті є дослідження та обґрунтування структурних, інноваційних і динамічних зрушень у бюджетно-фінансовій системі ЄС.

Матеріали і методи. Дослідження базується на системному підході, зокрема бюджетна система ЄС розглядається як комплексне утворення з функціональними компонентами (дохідною і видатковою підсистемами), ієрархічними зв'язками, інституційною, територіальною та правовою структурами. Застосовані методи емпіричного аналізу (для встановлення обсягів та пріоритетності напрямів фінансування, джерел формування, а також критичних моментів функціонування бюджетної системи ЄС), історично-порівняльного аналізу (для виявлення динаміки бюджетних видатків за їхніми базовими категоріями), структурного аналізу (для встановлення співвідношення між обсягами бюджетних доходів та асигнувань, джерелами формування дохідної частини бюджету та напрямими видатків), фінансово-статистичний (для узагальнення і представлення фінансових показників у придатній для аналітичного сприйняття та інтерпретації табличній формі), графічний (для візуалізації структурних і динамічних зрушень у бюджетній системі ЄС в історичній ретроспективі та в розрізі операційних програм за категоріями видатків) і деякі інші традиційні загальнонаукові методи.

Інформаційну базу дослідження складають нормативно-правові акти ЄС, аналітичні звіти інституцій ЄС, наукові публікації вітчизняних і закордонних учених.

Результати дослідження. Бюджетна система ЄС на сьогодні є складним утворенням з 70-річною історією формування. Окрім структурного композиціонування з двох притаманних будь-якому бюджету частин – дохідної та видаткової – бюджетній системі ЄС характерна наявність низки додаткових елементів і механізмів, зумовлених наднаціональними особливостями її формування та динамічними цільовими орієнтирами розвитку самого інтеграційного об'єднання [4, 5, 6]. Поряд із затвердженими єдиними правилами формування дохідної і видаткової частин бюджету в ЄС діє низка особливих для окремих держав-членів винятків, поправок, механізмів і процедур, що є результатом суттєвої політизації процесу прийняття бюджетно-фінансових рішень і необхідністю пошуку консенсусу з питань, що можуть мати вагомі фінансові наслідки для держав-членів [7, 8, 9, 10, 11, 12, 13]. За обсягом закумульованих ресурсів бюджет ЄС є відносно незначним. Через нього перерозподіляється трохи більше, ніж 1 % валового національного доходу (ВНД) держав – членів ЄС, тоді як через консолідовані національні бюджети перерозподіляється від 40 до понад 60 % ВНД [14, с. 23].

Дохідна частина бюджету ЄС формується з так званих власних ресурсів¹. На щорічний обсяг власних ресурсів Євросоюзу, які можуть бути спрямовані на платіжні асигнування впродовж 2021–2027 рр., встановлене обмеження на рівні 1,40 % ВНД держав-членів. Щорічні зобов'язальні асигнування² не можуть перевищувати 1,46 % ВНД [15, с. 4–5].

Упродовж зазначеного періоду власні ресурси Європейського Союзу формуються завдяки:

1) традиційним власним ресурсам, до складу яких входять збори, платежі та компенсаційні стягнення, спільний митний тариф та інші мита, що встановлюються інституціями ЄС стосовно торгівлі з третіми країнами, а також внески та збори, передбачені положеннями про спільну організацію ринків цукру;

2) застосуванню уніфікованої відсоткової ставки збору у 0,30 % до гармонізованих баз податку на додану вартість (ПДВ) держав-членів, розрахованих відповідно до правил Євросоюзу; база ПДВ кожної держави-члена для цих цілей не повинна перевищувати 50 % її ВНД (ресурс ПДВ);

¹ Власними ресурсами (англ. – *own resources*) у ЄС називають систему платежів, які здійснюються державами-членами до бюджету Євросоюзу відповідно до наперед затверджених правил. Власні ресурси становлять близько 98 % щорічних бюджетних доходів ЄС. Інші доходи (податкові збори з працівників установ ЄС, штрафні санкції, залишки з попереднього фінансового року тощо) доповнюють власні ресурси у структурі дохідної частини бюджету ЄС.

² Бюджетні асигнування у ЄС поділяються на дві категорії: платіжні та зобов'язальні. Перші є видатками, що здійснюються виключно в рамках відповідного фінансового року. Другі – видатки на поточний і майбутній фінансові роки, законтрактовані у поточному фінансовому році.

3) використанню уніфікованої ставки збору у 80 євроцентів за кілограм до ваги непереробленого пакувального пластикового сміття, згенерованого у державах – членах Союзу³;

4) застосуванню уніфікованої відсоткової ставки до суми ВНД держав-членів, розрахованої відповідно до правил ЄС з урахуванням обсягу уже приписаних до бюджету ресурсів (ресурс ВНД).

Третя категорія зборів до єдиного бюджету є абсолютно новою. Вона запроваджена вже згаданим Рішенням Ради ЄС у 2020 р. і почала застосовуватись лише з 2022 р. Усі інші категорії власних ресурсів використовуються вже десятиліттями [5].

25 % традиційних власних ресурсів держави-члени залишають у своєму розпорядженні як кошти на збір. Низці держав надаються знижки у їхніх щорічних внесках ВНД-ресурсу, зокрема Австрії (на суму 565 млн євро у цінах 2020 р.), Данії (377 млн), Німеччині (3671 млн), Нідерландам (1921 млн) та Швеції (1069 млн) [15, с. 7].

До червня 2024 р. Європейська комісія також має намір представити інші нові власні ресурси. Новими джерелами власних ресурсів можуть стати податок на фінансові трансакції, корпоративний податок, збори з компаній цифрового сектору, які ставлять їх у рівні умови корпоративного оподаткування з іншими видами компаній, додаткові збори з імпоротної продукції, що виробляється без витрат, які виробники ЄС змушені нести відповідно до політики декарбонізації економіки (купівлею прав на викиди тощо) [16].

Бюджетні видатки ЄС первинно структуруються у документах багаторічного фінансового планування, які традиційно затверджуються на сім років і мають назву фінансових перспектив (рамок) (англ. – *financial perspective (framework)*). Детальна структуризація видатків здійснюється у щорічних бюджетах ЄС. Прийняття фінансових перспектив у ЄС практикується з кінця 1980-х років і покликане забезпечити стабільність, передбачуваність і гармонійний розвиток бюджетної системи ЄС шляхом встановлення орієнтирів щодо обсягів основних категорій видатків, що здійснюються з бюджету ЄС і відповідно обмежень на обсяги ресурсів, затребуваних до єдиного бюджету Європейською комісією з держав-членів [14, с. 58]. Нині наявна фінансова перспектива охоплює період 2021–2027 рр. і включає 7 категорій видатків, у рамках яких у ЄС формуються програми та ініціативи на період до 2027 р., а саме: єдиний ринок, інновації та цифрова сфера; згуртування, гнучкість та цінності; природні ресурси та довкілля;

³ За цим збором, однак, ст. 2 (2) передбачені щорічні паушальні знижки у таких обсягах (млн євро у поточних цінах): Болгарії – 22, Чехії – 32,2, Естонії – 4, Греції – 33, Іспанії – 142, Хорватії – 13, Італії – 184, Кіпру – 3, Латвії – 5, Литві – 9, Угорщині – 30, Мальті – 1,4, Польщі – 117, Португалії – 31,3, Румунії – 60, Словенії – 6,3 та Словаччині – 17.

міграції й управління кордонами; безпека й оборона; сусідство й світ; європейське публічне адміністрування (табл. 1).

Таблиця 1

Структура бюджетних видатків ЄС відповідно до фінансової перспективи на 2021–2027 рр.

Категорії видатків	Зобов'язальні асигнування за роками (у млрд євро 2018 р.)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2021–2027
1. Єдиний ринок, інновації та цифрова сфера	19,71	19,67	19,13	18,63	18,52	18,65	18,47	132,78
2. Згуртування, гнучкість та цінності	49,74	51,10	52,19	53,95	55,18	56,79	58,81	377,77
2а Економічне, соціальне і територіальне згуртування	45,41	45,95	46,49	47,13	47,77	48,41	49,07	330,24
2б Гнучкість і цінності	4,33	5,15	5,70	6,82	7,41	8,37	9,74	47,53
3. Природні ресурси та довкілля	55,24	52,21	51,49	50,62	49,72	48,93	48,16	356,37
4. Міграції й управління кордонами	2,32	2,81	3,16	3,28	3,67	3,68	3,74	22,67
5. Безпека й оборона	1,70	1,73	1,74	1,75	1,93	2,08	2,26	13,19
6. Сусідство й світ	15,31	15,52	14,79	14,06	13,32	12,59	12,83	98,42
7. Європейське публічне адміністрування	10,02	10,22	10,34	10,45	10,55	10,67	10,84	73,10
УСЬОГО	154,05	153,25	152,85	152,75	152,90	153,39	155,13	1074,30

Джерело: складено автором за [17, с. 21].

Категорія видатків «Єдиний ринок, інновації та цифрова сфера» становить близько 12 % сукупних асигнувань (132,78 млрд євро). Вона охопить чотири групи політик ЄС: дослідження та інновації, європейські стратегічні інвестиції, єдиний ринок і космос (рис. 1).

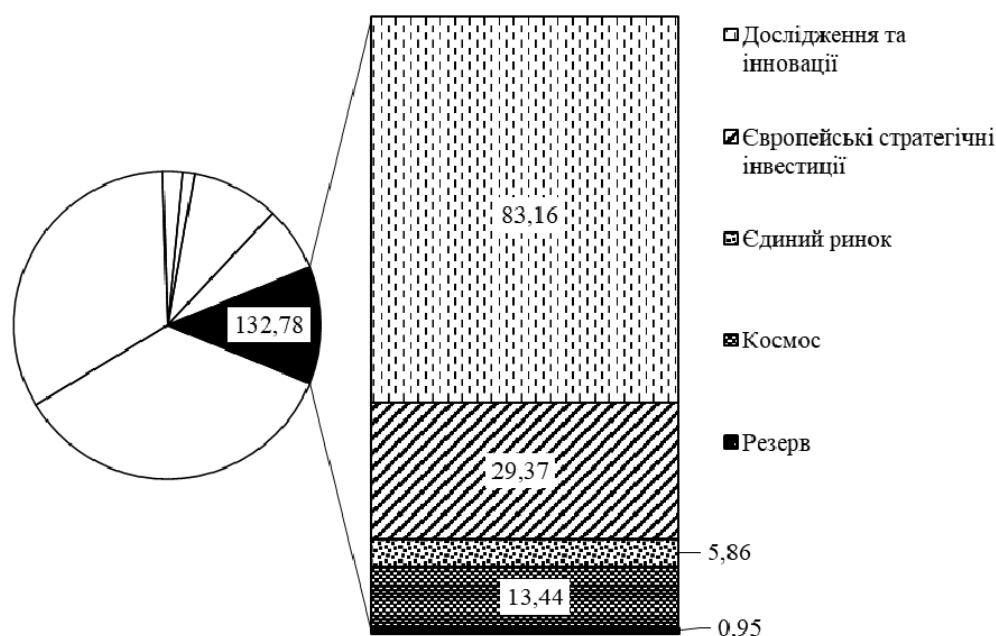

Рис. 1. Структура категорії видатків фінансової перспективи на 2021–2027 рр. «Єдиний ринок, інновації та цифрова сфера», млрд. євро у цінах 2018 р.

Джерело: складено автором за [18].

Найбільшими фінансовими інструментами цієї категорії є програма «Горизонт Європа» (у 2014–2020 рр. – «Горизонт 2020»), фонд «InvestEU», Механізм об'єднання Європи (англ. – Connecting Europe Facility), програми «Цифрова Європа», «Єдиний ринок», «Фіскаліс», «Митниці» та Європейська космічна програма. Новими з них є програми «Цифрова Європа» й *InvestEU*. Цілями першої є підвищення функціональності комп'ютерних мереж, розвиток цифрових навичок, розширення масштабів використання цифрових технологій, сфери штучного інтелекту та кібербезпеки. Друга програма об'єднує головні інструменти ЄС із гарантування інвестицій та зниження інвестиційних ризиків.

На другу категорію видатків «Згуртування, гнучкість та цінності» припадає найбільша частка сукупних асигнувань 2021–2027 рр. – близько 35 % (377,8 млрд євро) [18]. Вона охоплює програми та фонди трьох політичних кластерів: регіональний розвиток і згуртування, відновлення й стійкість, інвестиції у людський капітал, соціальне згуртування та цінності. Об'єднання під одним «дахом» програм такого спектра – новий підхід у середньостроковому бюджетному плануванні ЄС. Левова частка коштів цієї категорії припадає на три фонди Євросоюзу: Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР), Європейський соціальний фонд (ЄСФ) і Фонд згуртування. Сюди також відносяться програми «Еразмус+», «RescEU», «EU4Health», «Творча Європа», «Захист євро від підробки», а також обслуговування програми «ЄС нової генерації» (рис. 2). За змістом до цієї категорії видатків відноситься і новостворена програма «REACT EU», яка фінансується через щорічні бюджети ЄС в рамках Інструменту відновлення Союзу, однак її показники не відображені у фінансовій перспективі (не є частиною Регламенту 2020/2093). Програма «REACT EU» покликана інтегрувати у регіональну політику ЄС модуль з боротьби з наслідками кризи, зумовленої COVID-19.

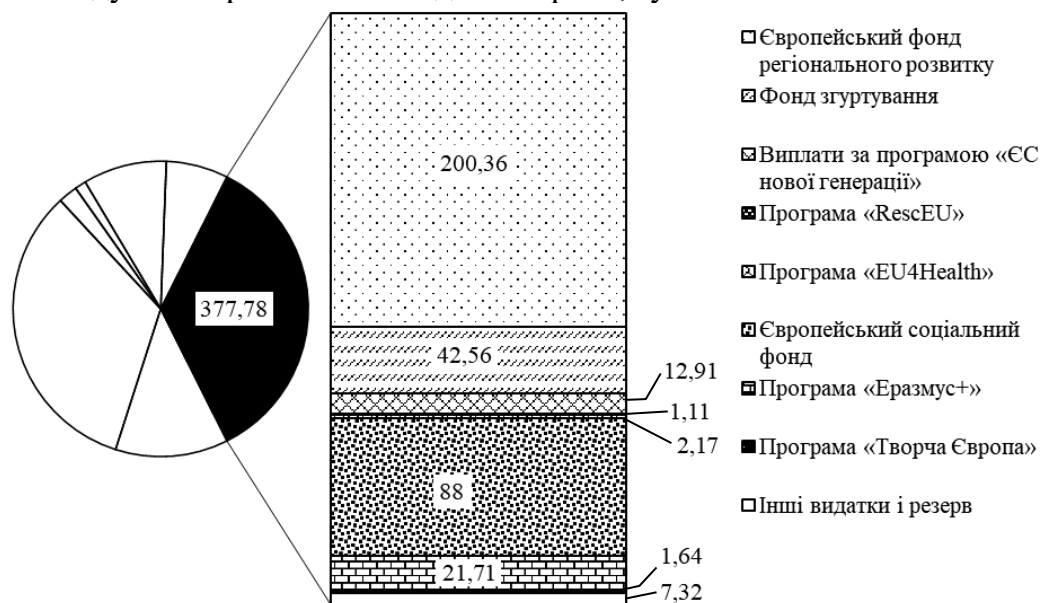

Рис. 2. Складові категорії видатків фінансової перспективи на 2021–2027 рр. «Згуртування, гнучкість і цінності», млрд. євро у цінах 2018 р.

Джерело: складено автором за [18].

Категорія видатків «Природні ресурси і довкілля» – друга за обсягом фінансових ресурсів у новій фінансовій перспективі (356,4 млрд євро або 33 %) і структурно залишається найменш видозміненою. Вона включає видатки в рамках спільної сільськогосподарської політики ЄС, політик рибальства й розвитку сільських територій, охорони довкілля та клімату. Головними фінансовими інструментами тут залишатимуться Європейський фонд гарантій сільського господарства, Європейський фонд розвитку сільської місцевості, Європейський фонд рибальства і морських справ та програма «Життя+» (рис. 3). «Новинкою» є Фонд справедливого переходу (англ. – *Just Transition Fund*), основним завданням якого є соціоекономічна підтримка регіонів за їх переходу до кліматично нейтральної економіки.

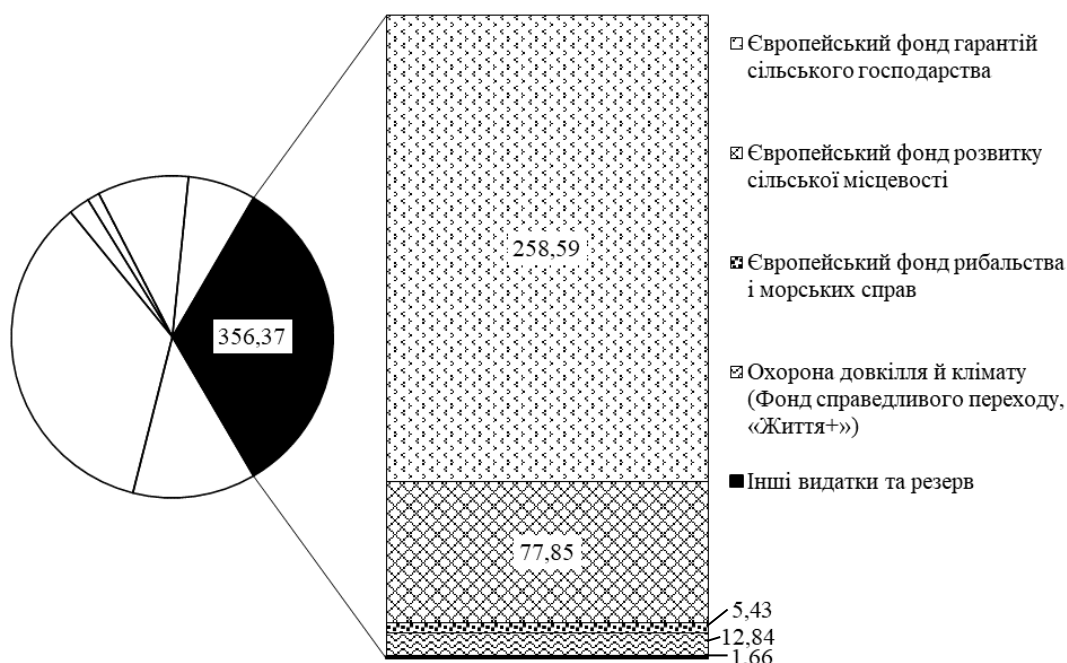

Рис. 3. Структура категорії видатків фінансової перспективи на 2021–2027 рр. «Природні ресурси та довкілля», млрд. євро у цінах 2018 р.

Джерело: складено автором за [18].

Видатки за категорією «Міграції й управління кордонами» у період 2021–2027 рр. становитимуть близько 2 % (22,7 млрд євро, з них 9,8 – міграційна політика, 12,7 – управління кордонами) сукупних видатків нової фінансової перспективи. Її головні фінансові інструменти – Фонд притулку, міграцій та інтеграції та Фонд інтегрованого управління кордонами, бюджети яких за сім років складуть відповідно 8,7 та 5,5 млрд євро; причому від початку до кінця семирічного періоду щорічні обсяги фінансування обох фондів у цінах 2018 р. зростуть майже вдвічі [18].

Найбільшим фінансовим інструментом категорії «Безпека й оборона», частка якої у бюджетних видатках ЄС 2021–2027 рр. становитиме близько 1 % (13,2 млрд євро), є Європейський оборонний фонд з семирічним бюджетом у 7 млрд євро. Його реорганізовано

шляхом підпорядкування йому Європейської програми розвитку оборонної промисловості та пілотної програми оборонних досліджень. Другий за величиною фінансовий інструмент цієї категорії видатків – Фонд внутрішньої безпеки (1,7 млрд євро).

Шоста категорія видатків нової фінансової перспективи «Сусідство і світ» стосується зовнішньої політики та передвступної допомоги ЄС. Її частка у бюджеті становитиме близько 9 % (98,4 млрд євро). Створено єдиний Інструмент сусідства, розвитку і міжнародної співпраці, який об'єднав вісім розрізаних програм ЄС, що діяли у цій сфері впродовж 2014–2020 рр. Семирічний бюджет фонду – 70,8 млрд євро. На підтримку країн кандидатів і потенційних кандидатів на вступ до ЄС буде спрямовано близько 12,6 млрд євро. Потужним інструментом у цій категорії видатків ФП залишається Програма гуманітарної допомоги (10,3 млрд євро) [18]. Для реалізації пріоритетів ЄС у сфері Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) створено окремий позабюджетний фонд – Європейський механізм миру.

Європейське публічне адміністрування (адміністративні видатки інституцій, виплата пенсій службовцям ЄС й утримання європейських шкіл) фінансуватиметься в обсязі 73,1 млрд євро, що становить близько 7 % сукупних бюджетних асигнувань.

У історичній ретроспективі середньострокового бюджетного планування чітко прослідковується постійне зниження ваги спільної сільськогосподарської політики з другої половини 1980-х рр., зростання до 2013 р. з подальшим падінням до 2027 р. обсягу видатків на політику згуртування (конвергенція рівнів соціально-економічного розвитку регіонів) та зростання з 2014 р. значення нових пріоритетних політик – конкурентоспроможності та інновацій, зеленого курсу (кліматичної нейтральності), цифровізації, оборони та безпеки, міграційної, оперативного реагування. Єдиною відносно стабільною статтею видатків ЄС є адміністрація (рис. 4).

Значний відбиток на структуру і механізми бюджетної системи ЄС наклала **пандемія COVID-19**. У 2020 р. проект ФП на 2021–2027 рр. суттєво переглянуто з метою посилення і переорієнтації низки програм на активізацію економічних процесів і постпандемічне економічне відновлення. Однак цього виявилось недостатньо й інституції ЄС вдалися до більш рішучих заходів. Для залучення додаткових ресурсів на подолання наслідків кризи, зумовленої COVID-19, за ініціативи Європейської комісії Рада ЄС ухвалила Регламент про заснування *Інструменту відновлення Європейського Союзу* [20, с. 25], який одержав назву «ЄС нової генерації». У рамках цього інструменту Європейська комісія уповноважена до 2026 р. включно брати позики на фінансових ринках від імені ЄС на суму до 750 млрд євро у цінах 2018 р. шляхом продажу облігацій. До 360 млрд з цієї суми буде спрямовано на позики, а 390 млрд – на програмні видатки, що здійснюватимуться через бюджет ЄС. Позики надаватимуться у рамках Механізму відновлення і гнучкості (англ. Recovery and Resilience Facility) виключно державам-членам і виключно на потреби посткризового економічного відновлення.

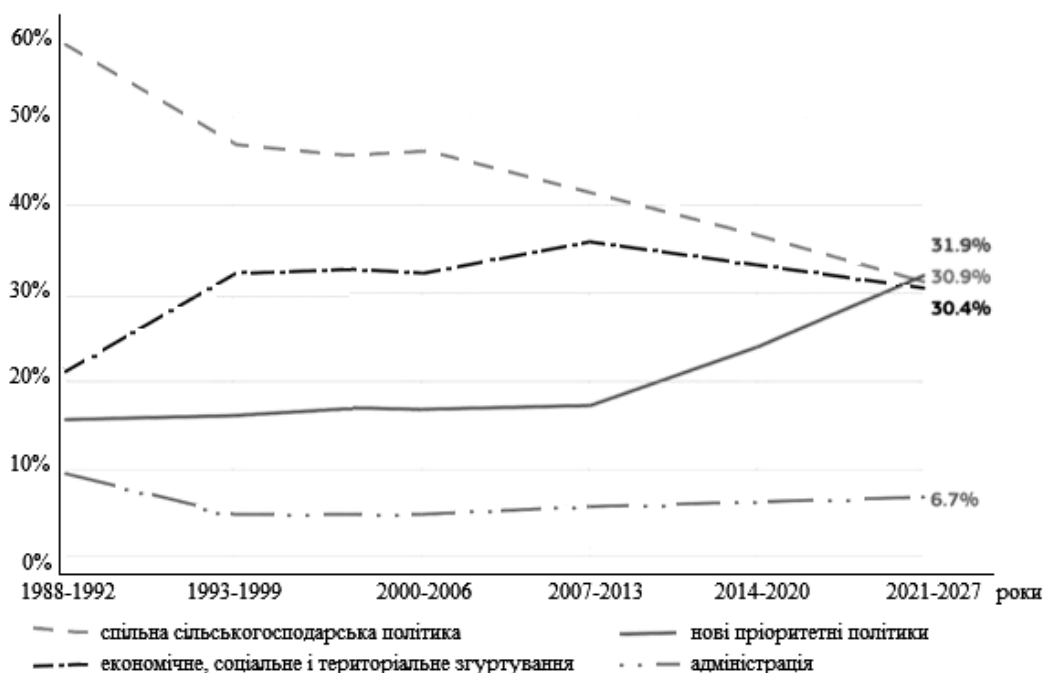

Рис. 4. Частка головних сфер політик ЄС у багаторічних фінансових перспективах

Джерело: складено автором за [19].

Решта 390 млрд євро будуть розподілені на безповоротній основі на цілі згуртування в рамках регіональної та структурної політик (програма «React EU») (47,5 млрд євро), проведення реформ та інвестиційних заходів в рамках Програми фінансового відновлення і економіко-соціальної гнучкості (312,5 млрд), програму цивільного захисту «RescEU» (1,9 млрд), додаткову підтримку науково-інноваційної діяльності (5 млрд), Фонд справедливого переходу (10 млрд), розвиток сільської місцевості (7,5 млрд) та надання бюджетних гарантій у рамках програми «InvestEU», спрямованій на підтримку внутрішньої інвестиційної діяльності ЄС (5,6 млрд) (табл. 2). Видаткові зобов'язання щодо цих видатків мають бути повністю законтраковані до 31 грудня 2023 р., а 60 % з них – до кінця 2022 р. (див. ст. 3(4) Регламенту 2020/2094) [20, с. 26].

Виплата узятих позик на програмні бюджетні видатки та відсотків за ними буде здійснюватися з бюджету ЄС. Такі виплати мають розпочатись ще до завершення семирічного періоду поточної фінансової перспективи. Усі зобов'язання, узяті Комісією відповідно до наданих їй виняткових і тимчасових повноважень брати позики, мають бути погашені щонайпізніше до 31 грудня 2058 р. Час і обсяг випуску облігацій, строки їх погашення встановлюватимуться з урахуванням потреб і можливостей ЄС. Строки погашення коливатимуться від 3 до 30 років [19]. У роки періоду погашення фінансових зобов'язань ліміт (стеля) власних ресурсів ЄС може бути збільшений на 0,6 відсоткових пункти (додатково до наявних 1,40 та 1,46 % за платіжними та зобов'язальними асигнуваннями відповідно) [15, с. 7].

Фінансування постпандемічного економічного відновлення в ЄС

	Фінансування в рамках Інструменту	Фінансування в рамках ФП	Сукупне фінансування
Механізм відновлення і гнучкості, з якої:	672,5	0,8	673,3
гранти	312,5	-	313,3
позики	360,0	-	360,0
Програма « <i>REACT EU</i> »	47,5	-	47,5
Розвиток сільської місцевості	7,5	77,9	85,4
Фонд справедливого переходу	10,0	7,5	17,5
Програма « <i>InvestEU</i> »	5,6	3,8	9,4
Програма « <i>RescEU</i> »	1,9	1,1	3,0
Програма «Горизонт Європа»	5,0	79,9	84,9
Усього	750,0	171,0	921,0

Джерело: складено автором за [21]. Фінансові показники у цінах 2018 р.

Основне призначення Інструменту – постпандемічне відновлення економіки Союзу та мінімізація зумовлених пандемією кризових явищ у майбутньому. Фінансуванню підлягають заходи, спрямовані на:

- відновлення зайнятості та створення нових робочих місць;
- інвестиційну й організаційну підтримку відновлення потенціалу сталого зростання та зайнятості з метою зміцнення згуртування між державами-членами й зміцнення їхньої стійкості;
- підтримку бізнесу, що постраждав від кризи *COVID-19*, зокрема малих і середніх підприємств, включаючи інвестиційну підтримку компаній, діяльність яких є суттєвою для потенціалу сталого зростання економіки Європейського Союзу;
- дослідження та інновації, спрямовані на реагування на кризу;
- підвищення рівня готовності ЄС до кризових явищ і його спроможності швидко та ефективно реагувати на них, включаючи створення достатніх резервів медичних та інших засобів і необхідної інфраструктури для швидкого кризового реагування;
- недопущення негативного впливу кризи *COVID-19* на реалізацію курсу ЄС на перехід до нейтральної до клімату економіки;
- мінімізацію впливу кризи на сільське господарство і розвиток сільської місцевості [20, с. 25].

Іншими інноваційними бюджетно-фінансовими рішеннями ЄС на найближчі сім років є:

- суттєва зміна політичних пріоритетів, що відображається у обсягах видатків на різні сфери;
- створення безпрецедентного резервного фонду пристосування до Брекзиту (англ. – *Brexit Adjustment Reserve*) [22];

- ухвалення безпрецедентного регламенту, спрямованого за захист бюджету ЄС від політико-правових рішень всередині ЄС [23];
- заснування безпрецедентного Фонду справедливого переходу (англ. – *Just Transition Fund*) у контексті політики переходу до кліматично нейтральної економіки [24];
- створення Європейського механізму миру (англ. – *European Peace Facility*) [25] – позабюджетного фонду, зорієнтованого на підтримку місій і операцій ЄС у третіх країнах в рамках СПБО.

Зміна структури видатків ЄС проявляється у тому, що понад 50 % бюджету і позабюджетної програми «ЄС нової генерації» спрямовані на підтримку модернізації Європейському Союзу шляхом досліджень та інновацій (включаючи програму «Горизонт Європа»), кліматичних і цифрових трансформацій (включаючи Фонд справедливого переходу та програму «Цифрова Європа»), підвищення готовності, гнучкості та відновлення (включаючи Механізм відновлення і гнучкості, програму «*RescEU*» та нову програму у сфері охорони здоров'я [19]. Уперше така велика частка фінансових ресурсів ЄС (30 %) буде спрямована на боротьбу зі змінами клімату; 20 % – у цифрову трансформацію Євросоюзу. У 2026 та 2027 рр. 10 % річних асигнувань будуть зорієнтовані на збереження та розширення біорізноманіття. Загалом частка нових ініціатив ЄС становитиме безпрецедентних 32 % у новому довгостроковому бюджеті [19].

Резерв пристосування до Брекзиту використовується для підтримки держав – членів ЄС та секторів економіки, які найбільш постраждали від виходу Великобританії з ЄС. Його затверджений семирічний (2021–2027 рр.) обсяг становить 5 млрд євро у цінах 2018 р. З фонду може надаватись: допомога регіонам, бізнесу та місцевим громадам, включаючи ті, які залежні від рибальства у водах Великобританії; підтримка зайнятості, включаючи через короткострокові схеми працевлаштування, підвищення кваліфікації та перекваліфікацію; забезпечення функціонування кордонів, митниць, пунктів санітарного, фітосанітарного, риболовного і безпекового контролю, режимів сертифікації та авторизації товарів, інформаційно-комунікаційної підтримки громадян та бізнесу [26].

Регламент 2020/2092 передбачає посилення захисту бюджету ЄС від ризиків, пов'язаних з недотриманням принципу верховенства права національними органами влади усіх рівнів і гілок, що може бути пов'язано із загрозами порушення принципу незалежного прийняття рішень судовими органами, неможливістю запобігти незаконним рішенням органів державної влади чи змінити їх, забезпечити відсутність конфлікту інтересів, обмеженими можливостями виконання правових норм і рішень тощо. За виявлення Європейською комісією таких відхилень і встановлення їхнього впливу на фінансові інтереси Євросоюзу щодо відповідних держав-членів можуть бути вжиті обмежуючі та/чи санаційні бюджетно-фінансові заходи [27].

Фонд справедливого переходу (ФСП) є новим інструментом в рамках політики згуртування ЄС. Його ціль – надання підтримки територіям, що стикаються з серйозними соціоекономічними викликами, пов’язаними з переходом на засади кліматичної нейтральності. Цей фонд підсилює виконання Європейського зеленого курсу (англ. – *European Green Deal*), зорієнтованого на трансформацію ЄС у кліматично нейтральне суспільство до 2050 р. ФСП є першим і головним з трьох інструментів Механізму справедливого переходу (англ. – *Just Transition Mechanism*). Іншими двома є спеціальна схема програми «*InvestEU*» та секторальні позики, що забезпечуються Європейським інвестиційним банком [28]. Бенефіціари цих ресурсів ідентифікуються у територіальних планах справедливого переходу, що складаються державами-членами на період до 2030 р. у діалозі з Європейською комісією в рамках процесу Європейського семестру. Особлива увага приділяється регіонам, залежним від споживання викопних енерго-ресурсів (вугілля, торфу, нафти), де зосереджені галузі з інтенсивними викидами парникових газів, або у яких через впровадження політики кліматичної нейтральності суттєво зросте безробіття. Основними напрями реагування на виклики є економічна диверсифікація, перекваліфікація робочої сили та реабілітація навколишнього середовища [29]. Основним методом фінансового менеджменту ресурсів ФСП є надання грантів.

Європейський механізм миру є позабюджетним фондом у 5 млрд євро (у цінах 2018 р.) на період 2021–2027 рр., що формується коштом внесків держав-учасниць (усі члени ЄС, окрім Данії), що нараховуються на основі розміру їх ВВП. Ціль фонду – посилення можливостей ЄС у сфері запобігання конфліктам, підтримки миру та зміцнення міжнародної безпеки шляхом фінансування операційної діяльності військового та оборонного характеру в рамках СПБО. Саме цей фінансовий інструмент на сьогодні є головним у підтримці Євросоюзом збройних сил України у її протистоянні агресії з боку Російської Федерації 24 лютого 2022 р. Радою ЄС ухвалено рішення про виділення з цього фонду 500 млн євро на забезпечення української армії обладнанням та засобами, що допоможуть у боротьбі за збереження територіальної цілісності й суверенітету нашої держави та захисті її цивільного населення. 23 березня 2022 р. прийнято рішення про подвоєння суми цієї допомоги [30]. Левова частка цих коштів спрямовується на закупівлю летального озброєння (що є безпрецедентним у практиці ЄС), решта – на засоби захисту та пальне [3].

Висновки. Отже, система політичних і відповідно бюджетно-фінансових пріоритетів Європейського Союзу в останні роки суттєво трансформується під впливом таких викликів і загроз: зумовлена вірусом *COVID-19* пандемія, військові та терористичні загрози безпеці у Європі й світі з боку Російської Федерації та деяких інших країн чи регіонів, міграційні проблеми, Брекзит, глобальні зміни клімату тощо. Запроваджено низку безпрецедентних інструментів і механізмів, покли-

каних забезпечити належне реагування на ці загрози. З метою сприяння прискореному постпандемічному відновленню у ЄС створено потужний інструмент «ЄС нової генерації», ресурси якого (750 млрд. у цінах 2018 р.) формуються завдяки позикам на фінансових ринках з пролонгованим поверненням через бюджет Європейського Союзу до 2058 р. Розпочинають свою роботу новітні фінансові інструменти, зокрема Механізм відновлення та гнучкості, програми «InvestEU» і «RescEU», Програма «Цифрова Європа», Резерв пристосування до Брекзиту, Фонд справедливого переходу, Європейський механізм миру. Зростає значення і масштаби діяльності Європейського фонду міграцій і притулку, Європейського оборонного фонду, інформаційно-комунікаційної складової Механізму об'єднання Європи.

Завдяки значній фінансовій спроможності і гнучкості бюджетних ресурсів ЄС сьогодні демонструє здатність швидко і оперативно реагувати на військову агресію Росії проти України, на штучно створену російсько-білоруським альянсом міграційну провокацію на кордоні між Білоруссю та Польщею, демонструє лідерські позиції щодо подолання коронакризи та відповіді на глобальні кліматичні зміни. Загалом варто зауважити, що протягом 2021–2027 рр. у ЄС значно збільшиться фінансування пріоритетних політик, як-от: «цифрове суспільство», міграції та управління кордоном, безпека та оборона, наукові (особливо термоядерні) дослідження, інвестиції та конкурентоспроможність економіки та її перехід на засади кліматичної нейтральності. Відбуватиметься це шляхом скорочення фінансування обох сільськогосподарських фондів ЄС, фонду рибальства, фонду згуртування, структурних фондів, тобто традиційно найбільш потужних фінансових інструментів Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Schratzenstaller, M. (2017). The Brexit as Opportunity for a Sustainability-Oriented Reform of the EU Budget. *ÖGfE Policy Brief*, 09a'2017. URL: <http://surl.li/bmzot>. Accessed 11.03.2022.
2. Überblick (2021). Perspektiven für die Haushaltspolitik der Europäischen Union. *Wirtschaftsdienst* 101, 77. DOI: 10.1007/s10273-021-2844-2.
3. De La Baume, M., Barigazzi, J. (2022). EU agrees to give €500M in arms, aid to Ukrainian military in 'watershed' move. *POLITICO*. URL: <http://surl.li/bmzmy>. Accessed 11.03.2022.
4. Бояр, А. О. (2015). Еволюційна трансформація системи управління бюджетним процесом у Європейському Союзі. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, № 4, С. 91-98.
5. Boiar, A. O. (2015). Optimal Structure of International Union Budgetary Revenues. *Romanian Journal of Economics*, 40(1), 72–88.
6. Boiar, A. O. (2019). Optimizing the Structure of the European Union Budget Expenditure. *Prague Economic Papers*, 28(3), 348–362, DOI: 10.18267/j.pep.698.
7. Begg, I. (2016). The EU Budget and UK Contribution. *National Institute Economic Review*, 236(1), 39–47, <https://doi.org/10.1177/002795011623600106>.

8. Carruba, C. J. (1997). Net Financial Transfers in the EU: Who Gets What and Why? *Journal of Politics*, 59(2), 469–496, <https://doi.org/10.2307/2998173>.
9. Mattila, M. (2006). Fiscal Transfers and Redistribution in the EU: Do Smaller Member States Get More than Their Share? *Journal of European Public Policy*, 13(1), 34–51, DOI: 10.1080/13501760500380726.
10. Persson, T., Roland, G., Tabellini, G. (1996). *The Theory of Fiscal Federalism: What Does It Mean for Europe?* IGIER. Working Paper No. 101.
11. Tabellini, G. (2003). Principles of Policymaking in the EU: an Economic Perspective. *CES Ifo Economic Studies*, 49(1), 75–102, DOI: 10.1093/cesifo/49.1.75.
12. Zaporozhets, V., Гарсна-Valicas, M., Kurz, S. (2016). Key Drivers of EU Budget Allocation: Does Power Matter? *European Journal of Political Economy*, 43(C), 57-70. DOI: 10.1016/j.ejpoleco.2016.02.004.
13. Бояр, А. О. (2015). Бюджетно-фінансові наслідки інтеграції України в ЄС. *Економіка України*, № 11(648), С. 71-86.
14. Бояр, А. О. (2012). *Бюджетний процес у Європейському Союзі*. Луцьк, Вежа-Друк, 524 с.
15. Council Decision (EU, Euratom) 2020/2053 of 14 December 2020 on the system of own resources of the European Union and repealing Decision 2014/335/EU, Euratom. *Official Journal of the European Union*, L 424, 1-10.
16. European Commission (2021). Potential new sources of revenue. URL: <http://surl.li/bmzmv>. Accessed 27.08.2021.
17. Council Regulation (EU, Euratom) 2020/2093 of 17 December 2020 laying down the multiannual financial framework for the years 2021 to 2027. *Official Journal of the European Union*, L 433, 11-22.
18. European Commission (2021). Multiannual Financial Framework 2021–2027 (in commitments) – 2018 prices. URL: <http://surl.li/bmzdd>. Accessed 11.03.2022.
19. European Commission (2022). The 2021–2027 EU budget – What’s new? / European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/whats-new_en. Accessed 11.03.2022.
20. Council Regulation (EU) 2020/2094 of 14 December 2020 establishing a European Union Recovery Instrument to support the recovery in the aftermath of the COVID-19 crisis. *Official Journal of the European Union*, L 433, 23-27.
21. European Commission (2021). Recovery Plan for Europe. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en#nextgenerationeu. Accessed 11.03.2022.
22. Regulation (EU) 2021/1755 of the European Parliament and of the Council of 6 October 2021 establishing the Brexit Adjustment Reserve. *Official Journal of the European Union*, L 357, 1-26.
23. Regulation (EU, Euratom) 2020/2092 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2020 on a general regime of conditionality for the protection of the Union budget. *Official Journal of the European Union*, L 433, 1-10.
24. Regulation (EU) 2021/1056 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 establishing the Just Transition Fund. *Official Journal of the European Union*, L 231, 1-20.
25. Council Decision (CFSP) 2021/509 of 22 March 2021 establishing a European Peace Facility, and repealing Decision (CFSP) 2015/528. *Official Journal of the European Union*, L 102, 14-62.
26. European Commission (2022). Flexibility and special instruments. URL: <http://surl.li/bmbhd>. Accessed 11.03.2022.
27. European Commission (2022). Rule of law conditionality regulation / European Commission. URL: <http://surl.li/bmzgo>. Accessed 11.03.2022.
28. European Parliament (2021). Just Transition Fund / European Parliament: Fact Sheets on the European Union. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/214/just-transition-fund-jtf->. Accessed 11.03.2022.

29. European Commission (2021). Just Transition Mechanism – Performance. URL: <http://surl.li/bmzgm>. Accessed 11.03.2022.
30. Council of the EU (2022). EU support to Ukraine: Council doubles funding under the European Peace Facility. URL: <http://surl.li/bmzkb>. Accessed 11.03.2022.

REFERENCES

1. Schratzenstaller, M. (2017). The Brexit as Opportunity for a Sustainability-Oriented Reform of the EU Budget. *ÖGfE Policy Brief*, 09a'2017. Retrieved from <http://surl.li/bmzot>. Accessed 11.03.2022 [in English].
2. Überblick (2021). Perspektiven für die Haushaltspolitik der Europäischen Union. *Wirtschaftsdienst* 101, 77. DOI: 10.1007/s10273-021-2844-2 [in English].
3. De La Baume, M., & Barigazzi, J. (2022). EU agrees to give €500M in arms, aid to Ukrainian military in 'watershed' move. *POLITICO*. Retrieved from <http://surl.li/bmzmy>. Accessed 11.03.2022 [in English].
4. Bojar, A. O. (2015). Evoljucijna transformacija systemy upravlinnja bjudzhetnym procesom u Jevropejs'komu Sojuzi [Evolutionary transformation of the budget process management system in the European Union]. *Ekonomichnyj chasopys Shidnojevropejs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Lesi Ukrai'nyky – Economic Journal of the Lesia Ukrainka East European National University*, 4, 91-98 [in Ukrainian].
5. Boiar, A. O. (2015). Optimal Structure of International Union Budgetary Revenues. *Romanian Journal of Economics*, 40(1), 72-88 [in English].
6. Boiar, A. O. (2019). Optimizing the Structure of the European Union Budget Expenditure. *Prague Economic Papers*, 28(3), 348-362. DOI: 10.18267/j.pep.698 [in English].
7. Begg, I. (2016). The EU Budget and UK Contribution. *National Institute Economic Review*, 236(1), 39-47. DOI: 10.1177/002795011623600106 [in English].
8. Carruba, C. J. (1997). Net Financial Transfers in the EU: Who Gets What and Why? *Journal of Politics*, 59(2), 469-496. DOI: 10.2307/2998173 [in English].
9. Mattila, M. (2006). Fiscal Transfers and Redistribution in the EU: Do Smaller Member States Get More than Their Share? *Journal of European Public Policy*, 13(1), 34-51. DOI: 10.1080/13501760500380726 [in English].
10. Persson, T., Roland, G., & Tabellini, G. (1996). *The Theory of Fiscal Federalism: What Does It Mean for Europe?* IGIER. Working Paper No. 101 [in English].
11. Tabellini, G. (2003). Principles of Policymaking in the EU: an Economic Perspective. *CES Ifo Economic Studies*, 49(1), 75-102. DOI: 10.1093/cesifo/49.1.75 [in English].
12. Zaporozhets, V., Garcha-Valicas, M., & Kurz, S. (2016). Key Drivers of EU Budget Allocation: Does Power Matter? *European Journal of Political Economy*, 43(C), 57-70. DOI: 10.1016/j.ejpoleco.2016.02.004 [in English].
13. Bojar, A. O. (2015). Bjudzhetno-finansovi naslidky integracii' Ukrai'ny v JeS [Budget and financial consequences of Ukraine's integration into the EU]. *Ekonomika Ukrai'ny – Ukraine economy*, 11(648), 71-86 [in Ukrainian].
14. Bojar, A. O. (2012). *Bjudzhetnyj proces u Jevropejs'komu Sojuzi [Budget process in the European Union]*. Luc'k, Vezha-Druk [in Ukrainian].
15. Council Decision (EU, Euratom) 2020/2053 of 14 December 2020 on the system of own resources of the European Union and repealing Decision 2014/335/EU, Euratom. *Official Journal of the European Union*, L 424, 1-10 [in English].
16. European Commission (2021). Potential new sources of revenue. Retrieved from <http://surl.li/bmzmv>. Accessed 27.08.2021 [in English].
17. Council Regulation (EU, Euratom) 2020/2093 of 17 December 2020 laying down the multiannual financial framework for the years 2021 to 2027. *Official Journal of the European Union*, L 433, 11-22 [in English].

18. European Commission (2021). Multiannual Financial Framework 2021–2027 (in commitments) – 2018 prices. Retrieved from <http://surl.li/bmzdd>. Accessed 11.03.2022 [in English].
19. European Commission (2022). The 2021–2027 EU budget – What’s new? / European Commission. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/whats-new_en. Accessed 11.03.2022 [in English].
20. Council Regulation (EU) 2020/2094 of 14 December 2020 establishing a European Union Recovery Instrument to support the recovery in the aftermath of the COVID-19 crisis. *Official Journal of the European Union*, L 433, 23-27.
21. European Commission (2021). Recovery Plan for Europe. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en#nextgenerationeu. Accessed 11.03.2022 [in English].
22. Regulation (EU) 2021/1755 of the European Parliament and of the Council of 6 October 2021 establishing the Brexit Adjustment Reserve. *Official Journal of the European Union*, L 357, 1-26 [in English].
23. Regulation (EU, Euratom) 2020/2092 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2020 on a general regime of conditionality for the protection of the Union budget. *Official Journal of the European Union*, L 433, 1-10 [in English].
24. Regulation (EU) 2021/1056 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 establishing the Just Transition Fund. *Official Journal of the European Union*, L 231, 1-20 [in English].
25. Council Decision (CFSP) 2021/509 of 22 March 2021 establishing a European Peace Facility, and repealing Decision (CFSP) 2015/528. *Official Journal of the European Union*, L 102, 14-62 [in English].
26. European Commission (2022). Flexibility and special instruments. Retrieved from <http://surl.li/bmbhd>. Accessed 11.03.2022 [in English].
27. European Commission (2022). Rule of law conditionality regulation / European Commission. Retrieved from <http://surl.li/bmzgo>. Accessed 11.03.2022 [in English].
28. European Parliament (2021). Just Transition Fund / European Parliament: Fact Sheets on the European Union. Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/214/just-transition-fund-jtf->. Accessed 11.03.2022 [in English].
29. European Commission (2021). Just Transition Mechanism – Performance. Retrieved from <http://surl.li/bmzgm>. Accessed 11.03.2022 [in English].
30. Council of the EU (2022). EU support to Ukraine: Council doubles funding under the European Peace Facility. Retrieved from <http://surl.li/bmzkb>. Accessed 11.03.2022 [in English].

Надійшла до редакції 15.03.2022.

Прийнято до друку 19.03.2022.

Опубліковано онлайн 22.04.2022.

Bjelashov Je. Pidvyshhennja tranzytnoi' pryvablyvosti mors'kyh portiv Ukrainy. *Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo*. 2022. № 2. S. 124-132. Serija. Ekonomichni nauky. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)10](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)10)

УДК 338.476:656.6(447)

БЕЛАШОВ Євгеній,
головний консультант Національного
інституту стратегічних досліджень
вул. Пирогова, 7-а, м. Київ, 01054, Україна
ORCID: 0000-0003-4509-7187
gloom_@ukr.net; belashov@niss.gov.ua

DOI: 10.31617/zt.knute.2022(121)10

BIELASHOV Yevhenii,
Chief Consultant of the National Institute
for Strategic Studies
7-a, Pirogov St., Kyiv, 01054, Ukraine
ORCID: 0000-0003-4509-7187
gloom_@ukr.net; belashov@niss.gov.ua

ПІДВИЩЕННЯ ТРАНЗИТНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ

Вступ. Структурні диспропорції національної економіки мають високу залежність України від забезпечення товарного експорту через морські порти. Дослідження транзитного потенціалу морських портів України має виявити пріоритетні завдання державної політики, реалізація яких позитивно впливатиме на переробку транзитних вантажів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про високу актуальність питання транзитних перевезень морським транспортом і наявну тенденцію щодо зростання світового попиту на них.

Мета статті – перелік заходів, реалізація яких сприятиме залученню капітальних інвестицій у портову інфраструктуру, джерелом фінансування яких є нарощування обсягів переробки морськими портами України транзитних вантажів.

Методи. Об'єктом дослідження є морські порти України, вивчення стану морських транзитних перевезень.

Результати. У статті здійснено аналіз поточного стану й динаміки обробки транзитних вантажів морськими портами України у кількісному та якісному виразах. Виявлено проблеми, що перешкоджають повноцінній реалізації морського транзитного потенціалу України та розроблено заходи, реалізація яких сприятиме нарощуванню обсягів транзитних вантажних перевезень.

Висновки. Морські порти України мають значний потенціал щодо обробки додаткових обсягів транзитних вантажів. Його повноцінна реалізація сприятиме зростанню прибутковості портів і можливості для фінансування модернізаційних програм та оновлення основних засобів.

Ключові слова: транзит, морські порти, обробка вантажів, транзитна привабливість, транзитні вантажі

JEL Classification L99

INCREASING THE TRANSIT ATTRACTIVENESS OF UKRAINIAN MARINE PORTS

Introduction. Structural disproportions of the national economy of Ukraine cause a high level of dependency on goods export, which is mainly done through marine ports. Considering a high level of wear of fixed assets in the port infrastructure, there is a need for attracting additional financial resources for conducting modernization programs. This is proposed to achieve by intensifying transit shipping.

Analysis of recent research and publications shows great relevance of the transit goods shipping subject as well as their role in generating greater cashflow for ports.

The aim of the article is to develop proposals for attracting capital investment towards port infrastructure, while the the source of their financing is suggested to come from an increase of goods transit through Ukrainian ports.

Methods. The object of this article is to study marine ports of Ukraine and the state of sea transit shipping.

Results. An analysis of the current state of transit goods shipping through Ukrainian marine ports is carried from both quantitative and qualitative aspects. Main problems undermining the utilization of the marine transport potential are determined. Proposals are given for increasing the volume of transit goods shipping.

Conclusions. Ukrainian marine ports boast considerable underutilized potential for servicing additional volumes of transit freight. An effective employment of this potential will lead to an increase of ports profitability which, in turn, will open new possibilities for financing modernization programs and renewing fixed assets.

Keywords: transit, marine ports, cargo handling, transit attractiveness, transit freight goods

Конфлікт інтересів: Автор заявляє, що він не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин з державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автор не працює в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів і редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Вступ. Структурні диспропорції розвитку національної економіки України вказують на її високу залежність від зовнішньої торгівлі, значну роль у забезпеченні якої відіграє портова галузь. Показовим є 2020 р., коли частка експорту хлібних вантажів морськими портами України за розрахунками автора на основі інформації Державної служби статистики України становила 91,5 % загального експорту таких вантажів (46,9 млн т з 51,3 млн т). Водночас знос основних засобів портового господарства складає 80 %, а портових кранів – 95 %, що ставить під загрозу майбутнє економічне зростання в Україні [1; 2]. Тому вкрай важливим є створення сприятливих умов для відтворення основних засобів портового господарства України, що має стратегічне значення. Джерелом фінансування такого відтворення може бути використаний транзитний потенціал морських портів України. Проведене дослідження набуває додаткової актуальності через неспровоковане вторгнення РФ до України 24.02.2022, внаслідок якого призупинена робота 9 з 11 морських портів (порти у м. Рені та м. Ізмаїл продовжують здійснювати операції з відвантаження у невеликих обсягах). Експортні операції морськими портами України з початку вторгнення не проводяться через неможливість гарантувати їх безпеку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання транзитних перевезень через морські порти активно досліджуються вітчизняними вченими. К. Петренко, К. Мініч оцінили транзитні можливості та дослідили формування ринку транзитних перевезень в Україні [3]. О. Корнієнко, К. Кошара охарактеризували засади функціонування морських портів України в національній транспортній системі [4]. Проблеми та чинники, що обмежують розвиток портової галузі та гальмують загальнонаціональне економічне зростання, досліджені А. Руснак, І. Надточій, Д. Ломоносовим, Н. Потаповою, В. Оніщенко [5]. За кордоном питаннями транзитних потоків та їхнім моделюванням активно займаються М. Matczak, Vilnis Frishfelds, Juris Sennikovs, Uldis Bethers, Jens Murawski, Andrejs Timuhins та ін. [6; 7]. Однак питання створення сприятливих умов для розвитку та нарощування обсягів саме транзитних перевезень морськими портами України остаточно не вивчено.

Метою статті є розробка заходів щодо розширення транзитного потенціалу морських портів України та створення сприятливих умов для залучення додаткових обсягів транзитних вантажів до національної транспортної системи.

Матеріали та методи. Теоретико-методологічною основою написання статті стали праці вітчизняних і закордонних науковців з питань функціонування та розвитку портової галузі. У дослідженні використано емпіричні методи, статистичної оцінки, синтезу та порівняльного аналізу. Основою для аналізу слугувала інформація Державної служби статистики України, видання Організації Об'єднаних Націй та повідомлення органів державної влади України.

Результати дослідження. Через геостратегічне розташування України морські порти відіграють важливу роль у забезпеченні міжнародних перевезень вантажів. До того ж можливості щодо переробки транзитних вантажів лишаються нерезалізованими. Протягом 2012–2020 рр. обсяги переробки транзитних вантажів українськими портами зменшились на 71,5 %, або на 25,2 млн т (рисунок).

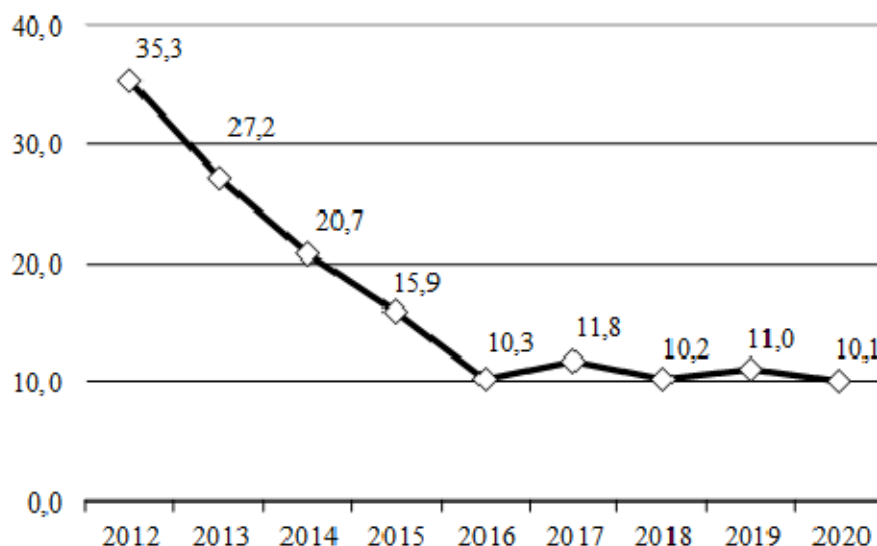

Рисунок. Обсяги переробки транзитних вантажів морськими портами України за 2012–2020 рр., млн т ¹ (за інформацією UNCTAD [8])

За розрахунками автора на основі інформації Адміністрації морських портів України, найбільшого скорочення (без урахування портів Автономної Республіки Крим) зазнали Миколаївський та Одеський морські порти – на 91,9 % та 84,8 %, або 2,0 млн т та 6,3 млн т відповідно. За цей період у морських портах України скоротились обсяги обробки транзиту нафтопродуктів (на 99,8 %), вугілля (на 96,9 %), хімічних та мінеральних добрив (на 86,4 %), хлібних вантажів (на 80,6 %), чорних металів (на 74,4 %) (за інформацією Адміністрації морських портів України).

Варто зазначити, що скорочення переробки транзитних вантажів морськими портами України проводилось на тлі масштабного розвитку

¹ Показники роботи Адміністрації морських портів України за відповідний період. URL: <http://www.uspa.gov.ua/pokazniki-roboti>

портової інфраструктури в сусідніх країнах. Так, у румунському порту Констанца компанією *COMVEH* відбувається будівництво вантажного терміналу потужністю 5 млн т на рік площею 60 км² [9]. Логістика терміналу включає глибоководний причал, залізничну колію та річкову інфраструктуру, що дає змогу здійснювати мультимодальні перевезення річкою Дунай. Загалом у порту Констанца відбувається реалізація інфраструктурних проєктів загальною вартістю 1 млрд євро. Протягом останнього десятиріччя в грузинський порт Батумі інвестовано 48 млн євро, що дало змогу наростити його потужність до 18 млн т на рік. Аналогічно, за реалізації інвестиційного проєкту в порту Поті компанією *APM Terminals Poti* збільшаться переробка контейнерів до 1 млн teu та вантажообіг на 10 млн т на рік. Вартість проєкту становить 250–300 млн дол. США [10].

Розглянемо основні причини скорочення обсягів переробки транзитних вантажів морськими портами України протягом 2014–2016 рр.

Втрата всіх морських портів Кримського півострову внаслідок його окупації у 2014 р. РФ. Втрачено Євпаторійський, Керченський, Севастопольський, Феодосійський та Ялтинський морські порти. Вартість втраченого майна у портовому господарстві, за інформацією АМПУ, становить 1,24 млрд грн [11]. Частка втрачених портів у загальному обсязі переробки транзитних вантажів усіма портами України у 2013 р. складала 18 %, або 4,9 млн т. Основна частина транзитних вантажів припадала на Керченський та Феодосійський морські порти (50 %, або 2,4 млн т та 41,6 %, або 2,0 млн т відповідно). Варто зазначити, що в економіці України й до 2014 р. спостерігалось скорочення обсягів обробки транзитних вантажів, проте втрата портів Криму значно прискорила цей процес.

Систематичні незаконні дії РФ щодо обмеження використання українськими суднами Керч-Єнікальського каналу, які призводили до простоїв та втрати прибутків перевізниками, що зрештою спричинило повну втрату портами Азовського моря обробки транзитних вантажів. Якщо у 2013 р. портами Азовського моря (без урахування АРК) перероблено 1,2 млн т вантажів, більша частка з яких припадала на Маріупольський морський порт (98,1 %, або 1,2 млн т), то з 2016 р. у цьому регіоні транзитні вантажі не оброблялись взагалі. На здатність морських портів обслуговувати та залучати транзитні вантажі негативно вплинуло сприйняття перевізниками України як нестабільної та небезпечної ланки логістичних перевезень.

Високий рівень зношеності портового господарства, який перевищує 80 %. [12] Насамперед це стосується стану причального фронту та площ відкритих складських майданчиків. Це знижує конкурентоспроможність та економічну привабливість українських портів, обмежуючи їхню здатність ефективно та своєчасно переробляти транзитні вантажі. Так, за субіндексом якості портової інфраструктури глобального індексу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного

форуму у 2017 р. Україна займала 93-є місце з 137. У подальші роки за розрахунком індексу цей показник більше не використовувався.

Недостатня здатність морських портів України обслуговувати мультимодальні перевезення. Так, попри те, що обсяг обробки контейнерів в Україні протягом 2012–2020 рр. зріс на 44,7 % (з 725,0 тис. teu до 1049,2 тис. teu – через зростання експорту на 55,2 % та імпорту на 50,9 %), обробка транзитних контейнерів скоротилась на 34,8 % (з 67,9 тис. teu до 44,2 тис. teu) (розрахунки автора на основі інформації Адміністрації морських портів України). Отже, українські порти втрачають найрентабельніші види транзитних перевезень, зосереджуючись на обробці вантажів з обмеженою прибутковістю. При цьому, за розрахунками автора на основі інформації Адміністрації морських портів України, обсяги обробки контейнерних вантажів портами у світі стабільно зростають (на 4,7 % у 2018 р., або на 35,3 млн teu порівняно з 2017 р., і на 21,8 %, або на 142,2 млн teu порівняно з 2013 р.). Це свідчить про відставання українських портів за обсягами контейнерної переробки майже утричі від світових тенденцій. Але, крім технічних обмежень, важлива роль тут належить і політичним мотивам, насамперед питанню здатності України гарантувати безпеку перевезень в умовах російської агресії, що наглядно ілюструється блокуванням роботи морських портів України у 2022 р.

Високі ставки портових зборів у вітчизняних морських портах. На думку експертів Світового Банку, для забезпечення конкурентоспроможності морських портів України необхідно знизити портові збори на 50 % [12]. Загалом вартість логістичних витрат у портах України за здійснення експорту пшениці на 40 % вища, ніж аналогічні витрати у портах Франції та Німеччини. В Україні застосовується сім портових зборів – маяковий, корабельний, канальний, причальний, адміністративний, якірний і санітарний, тоді як порти в Амстердамі або Роттердамі мають лише три. Частка портових зборів у загальній величині логістичних витрат для українських портів становить від 17 до 31 % залежно від вантажу [13]. Зменшення портових зборів є важливим важелем підвищення конкурентоспроможності морських портів України та їх здатності залучати транзитні вантажі.

Основними наслідками втрати транзитного потенціалу морських портів України є:

- скорочення прибутковості морських портів України та відповідне недоотримання доходів державним та місцевими бюджетами, втрата інвестиційного ресурсу Адміністрацією морських портів України;
- триваюче витіснення України зі світового ринку транзитних перевезень;
- кризовий стан роботи українських портів узбережжя Азовського моря;
- втрата обсягів вантажних перевезень АТ «Українська залізниця»;

- орієнтація портів на переробку вантажів з обмеженою рентабельністю;
- зменшення інвестиційної привабливості морських портів України та вартості їхньої передачі у концесію.

Для забезпечення привабливості українських морських портів для перевізників протягом останніх років здійснено низку реформ. У 2018 р. знижено вартість портових зборів на 20 %, проте порівняно з іншими портами причорноморського регіону вони лишаються зависокими. У 2018 р. Кабінетом Міністрів України схвалено Національну транспортну стратегію на період до 2030 р., що передбачає запровадження європейської моделі порт-лендлорд, коли держава як власник землі, де розташовано порт та моря навколо нього, надає термінали в оренду приватним компаніям. Стратегія також передбачає провадження гнучкої системи формування конкурентної тарифно-цінової політики, що сприятиме залученню транзиту. У 2019 р. скасовано обов'язковий контроль ізольованих баластних вод суден під час їх перебування у внутрішніх морських водах України, який у багатьох випадках був приводом для безпідставних затримок суден. У 2019 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про Концесії», який відкриває можливість залучення вкрай необхідних інвестицій у транспортну інфраструктуру. Як результат, Міністерством інфраструктури України проведено конкурси щодо передачі в концесію ДП «Стивідорна компанія "Ольвія"» та ДП «Херсонський морський торговельний порт» строком на 35 років. Компанії, які отримали зазначені порти у концесію, зобов'язались інвестувати в портову та місцеву інфраструктуру 3,7 млрд грн та 98 млн грн відповідно.

Постковідне відновлення світової економіки неодмінно матиме наслідком відповідне зростання обсягів морських транзитних перевезень. Аналогічно, воєнні дії, які унеможливають роботу морських портів України на початку 2022 р., мають закінчитися, та експортно-імпортні операції будуть відновлені. Тому вкрай необхідно вчасно вжити оперативні заходи, які сприятимуть залученню додаткових обсягів транзитних вантажопотоків до морських портів України в умовах відновлення їх повноцінної роботи, а саме:

- розглянути можливість зниження ставок портових зборів, що позитивно вплине на здатність портів залучати додаткові обсяги вантажів;
- зменшити норму відрахування чистого прибутку, отриманого Адміністрацією морських портів України до державного бюджету України до рівня, який забезпечуватиме здатність АМПУ здійснювати свої функції, зокрема фінансувати днопоглиблювальні роботи у необхідних обсягах, що дасть змогу зменшити витрати на експортно-імпортну логістику та підвищити конкурентоспроможність морських портів України на світовому ринку транзитних перевезень;
- ініціювати законодавче закріплення цільового характеру використання певного відсотку прибутків, отриманих від діяльності АМПУ, які мають спрямовуватись на розвиток морських портів;

- подати на розгляд Верховної Ради України доопрацьований проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку морегосподарського комплексу» № 7385 від 08.12.2017, спрямований на вдосконалення функціонування державної системи забезпечення безпеки мореплавства, підвищення ефективності управління морськими портами, розмежування державних і господарських функцій у морських портах² з метою забезпечення гармонізації законодавства України з міжнародними договорами у сфері торговельного мореплавства, оптимізацію законодавства у сфері видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду та підвищення ефективності державної системи організації судноплавства;
- впровадити механізми участі приватних компаній у наданні послуг з буксирування та лоцманських послуг, що матиме наслідком утворення конкурентного середовища на ринку цих послуг і сприятиме зниженню їх вартості для перевізників;
- зменшити кількість портових зборів шляхом агрегації, що дасть змогу оптимізувати їх адміністрування та спростити суднозаходи в українські порти для операторів суден;
- забезпечити реалізацію положень Конвенції про процедуру спільного транзиту шляхом впровадження електронної транзитної системи для функціонування режиму спільного транзиту, що поліпшуватиме умови здійснення транзитних перевезень територією України;
- прискорити впровадження інформаційної системи «Морське вікно» на виконання Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 р., що позитивно впливатиме на здатність українських морських портів залучати додаткові транзитні вантажопотоки.

Реалізація цих заходів позитивно впливатиме на умови функціонування морських портів України, підвищить їх привабливість для здійснення обробки транзитних вантажів і здатність конкурувати за вантажопотоки з іншими портами середземноморсько-чорноморського регіону.

Висновки. Морські порти України мають значний незадіяний потенціал щодо обробки додаткових обсягів транзитних вантажів. Повноцінній реалізації цього потенціалу заважає зношений стан основних засобів портового господарства, незаконні заходи з боку РФ щодо обмеження свободи судноплавства у мирний час та блокування портової галузі України під час вторгнення на початку 2022 р., недостатня розвиненість потужностей з обслуговування мультимодальних перевезень тощо. Створення сприятливих умов для залучення додаткових обсягів транзитних вантажів матиме наслідком зростання

² Проєкт Закону уточнює принцип організації функціонування та розвитку морських портів, згідно з яким передбачено об'єднання інтересів та діяльності держави в особі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, капітана морського порту, Адміністрації морських портів України, інших державних підприємств, що забезпечують безпечне функціонування морського порту, та суб'єктів господарювання, що провадять свою діяльність у морському порту

прибутковості портів, які отримують додаткові можливості для фінансування модернізаційних програм та оновлення основних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Потапова Н. М., Оніщенко В. В. Перевантажувальні комплекси портів як основа підвищення їх конкурентоспроможності. *Reporter of the priazovskyi state technical university*. 2017. № 33. С. 192-202.
2. Кубраков О. Залучаємо інвестиції в портову інфраструктуру завдяки зниженню дивідендів та концесійним проектам. URL: <http://www.uspa.gov.ua/pres-tsentr/novini/novini-galuzi/18952-oleksandr-kubrakov-zaluchaemo-investitsiji-v-portovu-infrastrukturu-zavdyaki-znizhennyu-dividendiv-ta-kontsesijnim-proektam> (дата звернення: 01.11.2021).
3. Петренко К. В., Мініч К. С. Оцінювання транзитних можливостей України в світовому економічному просторі. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»: збірник наукових праць*. 2017. № 14. С. 112-119.
4. Корнієнко О. П., Кошара К. А. Організаційно-економічні засади функціонування морських портів України в системі ринку транспортних послуг. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. № 1 (62). С. 84-93.
5. Руснак А. В., Надточій І. І., Ломоносов Д. А. Чинники формування конкурентоспроможності та сталого розвитку морських портів України. *Економічна наука*. 2021. №2. С. 24-28.
6. Matczak M. A Simplified Forecasting Model for the Estimation of Container Traffic in Seaports at a National Level – the Case of Poland. *International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation*. 2020. Vol. 14. No. 1. P. 153-158.
7. Vilnis Frishfelds, Juris Sennikovs, Uldis Bethers et al Modeling Transit Flow Through Port Gates and Connecting Channel in Baltic Sea–Liepaja Port–Liepaja Lake System. *Frontiers in Marine Science*. URL: <https://doi.org/10.3389/fmars.2021.657721> (дата звернення: 02.11.2021).
8. Review of Maritime Transport, UNCTAD. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/rmt2019_en.pdf (дата звернення: 09.11.2021).
9. Офіційний сайт компанії COMVEX. URL: <https://www.comvex.ro/en/> (дата звернення: 02.11.2021).
10. Офіційний сайт компанії APM Terminals Poti. URL: <https://www.apmterminals.com/en/poti/> (дата звернення: 02.11.2021).
11. Адміністрація морських портів вимагатиме від Росії компенсувати 1,24 млрд грн за втрачене в Криму майно. URL: <http://www.uspa.gov.ua/pres-tsentr/novini/novini-ampu/17314-ampu-vimagatime-vid-rosiji-ponad-1-24-mlrd-grn-kompensatsiji-zavtrachene-majno-v-krimskikh-portakh> (дата звернення: 02.11.2021).
12. Омелян спрогнозував нове зниження портових зборів. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/economics/omelyan-sprognozuvav-nove-znizhennya-portovih-zboriv-2477852.html> (дата звернення: 01.11.2021).
13. Що не так з портовими зборами в Україні і як зробити їх конкурентними URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/09/6/628700/> (дата звернення: 02.11.2021).

REFERENCES

1. Potapova, N. M., & Onishhenko, V. V. (2017). Perevantazhuval'ni komplekxy portiv yak osnova pidvyshhennja i'h konkurentospromozhnosti [Transshipment complexes of ports as a basis for increasing their competitiveness]. *Reporter of the priazovskyi state technical university*, 33, 192-202 [in Ukrainian].
2. Kubrakov, O. Zaluchajemo investycii v portovu infrastrukturu zavdjaky znyzhennju dyvidendiv ta koncesijnym projektam [We attract investment in port infrastructure through reduced dividends and concession projects]. Retrieved from <http://www.uspa.gov.ua/pres-tsentr/novini/novini-galuzi/18952-oleksandr-kubrakov-zaluchaemo-investitsiji->

- v-portovu-infrastrukturu-zavdyaki-znizhennyu-dividendiv-ta-kontsesijnim-proektam (дата звернення: 01.11.2021) [in Ukrainian].
3. Petrenko, K. V., & Minich, K. S. (2017). Ocynjuvannja tranzynnyh mozhlyvostej Ukrai'ny v svitovomu ekonomichnomu prostori [Assessment of Ukraine's transit opportunities in the world economic space]. *Ekonomichnyj visnyk NTUU «KPI»: zbirnyk naukovykh prac' – Economic Bulletin of NTUU «KPI»: a collection of scientific papers, 14*, 112-119 [in Ukrainian].
 4. Kornijenko, O. P., & Koshara, K. A. (2017). Organizacijno-ekonomichni zasady funkcionuvannja mors'kyh portiv Ukrai'ny v systemi rynku transportnyh poslug [Organizational and economic principles of functioning of seaports of Ukraine in the system of the market of transport services]. *Visnyk social'no-ekonomichnyh doslidzhen' – Bulletin of socio-economic researches, 1 (62)*, 84-93 [in Ukrainian].
 5. Rusnak, A. V., Nadtochij, I. I., & Lomonosov, D. A. (2021). Chynnyky formuvannja konkurentospromozhnosti ta stalogo rozvytku mors'kyh portiv Ukrai'ny [Factors of formation of competitiveness and sustainable development of seaports of Ukraine]. *Ekonomichna nauka – Economics, 2*, 24-28 [in Ukrainian].
 6. Matczak, M. (2020). A Simplified Forecasting Model for the Estimation of Container Traffic in Seaports at a National Level – the Case of Poland. *International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation, (Vol. 14), 1*, 153-158 [in English].
 7. Vilnis, Frishfelds, Juris, Sennikovs, & Uldis, Beters (et al.) Modeling Transit Flow Through Port Gates and Connecting Channel in Baltic Sea—Liepaja Port—Liepaja Lake System. *Frontiers in Marine Science*. DOI: 10.3389/fmars.2021.657721 (дата звернення: 02.11.2021) [in English].
 8. Review of Maritime Transport, UNCTAD. Retrieved from https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/rmt2019_en.pdf (data zvernennja: 0q.11.2021) [in English].
 9. Oficijnyj sajt kompanii' COMVEX [Official website of COMVEX]. Retrieved from <https://www.comvex.ro/en/> (data zvernennja: 02.11.2021) [in Ukrainian].
 10. Oficijnyj sajt kompanii' APM Terminals Poti [Official website of the company APM Terminals Poti]. Retrieved from <https://www.apmterminals.com/en/poti/> (data zvernennja: 02.11.2021) [in Ukrainian].
 11. Administracija mors'kyh portiv vymagatyne vid Rosii' kompensuvaty 1,24 mlrd grn za vtrachene v Krymu majno [The administration of seaports will demand from Russia to compensate UAH 1.24 billion for the property lost in Crimea]. Retrieved from <http://www.uspa.gov.ua/pres-tsentr/novini/novini-ampu/17314-ampu-vimagatime-vid-rosiji-ponad-1-24-mlrd-grn-kompensatsiji-za-vtrachene-majno-v-krimskikh-portakh> (data zvernennja: 02.11.2021) [in Ukrainian].
 12. Omeljan sprognozuvav nove znyzhennja portovyh zboriv [Omeljan predicted a new reduction in port dues]. Retrieved from <https://nv.ua/ukr/biz/economics/omeljan-sprognozuvav-nove-znizhennja-portovyh-zboriv-2477852.html> (data zvernennja: 01.11.2021) [in Ukrainian].
 13. Shho ne tak z portovymy zboramy v Ukrai'ni i jak zrobyty i'h konkurentnymy [What is wrong with port dues in Ukraine and how to make them competitive]. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/09/6/628700/> (data zvernennja: 02.11.2021) [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 30.11.2021.

Прийнято до друку 13.12.2021.

Опубліковано онлайн 22.04.2022.